

**YEDDİNCİ ÇAĞIRIŞ
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
MİLLİ MƏCLİSİNİN
VI SESSİYASI İCLASININ**

PROTOKOLU № 69

*Milli Məclisin iclas salonu.
21 aprel 2026-cı il.*

*İclasa Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sədri
Sahibə Qafarova sədrlik etmişdir.*

İclasda Milli Məclisin 114 deputatı iştirak etmişdir.

Qeydiyyat	(saat 11.01 dəq.)
İştirak edir	110
Yetərsay	83

İclasa dəvət olunmuşlar:

Vüqar Gülməmmədov, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının sədri.

Nəsir Sadıqov, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası sədrinin müavini.

Vüqar İbrahimov, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının auditoru.

Vəfa Mütəllibova, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının auditoru.

Cavid Bayramov, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının auditoru.

Hilal Hüseynov, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının auditoru.

Hafiz İsmayilbəyli, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının auditoru.

Tamerlan Yusif-zadə, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası Aparatının rəhbəri.

Vüsalə Rüstəмова, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası Aparatının Dövlət büdcəsi və strateji təhlil şöbəsinin əməkdaşı.

Zahid Cəfərov, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası Aparatının əməkdaşı.

İclasın gündəliyinə aşağıdakı məsələlər daxil idi:

1. Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının 2025-ci ildə fəaliyyəti haqqında hesabatı.

2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi (üçüncü oxunuş).

3. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində, Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsində, "Informasiya, informasiyalasdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında" və "Media haqqında" Azərbaycan

Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi (üçüncü oxunuş).

4. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi (üçüncü oxunuş).

5. “Dövlət icra məmurları haqqında”, “İcra haqqında” və “Daşınar əmlakın yüklüüyü haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi.

6. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində və “Narkoloji xidmət və nəzarət haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi (ikinci oxunuş).

7. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində və “Terrorçuluğa qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi (ikinci oxunuş).

8. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində, “Təhsil haqqında” və “Minatəmizləmə fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi (ikinci oxunuş).

Aşağıdakı məsələlər müzakirə edilmişdir:

Gündəlik haqqında.

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Tural Gəncəliyev, Zaur Şükürov, Elçin Mirzəbəyli, Erkin Qədirli, Hikmət Məmmədov, Sahib Aliyev, Bəhruz Məhərrəmov, Rizvan Nəbiyev, Vüqar Bayramov, Azay Quliyev, Elman Nəsirov

Təklif: Gündəlik qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri

(saat 11.07 dəq.)

Lehinə 110

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 2

İştirak edir 112

Nəticə: Qəbul edildi

1. Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının 2025-ci ildə fəaliyyəti haqqında hesabatı.

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Vüqar Gülməmmədov, Azər Əmiraslanov, Vüqar Bayramov, Razi Nurullayev, Zahid Oruc, Əli Məsimli, Bəhruz Məhərrəmov, Siyavuş Novruzov, Pərvanə Vəliyeva, Hicran Hüseynova, Rövşən Muradov, Müşfiq Cəfərov, Sadiq Qurbanov, Aydın Hüseynov, Qüdrət Həsənzadə

Təklif: Qərar qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.14 dəq.)
Lehinə	106
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi (üçüncü oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Əminə Ağazadə, Vüqar Bayramov

Təklif: Qanun qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 13.21 dəq.)
Lehinə	101
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	101
Nəticə: Qəbul edildi	

3. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində, Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsində, “İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında” və “Media haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi (üçüncü oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Əli Hüseynli, Zəhid Oruc

Təklif: Qanun qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 13.23 dəq.)
Lehinə	103
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	103
Nəticə: Qəbul edildi	

4. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətlər Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi (üçüncü oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Əli Hüseynli

Təklif: Qanun qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 13.25 dəq.)
Lehinə	104
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	104
Nəticə: Qəbul edildi	

5. “Dövlət icra məmurları haqqında”, “İcra haqqında” və “Daşınar əmlakın yüklüüyü haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi.

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Əli Hüseynli, Azər Badamov

Təklif: Qanun qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 13.28 dəq.)
Lehinə	103
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	104
Nəticə: Qəbul edildi	

6. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində və “Narkoloji xidmət və nəzarət haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi (ikinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Musa Quliyev, Əhliman Əmiraslanov

Təklif: Layihə ikinci oxunuşda əsas kimi qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 13.33 dəq.)
Lehinə	105
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

Təklif: 1-ci maddə qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 13.33 dəq.)
Lehinə	106
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	106

Nəticə: Qəbul edildi

Təklif: 2-ci maddə qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 13.34 dəq.)

Lehinə 105

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir 105

Nəticə: Qəbul edildi

Təklif: Layihə ikinci oxunuşda qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 13.34 dəq.)

Lehinə 105

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 1

İştirak edir 106

Nəticə: Qəbul edildi

7. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində və “Terrorçuluğa qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi (ikinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Əli Hüseynli, Arzu Nağıyev

Təklif: Layihə ikinci oxunuşda əsas kimi qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 13.37 dəq.)

Lehinə 105

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir 105

Nəticə: Qəbul edildi

Təklif: 1-ci maddə qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 13.38 dəq.)

Lehinə 106

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir 106

Nəticə: Qəbul edildi

Təklif: 2-ci maddə qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.38 dəq.)
Lehinə	105
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

Təklif: Layihə ikinci oxunuşda qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.39 dəq.)
Lehinə	105
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

8. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində, “Təhsil haqqında” və “Minatəmizləmə fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi (ikinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Arzu Nağıyev, Azər Əmiraslanov, Anar İsgəndərov, Siyavuş Novruzov

Təklif: Layihə ikinci oxunuşda əsas kimi qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.43 dəq.)
Lehinə	106
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

Təklif: 1-ci və 2-ci maddələr qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.46 dəq.)
Lehinə	104
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	105
Nəticə: Qəbul edildi	

Təklif: 3-cü və 4-cü maddələr qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.47 dəq.)
Lehinə	104

Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	105
Nəticə: Qəbul edildi	

Təklif: Layihə ikinci oxunuşda qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 13.47 dəq.)

Lehinə	106
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

Azərbaycan Respublikası
Milli Məclisinin sədri

Sahibə Qafarova

21 aprel 2026-cı il. Saat 11.

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sədri

Sahibə Qafarova sədrlik edir

Sədrlik edən. Hörmətli həmkarlar, hörmətli qonaqlar, hörmətli media nümayəndələri, hamınızı xoş görmüşük.

Hörmətli deputatlar, xahiş edirəm, qeydiyyatdan keçin. Buyurun.

Qeydiyyat	(saat 11.01 dəq.)
İştirak edir	110
Yetərsay	83

Yetərsay var, iclasa başlaya bilərik.

Hörmətli həmkarlar, bildiyiniz kimi, Milli Məclis sədrinin başçılığı ilə nümayəndə heyəti aprelin 14-dən 17-dək Türkiyənin İstanbul şəhərində işgüzar səfərdə olmuşdur. Mən səfər haqqında çox qısa bir məlumat verəcəyəm, çünki bilirəm ki, media bu barədə çox geniş və ətraflı məlumat verib.

Səfərdə məqsəd Parlamentlərarası İttifaqın 152-ci Assambleyasında və Qoşulmama Hərəkatı Parlament Şəbəkəsinin 5-ci Konfransında iştirak etmək idi. Qeyd edirəm ki, Parlamentlərarası İttifaqın 152-ci Assambleyasında 126 ölkədən 1500 nəfərdən çox nümayəndə, o cümlədən 720 nəfər parlament üzvü iştirak edirdi. Onların da 80 nəfəri parlament sədri, 52 nəfəri sədr müavini idi.

Assambleyanın iclası "Gənc nəsil üçün ümidlərin artırılması, sülhün qorunması və ədalətin təmin edilməsi" mövzusunda həsr olunmuşdu. Tədbirdə parlamentlərin bu istiqamətdə fəaliyyətinin gücləndirilməsinə

yönelən təşəbbüslər və əməkdaşlığın genişləndirilməsi imkanları nəzərdən keçirildi.

Hörmətli deputatlar, mən Assambleyanın iclasında çıxış edərək diqqəti bəşəriyyəti narahat edən bir sıra global problemlərə çəkdim. Bildirdim ki, bu problemlərin həllində parlament üzvləri birgə və məsuliyyətlə hərəkət etməlidirlər. Onlar sülhü təşviq etməli, ədaləti qorumalı və gələcək nəsillərin maraqlarının qərarlarda əks olunmasını təmin etməlidirlər.

Çıxışında həmçinin ölkəmizdə gənclər siyasəti sahəsində həyata keçirilən tədbirlər və əldə olunan nailiyyətlər barəsində iclas iştirakçlarına geniş məlumat da verdim. Onu da deyim ki, aprelin 17-də Assambleya çərçivəsində ümumi müzakirələrə Azərbaycan parlamentinin rəhbəri kimi mən sədrlik etdim.

Hörmətli həmkarlar, Assambleya çərçivəsində keçirilən 41-ci Qadın Parlamentarilər Forumunda mən çıxış edərək qadın parlament sədrlərinin 2025-ci ildə keçirilmiş 15-ci Zirvə Toplantısının hesabatını təqdim etdim. Çıxışında qeyd etdim ki, parlament üzvləri mövcud problemlərin həllində fəal iştirak etməlidirlər, çünki bu gün dünyada sülhün təmin olunması üçün dialoqun və inklüzivliyin gücünə ehtiyac duyulur.

Hörmətli deputatlar, Türkiyə Respublikasının Prezidenti cənab Rəcəb Tayyib Ərdoğan Parlamentlərarası İttifaqın iclasında iştirak edən parlament sədrləri ilə görüş keçirdi. Görüşdə qeyd edildi ki, parlamentlər arasında əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi global çağırışların həllində önəmli rol oynayır.

Hörmətli deputatlar, Parlamentlərarası İttifaqın 152-ci Assambleyası çərçivəsində Türk Dövlətləri Parlament Assambleyasının üzvü olan ölkələrin parlament sədrlərinin birinci qeyri-rəsmi görüşü keçirildi.

Mən çıxışımda qeyd etdim ki, qardaş ölkələrimiz arasında əməkdaşlıq əlaqələri həm ikitərəfli, həm də çoxtərəfli formatda uğurla və dinamik inkişaf edir. Azərbaycan türk dünyasının integrasiyası və yüksəlməsi naminə ardıcıl fəaliyyət göstərir. Milli Məclis bundan sonra da TÜRKPА-nın davamlı inkişafını ardıcıl surətdə dəstəkləyəcək.

Hörmətli deputatlar, səfər çərçivəsində Qoşulmama Hərəkatı Parlament Şəbəkəsinin 5-ci, əslində, yubiley Konfransı keçirildi. Qeyd edim ki, tədbirdə 34 ölkənin və 9 beynəlxalq təşkilatın təmsilçiləri, 43 nümayəndə heyəti, ümumən, 205 nəfər nümayəndə iştirak etdi.

Mən Konfransa sədrlik etdim və tədbirin açılışında çıxış etdim. Çıxışımda bir sıra məsələlərə toxundum. Parlament Şəbəkəsinin qısa müddət ərzində keçdiyi böyük inkişaf yoluna nəzər saldım, Azərbaycanın sədrliyi ilə görülmən işlərdən danışdım.

Konfransın əsas mövzusuna uyğun olaraq, ölkəmizin ev sahibliyi ilə keçiriləcək Ümumdünya Şəhərsalma Forumunun XIII Sessiyası haqqında məlumat verdim. Həmçinin beynəlxalq aləmdə mövcud olan vəziyyətə, bu gün bəşəriyyətin qarşısında dayanan çağırışlara və digər məsələlərə toxundum.

Hörmətli deputatlar, Qoşulmama Hərəkatı Parlament Şəbəkəsinin 5-ci Konfransında mühüm bir qərar qəbul olundu. Bu, şəbəkənin mənzil-qərargahının yaradılması və onun Bakı şəhərində yerləşdirilməsi barədə qərar idi. Bu çox mühüm bir qərar idi, çox hörmətli deputatlar. Hesab edirəm ki, bu, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm cənab İlham Əliyevin xarici siyasət konsepsiyasına uyğun olaraq, parlament diplomatiyamızın çox böyük uğurudur. Eyni zamanda, həmin qərar Parlament Şəbəkəsinin institusional inkişafı yolunda mühüm addımdır.

Hörmətli həmkarlar, İstanbula işgüzar səfər çərçivəsində mən 10 rəsmi və 3 qeyri-rəsmi görüş keçirdim. Parlamentlərarası İttifaqın Prezidenti və Baş katibi, həmçinin Belçika, Gürcüstan, Rusiya, Özbəkistan, Ermənistan, Pakistan, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, Oman, Əlcəzair, Mərakeş, Dominikan parlamentlərinin sədrləri ilə görüşlərdə parlament əməkdaşlığının gücləndirilməsi yolları nəzərdən keçirildi, qarşılıqlı maraq doğuran bir sıra məsələlər müzakirə edildi.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi ilə Mərakeş Krallığı Parlamentinin Müşavirlər Palatası arasında Anlaşma Memorandumu imzalandı.

Hörmətli deputatlar, hesab edirəm ki, İstanbul şəhərinə işgüzar səfər çox uğurlu oldu. Mən sizə qısa bir məlumat verdim. Danışmağa çox böyük mövzu var idi, ancaq vaxtımız yoxdur. Bu gün bizim gündəliyimizdə çox mühüm məsələlərimiz var. Mən nümayəndə heyətinin hər biri üzvünə öz minnətdarlığımı bildirirəm.

İndi isə, hörmətli həmkarlar, xahiş edirəm, gündəliyə də münasibət bildirin. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 11.07 dəq.)
Lehinə	110
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	2
İştirak edir	112
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun, gündəlik qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, bizim 30 dəqiqəmiz var. Buyurun, gündəliklə, ya da gündəmdə olan məsələlərlə bağlı kim çıxış etmək istəyirsə, yazılsın. 10 nəfər çıxış edə bilər.

Tural Gəncəliyev. Buyurun.

Tural Gəncəliyev. Hörmətli xanım sədr, hörmətli həmkarlar. Bildiyiniz kimi, bir neçə gün bundan öncə Belçika və Niderland parlamentlərində Azərbaycana qarşı çox qərəzli, ədalətsiz və Ermənistanla Azərbaycan arasında sülh prosesinə ciddi şəkildə xələl gətirən bir sənəd qəbul edilib. Hesab edirəm ki, hər iki ölkənin parlamentlərində eyni vaxtda, sinxron, əlaqələndirilmiş şəkildə qəbul edilən bu qətnamələr məhz regionumuzda baş verən sülh prosesinə çox ciddi təhlükədir. Bu, Azərbaycanın daxili işlərinə qarışmaq cəhdidir, suverenliyimizə qarşı bir həqarətdir. Ona görə də biz hər iki ölkənin parlamentlərinin qətnamələrini qətiyyətlə rədd edirik.

Təbii, bizim parlamentimizin bununla bağlı çox tutarlı açıqlaması olub, mətbuatda yayılıb. Eyni zamanda, hər iki ölkənin səfirləri Xarici İşlər Nazirliyinə çağırılıb, onlara ciddi irad bildirilib.

Həmin qətnamələrdə regionumuzda gedən müsbət proseslər, Azərbaycanın humanist jesti, Ermənistanla qarşı məhdudiyyətləri aradan qaldırmağımız, Azərbaycanın üzərindən keçməklə Ermənistanla göndərilmiş humanitar yardımlar və yaxud bizim Ermənistanla göndərdiyimiz neft məhsulları haqqında bir kəlmə belə qeyd olunmayıb. Təbii ki, bu, qərəzin göstəricisidir.

Hörmətli həmkarlar, hesab edirəm ki, adətən demokratiyadan, insan hüquqlarından danışanların özləri elə ən çox demokratiyanı pozan, insan hüquqlarına hörmətsiz yaşayanlar olur. Həmin ölkələrin parlamentlərində müasir dövrdə heç bir dəfə də görməmişik, yaxın tariximizdə yeni müstəmləkəçilik və yaxud keçmiş müstəmləkəçilik siyasətləri haqqında

danışsınlar. Ancaq başqalarına barmaq uzatmaq, başqalarının təqsirini axtarmaqla məşğuldurlar.

Əgər biz Niderland və Belçikanın istər Afrikada, istər Şərqi Asiyada, istərsə də digər yerlərdə müstəmləkəçilik siyasəti, onların insan hüquqlarına qarşı törətdiyi hərəkətlər barədə danışmağa başlasaq, bu, saatlarca, günlərcə çəkəcək. Tək elə Belçikanın XX əsrin əvvəllərindən 1960-cı ilə qədər Konqo xalqını istismar etməsi, orada olan sərvətləri, qiymətli metalları... Hətta bu gün Belçika və Niderland şirkətlərinin korrupsiya sxemləri ilə hələ də Afrikada və müvafiq coğrafiyada qiymətli metalları necə mənimsəyib aparmaları ilə bağlı Avropa Parlamentində, bəzən Avropa Şurasında zaman-zaman sənədlər üzə çıxır.

Xatırlayırsınızsa, 1960-cı il Patris Lumumbanı, Konqonun demokratik seçilmiş ilk Baş nazirini məhz Belçikanın təhriki, göstərişi ilə edam etmişdilər.

Yaxud Niderlandla bağlı. Niderland, müsəlman dünyasının ən böyük ölkəsi olan İndoneziyanı yüz illər ərzində istilada saxlamış ölkə indi demokratiyadan, insan hüquqlarından danışmağa borcludur. Öz etdiklərini birinci danışb, öz tarixi səhvlərini başa düşdükdən sonra başqalarına nə isə deyə bilərlər.

Sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun.

Zaur Şükürov. Buyurun.

Zaur Şükürov. Təşəkkür edirəm. Hörmətli xanım sədr, ilk öncə Sizin rəhbərliyinizlə Milli Məclisin nümayəndə heyətinin Parlamentlərarası İttifaqın 152-ci sessiyasında və Qoşulmama Hərəkatının Parlament Şəbəkəsinin 5-ci konfransında iştirak etmək məqsədi ilə Türkiyə Respublikasına uğurlu işgüzar səfəri münasibəti ilə təbriklərimi çatdırıram.

Hörmətli xanım sədr, hörmətli deputatlar, dəyərli media nümayəndələri. Artıq hörmətli həmkarım Tural müəllim də qeyd etdi, məlum olduğu kimi, Belçika və Niderland parlamentləri 2026-cı il aprel 16-da bir daha qərəzli, qeyri-obyektiv və reallıqdan tamamilə uzaq, ikili standartlara əsaslanan mövqe nümayiş etdirərək, Azərbaycan əleyhinə növbəti qətnamə qəbul etmişlər. Bununla bağlı Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi münasibət bildirərək, bu addımı qətiyyətlə qınamış və bu qərəzli sənədləri rədd etmişdir.

Azərbaycana qarşı davamlı olaraq qərəz, riyakarlıq və birtərəfli yanaşma sərgiləyən bəzi Avropa parlamentarilərinin bu yanaşmalarını istər 44 günlük Vətən müharibəsi dövründə, istərsə də suverenliyimiz və ərazi bütövlüyümüz tam bərpa olunduqdan sonra müşahidə etmişik və bu addımlar qəti və tutarlı mövqeyimizlə davamlı ifşa edilmişdir.

Belçika və Niderland parlamentarilərinin sözügedən qətnamələrdə də Azərbaycan Cinayət Məcəlləsinin müvafiq maddələri əsasında konkret cinayət əməllərinə – sülh və insanlıq əleyhinə cinayətlər, müharibə cinayətləri, o cümlədən təcavüzkar müharibənin hazırlanması və aparılması kimi cinayət əməllərində təqsirləndirilən şəxslərin azad edilməsi ilə bağlı çağırış etmələri, hesab edirəm ki, dolayısı ilə bu əməllərə haqq qazandırmaq anlamına gəlir.

Azərbaycanın ardıcıl təşəbbüsləri və qəti siyasi iradəsi nəticəsində regionda yeni reallıqlar formalaşmış, son illər ərzində sərhəddə sabitliyin qorunması, birbaşa dialoq kanallarının qurulması və sülh sazişi istiqamətində atılan ardıcıl addımlar bu reallıqların ən aydın təzahürünə çevrilmişdir ki, bütün bunların fonunda kənardan edilən əsassız və qərəzli müdaxilələr yalnız destruktiv məqsədlərə xidmət edən amillər kimi çıxış edir.

Əminliklə inanırıq ki, davamlı və dayanıqlı sülhə aparan yol beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə sadıqlıyın təmin edilməsindən, qarşılıqlı hörmət və əməkdaşlıqdan, mövcud reallığı düzgün qiymətləndirməkdən keçir.

Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin heyrətamiz liderliyi ilə bu gün regionda yaradılan yeni reallığa, sülhə, sabitliyə, inkişaf naminə ümidlərə bu kimi riyakar qətnamələr mane ola bilməz.

Belçika və Niderland parlamentlərini və hökumətlərini gələcək əməkdaşlığa müəyyən mənada kölgə sala biləcək bu kimi qərəzli addımların qarşısının alınması üçün müvafiq tədbirlər görməyə çağırıram.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun.

Elçin Mirzəbəyli. Buyurun.

Elçin Mirzəbəyli. Təşəkkür edirəm. Hörmətli xanım sədr, hörmətli millət vəkilləri, hörmətli media mənsubları. Belçika və Niderland parlamentlərinin son qətnamələri nə hüquqi əsaslara, nə də regiondakı real vəziyyətə söykənmir. Bu sənədlər siyasi manipulyasiya nümunəsi olmaqla yanaşı, beynəlxalq hüququn prinsiplərinə selektiv və riyakar yanaşmanın, açıq qərəzin, siyasi aqressiyanın növbəti təzahürüdür.

Qətnamələrdə suverenlik və ərazi bütövlüyü prinsiplərinə istinad edildiyi halda, Azərbaycanın guya Ermənistan ərazilərini işğal etməsi kimi tamamilə əsassız iddiaların irəli sürülməsi sözügedən qərəzli kağız parçalarının mahiyyətini ortaya qoyur. Bu, təkcə ziddiyyət deyil, faktların məqsədyönlü şəkildə təhrif olunmasıdır.

Belçika parlamenti regionda guya gərginlik və hərbi risklər barədə danışır. Bəlkə də arzu və istəklərini ifadə edir. Halbuki bölgədəki realıq tam əksini göstərir. Son iki ildə Azərbaycan–Ermənistan sərhədində ən sabit və

sakit dövr yaşanır. Bu faktı Ermənistanın rəsmiləri də hər addımda etiraf edirlər. Deməli, burada məqsəd süni təhlükə görüntüsü yaratmaqla sülh prosesinə maneə törətməkdən ibarətdir. Bu niyyət özünü Ermənistandakı müşahidə missiyasının genişləndirilməsi ilə bağlı təşəbbüsdə büruzə verir. Bu isə geosiyasi maraqların sülh gündəliyindən üstün tutulmasının daha bir bariz göstəricisidir.

Azərbaycan və Ermənistan arasında əldə olunmuş mühüm irəliləyişlərə, o cümlədən sülh müqaviləsinin mətninin razılaşdırılması kimi mühüm tarixi addıma istinadın olmaması, Vaşinqton prosesinin nəticələrinin görməzdən gəlinməsi isə sistemli qərəzi nümayiş etdirir.

Milli Məclisin açıqlamasında da haqlı olaraq qeyd olunduğu kimi, qətnamənin məhz sülh danışıqlarının intensivləşdiyi, dialoqun davam etdiyi bir dövrdə qəbul olunması onun əsl mahiyyətini açıq şəkildə ortaya qoyur. Məqsəd sülhə töhfə vermək deyil, sülh prosesinə kölgə salmaq, revanşist qüvvələri ruhlandırmaq və regionda yeni gərginlik ocaqları yaratmaqdan ibarətdir.

Belçikanın siyasi dairələrinin, o cümlədən parlamentarilərinin Azərbaycan əleyhinə qərəzi artıq uzun illərdir ki, davam edir. Avropa Şurası Parlament Assambleyasında belçikalı parlamentarilərin də ölkəmizə qarşı həyata keçirilən qarayaxma kampaniyalarının ön sıralarında yer alması, Belçika parlamentində Azərbaycanla dostluq qrupunun fəaliyyətinin dayandırılması da sübuta yetirir ki, bu, ardıcıl və planlı şəkildə qurulan bir fəaliyyətin nəticəsidir.

Amma sual olunur, əgər qarşı tərəfə əməkdaşlıq mexanizmlərini sıradan çıxarırsa, biz niyə bu formal çərçivələri qoruyub saxlamalıyıq? Biz daim sülh, əməkdaşlıq və qarşılıqlı hörmət tərəfdarı olmuşuq. Lakin

birtərəfli qətnamələr, əsassız mülahizələr, siyasi təzyiqlər fonunda bu prinsiplərin yalnız bir tərəf üçün işləməsi qəbuledilməzdir.

Bu baxımdan təklif edirəm ki, Azərbaycan-Belçika parlamentlərarası əlaqələr üzrə işçi qrupunun fəaliyyəti dayandırılınsın.

Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun.

Erkin Qədirli. Sualınız var, Erkin müəllim? Yazılmışınız. Buyurun.

Erkin Qədirli. Çox sağ olun, hörmətli Sahibə xanım. Mən Sizdən və bütün deputat həmkarlarımdan üzr istəyirəm. Mən söz istəmək fürsətindən heç vaxt sui-istifadə etməmişəm. Amma deyəsən, təcrübəsizlikdən düyməni bir neçə dəfə basmaqla özümü siyahıdan çıxartdım.

Belçika və Niderland qruplarının üzvü olaraq Sizdən xahiş edirəm, bütün həmkarların çıxışlarından sonra, mümkünə, axırda mənə də söz verəsiniz. Bu mövzuda mən də bir-iki kəlmə danışmaq istərdim.

Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Baxaram.

Hikmət Məmmədov. Buyurun.

Hikmət Məmmədov. Hörmətli xanım sədr, hörmətli millət vəkilləri. Hər şeydən öncə, hörmətli Sahibə xanım, uğurlu səfəriniz münasibəti ilə Sizi və rəhbərlik etdiyiniz nümayəndə heyətini təbrik edirəm. Azərbaycan Prezidentinin sülh quruculuğu siyasətində parlamentimizin bu cür fəal iştirak etməsi hər birimizi sevindirir. Heç şübhəsiz ki, bu fəaliyyət gələcəkdə Azərbaycan Prezidentinin inşa etmək istədiyi böyük sülhə xidmət edir.

Hörmətli xanım sədr, bu günlərdə Antalyada mühüm hadisə baş verdi – Antalya Diplomatiya Forumu baş tutdu və Azərbaycanın Prezidentinə, Azərbaycanın liderinə orada olan maraq, dünyanın gələcəyi, yeni dünya nizamının formatı ilə bağlı fikir, düşüncə fırtınasının olduğu bir platformada

Azərbaycanın mövqeyinin nəzərə alınması, Azərbaycan Prezidentinin etdiyi çıxış, əlbəttə ki, Azərbaycan xalqı tərəfindən də böyük qürurla və rəğbətlə qarşılanır.

Nəzərə almaq lazımdır ki, hazırkı tarixi mərhələdə bütün dünya ölkələri öz tarixinin heç də yaxşı bir mərhələsindən keçmir, müharibə mərhələsindən keçir. Bu və ya digər formada, demək olar ki, bütün dünya ölkələrini, hərəsini bir müstəvidə – birini informasiya, birini manipulyasiya müstəvisində müharibəyə cəlb ediblər, biri udur, biri uduzur, birinin müharibəsi 40 + 12 gün, birinin müharibəsi 4 ildən çox çəkir. Amma bunların heç biri 44 günə bənzəmir. Yəni fikrimin məcazi və metaforası ondan ibarətdir ki, 4 il davam edən müharibə də 44 günlük müharibədəki nəticəni əldə edə bilmir. Hələ sonu belli olmayan, davam edən digər müharibələr də 44 günlük nəticəni əldə edə bilmir.

O zaman mənə elə gəlir ki, Azərbaycanda analitiklərin, dünya siyasi düşüncə mərkəzlərinin özlərinin özlərinə verdiyi bir sual yaranır – necə oldu ki, Azərbaycan 44 gündə dünyanın ən mürəkkəb problemlərindən birini həll etməyi bacardı. Mənə elə gəlir ki, bax, bu məqamda bu sualın yeganə cavabı siyasətdə, diplomatiyada və hərbi strategiyada Azərbaycan Prezidenti fenomenidir. Məhz Azərbaycan Prezidentinin qətiyyəti, uzaqgörənliyi, strategiyanı düzgün hesablaması 44 günlük müharibədə dünya tarixində baş vermiş hər hansı bir müharibənin ən konkret nəticələri qədər, bəlkə ondan daha çox konkret nəticə əldə etmiş oldu.

Amma mənə elə gəlir ki, biz 44 gündə 2 müharibə yaşadığımız – 44 + 1, birgünlük müharibədə yüz illik problemi həll etdik. Bir, 2023-cü il sentyabr ayının 20-də həyata keçirdiyimiz lokal antiterror əməliyyatı idi.

Mənə elə gəlir, bu gün Belçika və Hollandiya parlamentlərinin qəbul etdiyi qərəzli qərarların, qərəzli münasibətin kökündə də Azərbaycan

Prezidentinin qeyd etdiyi o fikir dayanır ki, “biz çox dərin, ağır layları yerindən oynatmışıq”. Ona görə də Belçikada, Hollandiyada hamı bilir ki, nə cür qərarlar qəbul etsələr də...

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Hikmət müəllim. Bəli, müxtəlif müharibələr var və saymaq da olar. 4 gün, 10 gün, 44 gün, ya da ki, 4 il və sair. Ancaq həmin müharibələrin xarakterləri müxtəlifdir.

Sahib Aliyev. Buyurun.

Sahib Aliyev. Hörmətli xanım sədr, dəyərli həmkarlar. Mən də Belçika və Niderlandın parlament adını haqq etməyən yığnaqlarının irqçi, qərəzli, qərəzli olduğu qədər də savadsızcasına hazırlanmış, antisülh və antiregion mahiyyətli qətnamələrini qətiyyətlə pisləyirəm. Ona görə antiregion mahiyyətli adlandırıram ki, Cənubi Qafqazın geosiyasi subyekt kimi çıxış edə bilməsi üçün ilk növbədə buradakı ölkələr arasında sülh olmalıdır. Bunun özlərinə də əl verdiyi Brüsseldəkilərə yaxşı bəlli olduğu halda, görünür, müstəmləkəçilik dönməndən qalma mərzləri və güclü islamofobiya onları pragmatik siyasət yeritməyə qoymur. İslamofobiyanın orada necə gücləndiyi isə ötən ilin statistikasından da görünür. Avropada ötən il müsəlmanlara qarşı hələ özlərinin açıqladıqları 876 insident olub ki, onun da 326-sı Fransanın payına düşür – parlamentin üzvü Jülyen Odulun “İslam irq deyil, din olduğundan islamofobiya qanunidir” dediyi ölkənin. Əlbəttə, belə də sual oluna bilər ki, dənizaşırı torpaqlarınız saydıqlarınızdakıların çoxu xristianlaşdırdıqlarınızdır, bəs onlara qarşı dözümsüzlüyünüz nə ilə bağlıdır?

Xankəndidəki keçmiş “miatsumçu” rejimin başında duranların həbsini pisləyən və azadlığa çıxmalarını istəyənlər yəqin unudurlar ki, nə Qarabağ Konqo deyil, nə də Bakıda məhkəmə qarşısına çıxarılanlar həmin Konqodan tutulub gətirilərək Tervürendə baxanları əyləndirmək üçün

zooparkdakı meymun sayağı göstərilənlərdir. Onlar minlərcə azərbaycanlının qətində suçlu bilinən hərbi cinayətkarlardır ki, Milli Məclisin dünənki bəyanatında da vurğulandığı kimi, uyğun qurumlar da bunun yaxşı fərqindədirlər.

Görəsən, bir tərəfdən, Azərbaycan rəsmiləri ilə yeni ikitərəfli anlaşma haqqında danışıqlara başlamaq üçün görüş keçirən, digər tərəfdən isə, eyni gündə də belə bir addım atanlar özləri barədə nə düşünürlər? Həm də bilə-bilə ki, bu, strateji rəqib, hətta düşmən gözündə gördükləri dövlətin maraqlarına tam cavab verən hərəkətdir. Eyni ilə hay diasporunun, daha dəqiqi, onların daşnaklardan ibarət hissəsinin bu qətnamədən 4 gün qabaq Parisdə keçirdikləri yığıncaqları kimi. Həmin yığıncağın maliyyəsini məhz Rusiyadan ora təşrif gətirən oliqarx Ara Abramyanın verdiyini və burada da məqsədin yenə bu regionda sülhə maneçilik olduğunu bəyəm Yelisey sarayındakılar bilmirlər? Elə isə nədən həmin yığıncaqdan 2 gün sonra “özünüburaxan”ların bir neçə təmsilçisi ilə Fransa və Avropa parlamentlərində görüş keçirilir?

Amma nə edirlərsə etsinlər, “hay məsələsi”ni qaldırdıqları zaman ortaq niyyətləri vardı ki, ona çata bilməyəcəklər. Azərbaycan onların cavabını sivilizasiyalarından saydıqlarının dağıtdıqları yerləri cənnətə çevirməklə, uçurulan məscidlərin yerində daha möhtəşəmlərini tikməklə ən təsirli şəkildə verir və verəcək.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun.

Bəhruz Məhərrəmov. Buyurun.

Bəhruz Məhərrəmov. Hörmətli sədr, əziz həmkarlar. Avropanın Azərbaycanla birbaşa bağlantısı, yaxud ortaq marağı olmayan iki ölkəsinin – Belçika və Niderlandın parlamentlərinin Azərbaycan əleyhinə eyni gündə,

eyni məzmununda qərəzli bəyanatlar yayması bəşəri dəyərlər üçün təhdidə, oturuşmuş beynəlxalq hüquq qaydaları üçün isə qəbuledilməz presedentə yol açır.

Əgər söhbət beynəlxalq hüquqdan gedirsə, Gəncədə, Tərtərdə, Bərdədə mülki əhalini hədəf alan terrorçuları “əsir” adlandırmaq 1949-cu il tarixli III Cenevrə Konvensiyasının timsalında beynəlxalq humanitar hüquqa təhqirdir. Beynəlxalq hüquq terroru maliyyələşdirənləri və mülki əhaliyə atəş əmri verənləri müdafiə etmir, onları mühakimə edir. Terrorçunu müdafiə etmək cinayətin iştirakçısı olmaq deməkdir.

Baxın, Azərbaycan Prezidentinin sülh təşəbbüsünün nəticəsi kimi, təmas xəttində iki ildən çoxdur ki, de-fakto sülhə nail olunub, silahlar susub, 8 ay əvvəl sülh sazişi paraflanıb, ərazilərin tək delimitasiyası deyil, eyni zamanda, demarkasiyası üzrə uğurlu proses müşahidə olunur, ticari əlaqələr formalaşmaqdadır, siyasi ritorika kifayət qədər müsbətdir.

Xanım sədr, elə bir neçə gün əvvəl Sizin Ermənistan spikeri ilə müsbət məcrada görüşünüz baş tutdu. Nikol Paşinyan artıq Qarabağ gündəliyindən imtina etməyin vacibliyini dilə gətirir. Yəni Ermənistanın özünün cari reallıqdan razı göründüyü bir məqamda regiondan 3 min kilometr uzaqda yerləşən ölkələrin parlamentlərinin cinayətləri sübuta yetirilmiş şəxsləri “əsir” adlandırması, yaxud ermənilərin Qarabağa qayıdışı üçün “beynəlxalq təminat” barədə sərsəm tezisləri nə deməkdir?

Bəli, bu yanaşma bizi hiddətləndirir, amma əsl narahat olmalı tərəf Ermənistan olmalıdır. Çünki bölgənin sülh reallığının pozulmasına yönəlik təşviq ilk növbədə Ermənistan üçün təhdiddir. Bu mənada Ermənistanın ən qısa zamanda real addımlarla, o cümlədən Avropa İttifaqı missiyasını öz ərazisindən çıxarmaqla məsələyə reaksiya verməsini və sülhə sədaqət göstərdiyini sübut etməsini gözləyirik.

Aydındır, bu cür absurd və qarşıdurma təşviq edən qətnamə beynəlxalq hüququn aliliyinə deyil, siyasi korrupsiyaya və lobbi maraqlarına xidmət edən sənədlərdir və təbii ki, bu “aktivləşmə” yalnız Belçika və Niderland ilə məhdudlaşmır. Əgər bu gün Bakıya münasibətdə “insan haqları” iddiaları aktivləşirsə, “siyasi məhbus” elan edilən şəxslərin Azərbaycan əleyhinə cızma-qaralarına ayrı-ayrı ölkələrin sarı mətbuatında yer ayrılmağa başlanıbsa, deməli, bu hücumlar total xarakter daşıyır və əslində, anti-Azərbaycan kəsimin çarəsizliyinin göstəricisidir.

Çünki son günlərə qədər Azərbaycanın Rusiya ilə, o cümlədən ötən dövr ərzində İranla münasibətlərinin gərginləşməsinə ümid edirdilər, amma cənab İlham Əliyevin liderliyində, onun qətiyyəti ilə problemlərin çözülməsi həmin o ümidləri puç etdi və göründüyü kimi, yenidən əvvəlki ənənəvi mövzuya dönüblər. Sadəcə, əgər əvvəllər antimilli şuranın tör-töküntüləri yeganə istinad idisə, indi bu siyahı Arutunyan, Saakyan, Qukasyan, Vardanyan kimi eyni xislətli şəxslərin adları ilə genişlənilir.

Amma hər səhvə bir həqiqət parçası var ki, anti-Azərbaycan mərkəz, əslində, bu adamları bir siyahıda sıralamaqla onların mahiyyətə eyni məqsədə xidmət etdiklərini göstərmiş oldu.

Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun.

Rizvan Nəbiyev. Buyurun.

Rizvan Nəbiyev. Təşəkkür edirəm. Hörmətli xanım sədr, hörmətli həmkarlar. Azərbaycan öz ərazilərinin işğalına son qoymaqla Cənubi Qafqaz regionunda yeni geosiyasi reallıqların əsasını yaratdı. Regional siyasi gündəm faktiki olaraq məhz bu yeni status-kvo üzərindən müəyyənləşdirilir. Bu yeni siyasi reallığın ən ciddi nəticələrindən biri odur ki, bu gün Ermənistan Baş naziri “real Ermənistan” konsepsiyası,

Azərbaycanla münasibətlərin normallaşdırılması və ümumilikdə, sülh gündəliyi ilə parlament seçkilərinə gedir.

Paralel olaraq, Yaxın Şərqdə baş verən hərbi əməliyyatlar və onların nəticələri, eləcə də Rusiya–Ukrayna müharibəsi hazırkı beynəlxalq münasibətlər sistemində qüvvələr nisbətində ciddi transformasiyalardan xəbər verir.

Prezident İlham Əliyevin çoxşaxəli siyasi və diplomatik fəaliyyəti yalnız mövcud dəyişikliklərə uyğunlaşmaq deyil, həm də onları regionumuza münasibətdə formalaşdırmaq üzərində qurulub. Belə ki, Prezident İlham Əliyevin sülh təşəbbüsləri postmünaqişə gündəliyinin əsasında dayanır, təhlükəsizliyin təmininə xidmət edir. Regionda və onun sərhədini aşan daha böyük məkanda əməkdaşlıq formatlarını təşviq edir.

Prezidentin strateji baxışları çoxşaxəli diplomatiyada həm də regional güclərlə balanslı münasibətlərin təmin edilməsində özünü göstərir. Bu yanaşma, ölkənin coğrafi mövqeyinin üstünlüklərindən düzgün istifadə, Azərbaycanın “Çevik orta güc” modelini praktik müstəviyə çıxarır. Ölkəmizin “Çevik orta güc” modelinin mahiyyətini belə xarakterizə etmək olar. Azərbaycan hərbi bloklara qoşulmadan, öz ərazisində xarici hərbi bazalar yaratmadan, milli maraqlara əsaslanaraq, çoxşaxəli, balanslaşdırılmış siyasət aparır, müxtəlif güc mərkəzləri ilə paralel əməkdaşlıq qurur. Bu isə dəyişən geosiyasi çağırışlara uyğun diplomatik manevr qabiliyyəti nümayiş etdirməyə imkan verir. Bu model klassik orta güclərdən fərqli olaraq daha az resursla, amma daha çox strateji tərəfdaşlıq üzərindən təsir yaratmağa əsaslanır.

Türkiyə və Pakistanla iki və üçtərəfli əməkdaşlıq formatları, C6 Mərkəzi Asiya dövlətləri Məşvərət Platformasında təmsilçilik Azərbaycana imkan verir ki, həm regionda təsirli aktor olsun, həm də daha geniş

geosiyasi məkanlarda öz mövqeyini möhkəmləndirsin. Elə cari ilin birinci rübündə Amerika Birləşmiş Ştatları və Avropa İttifaqı ilə münasibətlərin strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə yüksəldilməsi Prezident İlham Əliyevin xarici siyasət kursunun praktik nəticəsidir.

Bu inkişafar fonunda Belçika və Niderland parlamentlərinin qətnamələrini qətiyyətlə pisləyir və rədd edirəm.

Hörmətli həmkarlar, müasir diplomatiyanın yeni modelinin təcəssümü olan Antalya Diplomatiya Forumunda Prezidentimizin iştirakı göstərdi ki, Azərbaycan üçün Antalya forumu diplomatik təsirini artıran mühüm platformadır. Tərəfdaşlıqları gücləndirən, regional və global səviyyədə mövqeləri uyğunlaşdırən bir mühüm platformadır.

Antalya forumunun global Şimal ilə Cənub arasında körpü rolunu nəzərə alaraq, Azərbaycan bu platformadan istifadə edərək yalnız proseslərdə iştirak etmir, Prezidentin strateji baxışlarına uyğun yeni diplomatik...

Sədrlik edən. Sağ olun.

Vüqar Bayramov. Buyurun.

Vüqar Bayramov. Hörmətli xanım sədr, hörmətli millət vəkili. Hörmətli xanım sədr, mən də Sizi və nümayəndə heyətini çox uğurlu və məhsuldar səfər münasibəti ilə təbrik edirəm. Möhtərəm Prezident tərəfindən müəyyənləşdirilmiş strategiyaya uyğun olaraq, Sizin sədriliyinizlə parlament diplomatiyası inkişaf edir və ölkəmizin inkişafına xüsusi töhfə verir.

Ötən həftə çox vacib tədbirlərdən biri də məhz Antalyada Diplomatiya Forumunun keçirilməsi ilə bağlı idi. Nəzərə alsaq ki, cənab Prezidentin Antalya Diplomatiya Forumunda iştirak etməsi sözügedən tədbirin önəmini bir daha təsdiq edirdi. Təbii ki, bir tərəfdən, cənab Prezidentin keçirdiyi

görüşlər, digər tərəfdən, forumda müzakirə edilən məsələlər birmənalı şəkildə təsdiq edir ki, sözügedən tədbir artıq nəinki regional, həm də global məsələləri müzakirə edən ciddi bir platformaya çevrilib.

Eyni zamanda, Azərbaycan və Türkiyə arasında iqtisadi və strateji münasibətlərin daha da dərinləşməsi müşahidə olunur. 2025-ci ildə iki ölkə arasında ticarət dövriyyəsi 5 milyard 720 milyon dollar olub. Eyni zamanda, ticarət dövriyyəsində Azərbaycanın 1 milyard 34 milyon dollarlıq müsbət saldosu var. Bu ondan xəbər verir ki, ikitərəfli xarici qarşılıqlı ticarət əlaqələrində Azərbaycan qardaş Türkiyəyə daha çox məhsul ixrac edir. Eyni zamanda, Türkiyə Azərbaycanın xarici ticarət dövriyyəsində 11,6 faizlik payla ikinci ən böyük tərəfdaşdır. Nəzərə alsaq ki, İtaliya Azərbaycanın ən böyük tərəfdaşı olaraq məhz Azərbaycan ixracatında da xüsusi paya malikdir. Eyni zamanda, Azərbaycan ixracatının 13,5 faizi qardaş Türkiyənin payına düşür və eləcə də Türkiyə ilə münasibətlərimizdə qeyri-neft ixracatındakı əməkdaşlığımız çox önəmlidir. Çünki Türkiyə Azərbaycanın qeyri-neft ixracatında ikinci ən böyük tərəfdaşdır. Belə ki, Azərbaycanın ixrac etdiyi qeyri-neft məhsullarının 16,5 faizi məhz qardaş dövlətin payına düşür.

Təbii ki, münasibətlər yalnız xarici ticarət dövriyyəsində özünü əks etdirmir, eyni zamanda, sərmayə qoyuluşları daxil olmaqla fərqli proqramların icra olunmasında, qarşılıqlı olaraq investisiya qoyuluşlarının həcmnin artmasında da özünü göstərir. İndiyədək Azərbaycan Türkiyə iqtisadiyyatına 20 milyard dollarlıq sərmayə qoyuluşu həyata keçirib. Türkiyədən Azərbaycan iqtisadiyyatına 18 milyard dollara yaxın investisiya cəlb edilib. Bütün bunlar, təbii ki, hər iki ölkənin sərmayələri hesabına ölkələrin iqtisadi inkişafına və eyni zamanda, yeni iş yerlərinin yaradılmasına töhfədir.

Təbii, rəqəmlər bir daha təsdiq edir ki, Azərbaycan və Türkiyə arasındakı strateji münasibətlər həm siyasi, həm iqtisadi, həm də digər sahələrə inkişaf edir. Eyni zamanda, təbii ki, fərqli platformalarda ölkələrin bir-birinə dəstəyinin daha da dərinləşməsi müşahidə olunmaqdadır. Bu baxımdan, təbii ki, Antalya Diplomatiya Forumunda cənab Prezidentin iştirakı iki ölkə arasında münasibətlərdə yeni bir səhifə açacaq.

Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun.

Azay Quliyev. Buyurun.

Azay Quliyev. Təşəkkür edirəm. Hörmətli xanım sədr, hörmətli həmkarlar, təsadüfi deyil ki, indiyə qədər çıxış edən həmkarlarımızın böyük əksəriyyəti məhz ayın 16-da Niderland və Belçika parlamentlərinin qəbul etdiyi o bədnam qətnaməyə münasibət bildirdilər. Doğrudan da, bu qətnamənin, bütövlükdə, həm mahiyyəti, həm də onun söykəndiyi o “faktlar” o qədər saxta və əsassızdır ki, buna münasibət bildirməmək mümkün deyil.

Bu baxımdan Milli Məclisin verdiyi bəyanatı dünən biz oxuduq. Hesab edirəm, kifayət qədər sanballı, əsaslı və tutarlı bir cavabdır. Belə hallarda parlamentin reaksiya verməsi həm də o baxımdan önəmlidir ki, qarşı tərəf bilsin, biz bu cür hallara qarşı dözmək fikrində deyilik və mahiyyətindən asılı olmayaraq, bu cür ittihamları hər zaman rədd edirik.

Hörmətli xanım sədr, bu “sənədi” qəbul edənlər guya beynəlxalq hüququ qoruyurlar. Amma, əslinə baxanda onlar məhz Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə, suverenliyinə qəsd etməklə beynəlxalq hüququ necə kobud şəkildə pozduqlarının da fərqindədirlər. Biz düşünməyək ki, onlar bunu bilmirlər, yaxud xəbərləri yoxdur. Ancaq ən paradoksal məqamlardan biri də budur, bu sənəd o vaxt qəbul olunur ki, Azərbaycanla Ermənistan arasında sülh prosesi kifayət qədər irəliyə gedir, bütövlükdə, indiyə qədər

olan o köhnə, təhlükəli narrativlər həm yerli, həm də beynəlxalq gündəlikdən tamamilə çıxarılır. Həmin gündə Azərbaycan və Ermənistan parlamentlərinin sədrləri İstanbulda çox konstruktiv dialoq aparırlar. Belə bir vaxtda bu cür sənəd qəbul olunur. Bu sənədin, əslinə baxanda, məzmunu deyil, daha çox niyyəti təhlükəlidir. Niyə təhlükəlidir? Çünki niyyət açıqdır. Necə edək, bu gün Cənubi Qafqazda yaranmaqda olan sülh prosesinə əngəl törədək, necə edək, biz o nifrəti təzədən körükləyək, necə edək ki, biz qarşıdurmanı qızıışdırmaq və bütövlükdə, revanşist qüvvələri ruhlandırmaq üçün əlavə bir sənəd ortaya qoyaq. Ona görə də burada, mənə belə gəlir ki, bu məsələlərə və xüsusi ilə də eyni gündə bu məsələnin koordinasiya olunmasına aydınlıq gətirilməlidir. Həm Belçikada, həm də Niderlandda bu sənədlərin qəbul olunması, doğrudan da, düşündürücüdür.

Bir də sual ola bilər ki, axı, bilirsiniz, iyunun 7-də Paşinyan seçkilərə, əsasən, sülh platforması ilə gedir. Bu, həm də müəyyən mənada Paşinyanın seçki prosesinə zərbədir. Onda sual olunur: axı, bunları kim belə istiqamətləndirir? Əlbəttə, cavab aydındır. Burada erməni diasporu çox fəaldır. Eyni zamanda, deyək ki, bölgədə əvvəlki siyasi təsirlərini, geosiyasi maraqlarını itirmiş dairələr daha çox maraqlıdır. Ona görə də mən düşünürəm, Belçika və Niderland hökumətləri məhz həmin deputatlara hansı dairədən sifarişin daxil olmasını araşdırmalıdırlar. Əlbəttə ki, mən də həmkarlarıma qoşulub bu cür təşəbbüsləri tamamilə rədd edirəm.

Sahib Qafarova. Sağ olun.

Elman Nəsirov.

Elman Nəsirov. Hörmətli xanım sədr, hörmətli millət vəkilləri. Hörmətli xanım sədr, ilk növbədə Sizi İstanbul şəhərinə uğurlu işgüzar səfəriniz münasibəti ilə təbrik edirəm. Mən də həmkarlarım kimi, diqqəti hamımızı narahat edən bir məsələyə, Belçika və Niderland parlamentlərinin anti-

Azərbaycan qətnamələrinə cəlb etmək istəyirəm. Saxta ittihamlarla, əsassız iddialarla dolu qətnamələrdir. Sual yaranır ki, nədən onlar yenidən Azərbaycanı hədəf alıblar? Səbəbini biz bilirik. Bu onunla bağlıdır ki, müzəffər Prezidentimiz cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi altında bizim yenilməz ordumuz tarixi Zəfərə imza atıb, ərazi bütövlüyümüzü və suverenliyimizi tam, qəti və əbədi təmin edib. İndi də görürlər ki, bu qələbəni bütün beynəlxalq birlik qəbul edir. Görürlər, artıq regionda sülh prosesi qarşısıalınmaz bir prosesə çevrilib, görürlər ki, Vaşinqtonda tarixi razılaşmalar əldə edilib, sülh müqaviləsi paraflanıb və istisna deyil, bu il sülh müqaviləsi imzalana bilər. Belə vəziyyətdə onların yuxusuna haram qatılır. Onlar ciddi-cəhdlə çalışırlar ki, bu prosesin qarşısını alsınlar.

Qətnamə aprel ayının 16-da qəbul edilib. Hesab edirəm, zamanın seçilməsi də təsadüfi deyil, bu o zamana təsadüf edir ki, Antalya Diplomatiya Forumu baş tuturdu. O forumda bir daha bütün dünya görürdü ki, Azərbaycan dövləti, onun ali siyasi rəhbərliyi, şəxsən cənab İlham Əliyev məhz qalib dövlət başçısı kimi iştirak edir və bütün müzakirələrdə də Azərbaycanın regionda söz sahibi olduğu, Azərbaycanın sülh və təhlükəsizliyə ciddi töhfələr verdiyi üzə çıxırdı.

Hörmətli xanım sədr, həm də bu hadisədən bir gün sonra Sizin Ermənistan parlamentinin sədri Alen Simonyanla görüşünüz var idi. Bir gün öncə onlar çox gözəl bilirdilər ki, bu görüş məhz regionda davamlı, uzunmüddətli sülhün təminatı məqsədinə xidmət edir. Həm Sizin çıxışınızda, həm də Ermənistan parlamenti rəhbərinin çıxışında danışıqların konstruktiv getdiyi və müzakirə olunan məsələlərlə bağlı heç bir fikir ayrılığının olmadığı həqiqəti üzə çıxdı. Bu, belçkalı və niderlandlı deputatlara lazımdırmı? Bu, parlamentin nümayəndələr palatasına lazımdırmı? Qətiyyəən yox. Ona görə də, hesab edirəm ki, Azərbaycanı

hədəf alıblar, amma onların qəbul etdiyi bu qətnamə, bu sənəd bizim üçün kağız parçasından başqa bir şey deyil.

Sonda bir təklifimi də verirəm ki, bütün bu reallıqları nəzərə alıb, hesab edirəm, biz də Belçika və Niderland parlamentlərinin sülhə və təhlükəsizliyə qarşı fəaliyyətləri ilə bağlı qabaqlayıcı addımlar ataq.

Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun.

Erkin Qədirli söz istəmişdi. Erkin müəllim, buyurun. Xahiş edirəm, nəzərə alın, 3 dəqiqəniz var.

Erkin Qədirli. Çox sağ olun, hörmətli xanım sədr. Bir daha üzr istəyirəm ki, belə söz istəməli oldum, öz səhvim idi. Açıqı, mən niyə xahiş etdim? Çünki bir az öncə dedim, mən həm Belçika, həm də Niderland parlamentləri ilə dostluq qruplarının üzvüyəm. Nümayəndə heyətlərinin tərkibində o ölkələrə dəfələrlə səfərlərimiz olub, mənim tək səfərlərim də olub, həm regional parlamentlərdə, həm federal parlamentlərdə, həm də AŞPA-da onların deputatları ilə sıx ünsiyyətdə olmuşuq. Amma hər zaman eyni ünsiyyət və eyni münasibət görmüşük. Özü də iqtidarlı, müxalifətli. Çünki deyəsən, tutalım ki, hansı isə bir fikir ayrılığı ola, amma görürsünüz, bu qətnamələr yekdilliklə qəbul olunub. Bunun özü nədən xəbər verir? Bunun, təbii ki, daha dərin qatları var. Ancaq mən çox da dərinə enmək istəmirəm. Üzdə olan səbəbləri, eyni zamanda, bir hüquqşünas kimi, vurğulamaq istəyirəm.

Bizə olan qərəzli münasibət terminologiyanın və anlayışların qarışdırılmasından çox aydın görünür. Məsələn, Azərbaycanda hazırda hələ ki, erməni separatçıları barələrində müəyyən qanuni qüvvəyə minmiş hökm olmasa da, birinci instansiya məhkəməsinin qərarı var və o prosedur qanun hara qədər tələb edirsə, davam edəcək. Amma həmin o separatçı,

terrorçu erməni fərdləri, – bizdə onunla bağlı birinci instansiya məhkəməsinin qərarı, hökmü var, – onları gah siyasi məhbus adlandırırlar, – bəzi qətnamələrdə bu termin də keçib, – gah da hərbi əsir adlandırıblar. Elə qətnamələr olub ki, elə bu sonuncuda bir paraqrafda müharibə əsiri, o biri yerdə girov adlandırırlar. Yəni birincisi, sırf hüquqi gözlə baxsan, ilk təsəvvür budur ki, bu deputatlarda hüquqi savadsızlıq var. Çünki ayrı-ayrı anlayışlardır və heç biri bizdə həbs qətimkan tədbiri çərçivəsində saxlanılan bu ermənilərə aid ola bilməz. Bunlar konkret müharibə cinayətləri törətmiş şəxslərdir və ona görə də ittiham olunurlar.

İkincisi, ərazi bütövlüyü, suverenlik. Heç zaman görməmişik, Azərbaycanın ərazisi işğal olunanda onlar məhz bizim ərazi bütövlüyümüzü və sərhədlərin toxunulmazlığını müdafiə etsinlər.

Ermənilərin mədəni irsi. 1954-cü ilin konvensiyası var, Haaqa Konvensiyası, orada daha çox “propite” sözü var, əslində, yəni mədəni mülkiyyətdir. Orada əsas prinsip ərazidir, etnik birlik və yaxud mənsubiyyət deyil. Azərbaycan ərazisində olan və dövlət tərəfindən qorunan bütün mədəni obyektlər Azərbaycanın mədəni mülkiyyətidir. Necə ki, Bakıdakı erməni kilsəsi, bu, erməni xalqının mədəni irsi deyil. Bu, Azərbaycanın mədəni mülkiyyətidir. Haaqa Konvensiyanın anlayışı da bundan ibarətdir. Eyni zamanda...

Sədrlik edən. Sağ olun. Erkin müəllim, 3 dəqiqə demişdim. Erkin müəllim, bax, bu günlərdə Siz İrlandiya dostluq qrupunun nümayəndə heyətinin üzvləri ilə görüşəcəksiniz, Siz dostluq qrupunun sədrisiniz, həm də burada müxalifət partiyasının təmsilçisiniz. Siz indi dediklərinizi bir hüquqşünas, bir millət vəkili kimi, xahiş edirəm, elə onlara da çatdırın. Çünki onlara belə şeylər mütləq şəkildə bildirilməlidir. Mən görüşümdə öz tərəfimdən, təbii ki, deyəcəyəm. Sizdən də xahiş edirəm, hər bir məqamda

bunları demək lazımdır, həm hüquqşünas kimi, həm də, ümumiyyətlə, bir millət vəkili kimi. Çox sağ olun.

Hörmətli həmkarlar, mən çıxış edənlərin hamısına təşəkkür edirəm və biz gündəliyin məsələlərinə keçirik. Bu gün biz 8 məsələni müzakirə edəcəyik.

Gündəliyin 1-ci məsələsi Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının 2025-ci ildə fəaliyyəti haqqında hesabatdır. Qeyd edilməlidir ki, Hesablama Palatasının hesabatlarının Milli Məclisdə dinlənilməsi ölkəmizdə maliyyə nəzarəti sisteminin mühüm tərkib hissəsini təşkil edir. Hesabatda əksini tapan rəy və mülahizələr büdcə siyasətinin formalaşdırılması və dəqiqləşdirilməsi ilə bağlı səmərəli qərarların qəbuluna, maliyyə intizamının möhkəmləndirilməsinə kömək göstərir.

Onu da deyim ki, hörmətli həmkarlar, məsələnin müzakirəsi ilə əlaqədar Hesablama Palatasının sədri hörmətli Vüqar Gülməmmədov, sədr müavini Nəsir Sadıqov, palatanın auditorları Vəfa xanım Mütəllibova, Vüqar İbrahimov, Cavid Bayramov, Hilal Hüseynov, Hafiz İsmayılbəyli və aparatın rəhbəri Tamerlan Yusifzadə iclasımızda iştirak edirlər. Mən qonaqlarımızı bir daha salamlayıram.

Hörmətli həmkarlar, Hesablama Palatasının hesabatını təqdim etmək üçün palatanın sədri hörmətli Vüqar Gülməmmədova söz verirəm. Vüqar müəllim, buyurun, kürsüyə.

Vüqar Gülməmmədov, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının sədri.

Hörmətli xanım sədr, hörmətli millət vəkilləri, hörmətli iclas iştirakçıları və media nümayəndələri. Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının 2025-ci ildə fəaliyyətinin yekunlarına dair hesabatı diqqətinizə təqdim etmək istərdim. Fəaliyyət hesabatının təqdim edilməsi ilə bağlı

tələblər beynəlxalq aləmdə dövlət auditı üzrə Böyük Xartiya hesab olunan Lima Bəyannaməsində, eyni zamanda, “Hesablama Palatası haqqında” Qanun və Milli Məclisin Daxili Nizamnaməsində təsbit edilmişdir.

Qanunçuluq, obyektivlik, şəffaflıq, peşəkarlıq və qanunvericilikdə təsbit edilmiş digər prinsiplərə əsaslanaraq hesabat ilində həyata keçirdiyimiz bütün fəaliyyətin hesabatda əhatəli əks olunmasına çalışmışıq. Əvvəlki illərdə olduğu kimi, bu hesabatda yeniliklər etmiş, fəaliyyətin kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri ilə təsvirinə üstünlük vermişik.

Qanunla müəyyən edilmiş 23 vəzifəmiz barədə məlumat hesabatda dolğun şəkildə şərh olunmuş, müvafiq vəzifələrin INTOSAI-ın prinsip, standart və təlimatlarına uyğunluğu əks etdirilmişdir.

Hörmətli millət vəkilləri, Hesablama Palatasının fəaliyyətinin bütün istiqamətləri üzrə hesabatlılığın təmin olunması məqsədi ilə çıxışımı 4 istiqamətdə görülmüş işlər və bu istiqamətlərdə yaratdığımız əlavə dəyərlər üzərindən davam etdirmək istərdim.

İlk olaraq, strateji plan barədə. Hesabatlılıq ənənəmizə sadıq qalaraq, bu hesabatda da fəaliyyət barədə məlumatları strateji plan üzərindən icmallaşdırmışıq. Son ili 2025-ci ilə təsadüf edən strateji planın 5 illik icrasına dair əsas göstəriciləri hesabatda daxil etmişik. Məqsəd son 5 ildə ali audit orqanı olaraq ölkənin iqtisadi inkişafı və vətəndaşların rifah səviyyəsi üçün əhəmiyyətli hesab etdiyimiz sahələrdə keçirdiyimiz dövlət auditinin və digər fəaliyyətlərimizin hesabatlılığını təmin etməkdir.

2021–2025-ci illər üzrə strateji planın icrası beynəlxalq təcrübəyə uyğun olaraq, illik əməliyyat planları vasitəsi ilə həyata keçirilmiş, bu illər ərzində 5 əməliyyat planı tərtib edilmişdir. Strateji planın qüvvədə olduğu əksər illər üzrə əməliyyat planlarının icrası təxminən 90 faizdən, monitoring çərçivəsinin göstəricilərinin ümumi icrası 80 faizdən çox olmuşdur. Müvafiq

istiqamətə ayrılmış büdcənin icra səviyyəsi isə 80 faizdən bir qədər çox olmuşdur ki, bu da strateji planın effektiv icrasını əks etdirən göstəricidir. Strateji planda müəyyən edilmiş 2 yekun və 9 aralıq nəticə üzrə əhəmiyyətli irəliləyişlər əldə etmiş, hədəflərin əksəriyyətinə nail olmuşuq.

Yekun nəticələr üzrə xüsusi ilə qeyd etmək istərdim ki, dövlət maliyyəsinin hesabatlılığının və fiskal məsuliyyətin gücləndirilməsi istiqamətində büdcə sənədləşməsinin həcm və keyfiyyət dəyişikliklərini, maliyyə və icmal büdcə hesabatlılığı üzrə, ümumilikdə, 4 milyard manatdan çox təhrifin aradan qaldırılmasını, hüquqi aktlarda 30-dan çox dəyişikliyi, işimizə etimad üzrə isə beynəlxalq reytinglərdə, xüsusi ilə Açıq Büdcə İndeksi üzrə maksimum balı, həmkar qurumun fəaliyyətinin tərəfimizdən yüksək qiymətləndirilməsini, beynəlxalq təşkilatın maliyyə hesabatlarının auditinin bizə həvalə olunmasını, ASOSAI-ın İdarə Heyətinə üzvlüyünü xüsusi qeyd etmək istərdim.

Hörmətli millət vəkilləri, 5 illik müddətdə əldə etdiyimiz nailiyyətlər və hədəflərlə yanaşı, tam nail ola bilmədiyimiz məqamlar və onların səbəbləri barədə də məlumat vermək istərdim. Əvvəlcədən diqqətinizə çatdırım ki, qeyd edəcəyim məsələlər Hesablama Palatasının yeni strateji planı olan 2026–2030-cu illəri əhatə edən strateji planda nəzərə alınmışdır.

İlk olaraq ayrıca informasiya sistemlərinin auditinin aparılmaması. Bu sahədə kadr potensialının məhdud olması informasiya sistemlərinin auditinin elementlərinin tətbiq olunduğu audit sayı ilə bağlı hədəfə 87 faiz nail olmağımızla nəticələnmişdir. Qeyd edirəm ki, hazırda bu istiqamətdə müvafiq dövlət orqanları ilə müzakirələr aparırıq və yeni strateji planımıza uyğun olaraq, bəzi informasiya sistemlərinin ilk dəfə olaraq birgə və ayrıca auditini nəzərdə tuturuq.

Digər qurumların informasiya sistemlərinə integrasiyanın təmin edilməməsi. Bu istiqamətdə Hesablama Palatası tərəfindən müxtəlif təşəbbüslər irəli sürülmüş, lakin 2025-ci ilin sonuna kimi bu nəticəni əldə edə bilməmişik. Bildirmək istəyirəm ki, rəqəmsallaşmanın qlobal və ölkə miqyasında əhəmiyyətini nəzərə alaraq, cari ildə bu istiqamətdə əməli tədbirlər həyata keçirmiş, artıq 5-dən çox dövlət qurumunun informasiya sisteminin məlumatlarının Hesablama Palatasının informasiya sistemində ötürülməsi ilə bağlı razılıq almışdır.

Ortamüddətli Xərclər Çərçivəsinin islahatının davam etməsi fonunda bu istiqamətdə ayrıca auditlərin aparılmaması. Bu istiqamətdə islahatların yekunlaşmaması, eləcə də potensial audit obyektləri tərəfindən müvafiq islahatların tam mənimsənilməməsi bu hədəfə çatmağa mane olan amillərdəndir.

Nəhayət, səmərəlilik auditlərinin cəmi audit portfelində payının hədəf göstəriciyə çatdırılmaması. Bu hədəf üzrə göstəriciyə 93 faiz nail olsa da, bu istiqamətdə təkmilləşdirilməli məqamların olduğu qənaətinəyik. Əksər məqamların kənar faktorların təsirinə məruz qaldığını da bildirmək istərdim. Məsələn, auditin resurs tutumlu olması, auditlər üçün müvafiq əhatə dairəsinin formalaşmaması, yəni bu auditin tətbiq olunduğu performans büdcənin ölkəmizdə tam mənada reallaşdırılmaması bu məsələyə təsir göstərir.

Hörmətli millət vəkilləri, 2-ci fəaliyyət istiqamətimiz hesabat ilində görülmüş işlər və onların nəticəliliyi barədə kənar dövlət maliyyə nəzarəti aspektindən sizə təqdim etmək istərdim.

2025-ci ildə tərəfimizdən audit və analitik fəaliyyət formasında 48 nəzarət tədbirinin keçirilməsi ilə bağlı qərar qəbul olunmuşdu. Bunlardan birinin nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi növbəti ilə keçirilmişdir. Audit

portfelinin kəmiyyət göstəricilərində, əsasən, sabilliyin saxlanmasına hədəflənsək də, portfelin keyfiyyət göstəricilərinin yüksəldilməsinə yönəlik tədbirlər həyata keçirmişik. Bu, həm auditlərin əhatə etdiyi mövzuların müxtəlifliyində və aktuallığında, həm də ilk dəfə audit və ya analitik formada əhatə olunan qurumların sayında özünü göstərmişdir. Qeyd edim ki, portfelin 47,9 faizində audit və ya analitik fəaliyyət ilk dəfə və ya fərqli mövzu üzərindən olaraq keçirilmişdir.

Beynəlxalq standartların tələblərindən irəli gələrək hesabat ilində tətbiqinə başladığımız yeni keyfiyyətin idarə edilməsi sistemi də auditin planlaşdırılması, keçirilməsi və nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi mərhələlərinin peşəkar baxışdan keçirilməsini təmin etməklə audit keyfiyyətinin yüksəldilməsinə töhfə vermişdir.

Auditlərin əhatə dairəsinin əsas hissəsini icmal büdcənin müxtəlif elementləri təşkil etmişdir. Müxtəlif illər üzrə dövlət büdcəsinin 6,7 milyard manatı, 2023-cü il üzrə Dövlət Neft Fondunun, 2023–2024-cü illər üzrə İcbari tibbi sığorta fondunun büdcələri tam şəkildə, 2023–2025-ci illər üzrə Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinin 101,3 milyon manatı, eləcə də qeyri-büdcə vəsaitlərindən 130,1 milyon manatı dövlət auditini əhatə edilmişdir.

2025-ci ilin iş planının tərtibi zamanı müvafiq icra hakimiyyəti orqanının təklifləri, Milli Məclisin deputatları tərəfindən səsəndirilən fikirlər, COP29, mediada işıqlandırılan məlumatlar, rəsmi internet sahifəmizdəki “Audit təklif et” bölməsi vasitəsi ilə daxil olmuş vətəndaş müraciətləri və digər məsələlər diqqətdə saxlanılmışdır. Auditlərdə işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpası və yenidən qurulması işlərinə, müxtəlif sahələr – təhsil, gənclər və idman, səhiyyə, kənd təsərrüfatı, ekologiya və sair sahələr üzrə aktual

mövzulara, o cümlədən ölkəmizdə keçirilən beynəlxalq tədbirlərə fokuslanmışdır. Hesabat dövründə 3 auditi məxfilik rejimində keçirmişik.

2025-ci ilin iş planına əsasən 5 analitik fəaliyyət və səmərəlilik, maliyyə, uyğunluq auditi şəklində olmaqla 43 audit keçirilmişdir. 6 auditdə informasiya sistemlərinin auditinin bəzi elementlərindən istifadə olunmuşdur.

Bu nəzarət tədbirləri ilə aşkarladığımız nöqsanların təsnifatı hesabatda ətraflı təsvir edilmiş, təsnifləşdirmə uyğunluq, maliyyə və səmərəlilik aspektindən həyata keçirilmişdir.

Nöqsan təsnifatı üzrə təhlillərin nəticələri göstərir ki, say ifadəsində büdcə qanunvericiliyi, dövlət satınalmaları və dövlət investisiyaları sahəsində pozuntunun nisbəti ciddi dəyişməmişdir.

Hər il nöqsanlar arasında ən yüksək paya malik olan büdcə qanunvericiliyi üzrə nöqsanlara gəldikdə, bildirmək istərdim ki, 36 nəzarət tədbirində büdcə vəsaitlərinin idarə edilməsi üzrə nöqsanlar aşkarlamışıq. Burada qurumlar tərəfindən proqnozlaşdırılma və icra prosesinə lazımi diqqət yetirilməməsi, yetərli maliyyə inzibatçılığının və fiskal intizamın təmin edilməməsi şəraitində aşkarlanmış nöqsanlar mühüm yer tutur. Bu nöqsanlar nəticəsində müvafiq qurumların büdcəsi üzrə aşağı icra səviyyəsi, nəticə əsaslı dövlət sifarişi münasibətlərinin formalaşdırılmaması, vəsaitlərin istifadəsiz saxlanılmaqla digər hesablara yönəldilməsi, dövlət sifarişi şərtlərindən kənar dövlət vəsaitlərinin xərclənməsi kimi halları müşahidə etmişik.

Hesablama Palatasının da tövsiyələri nəzərə alınmaqla, müvafiq icra orqanları tərəfindən fiskal qanunvericiliyin davamlı təkmilləşdirilməsi və rəqəmsal həllərin tətbiqi ilə bağlı cari nəzarətin gücləndirilməsi bu halların, xüsusi ilə vəsaitlərin xəzinədən kənar hesablarda qalması üzrə 2025-ci ildən

başlayaraq nisbətən azaldığını müşahidə etməyə imkan verir. Bu məsələlər növbəti ilin hesabatında daha geniş şəkildə şərh ediləcəkdir.

2025-ci ilin iş planı üzrə 32 auditdə dövlət satınalmalarını tənzimləyən hüquqi aktların tələblərinin pozulması hallarına da rast gəlinmişdir. Hesablama Palatası olaraq auditlərdə dövlət satınalmalarının qanuniliyi, eləcə də səmərəliliyi və nəticəliliyi kimi 2 əsas suala cavab axtarmağa çalışmışıq və bu fəaliyyəti növbəti illərdə genişləndirməyə çalışacağıq.

Təqdim edilmiş məlumatlara əsasən 2025-ci ildə ölkə üzrə 10,8 milyard manat məbləğində 19 min satınalma həyata keçirilmişdir. Apardığımız təhlillər göstərir ki, ötən illə müqayisədə satınalma məbləğinin ümumi daxili məhsula nisbəti 0,6 faiz bəndi artaraq 8,4 faiz olmuşdur. Beynəlxalq praktikada bu nisbət minimum 12 faizdir. Qeyd edim ki, milli qanunvericiliyə əsasən bu rəqəmlərdə dövlətə məxsus hüquqi şəxslərin satınalmaları əks olunmur. Hesab edirik ki, qanunvericilikdə dövlət müəssisələri tərəfindən keçirilən satınalmaların da vahid hesabatda nəzərə alınması dövlət satınalmalarının əsas makro göstəriciyə nisbətini artırmaqla qabaqcıl təcrübəyə yaxınlaşdırar və korrupsiya ilə mübarizə üzrə reytinglərdə irəliyə addım atmağa imkan verir.

Ümumilikdə, Hesablama Palatası tərəfindən 2025-ci ilin auditləri müxtəlif illər ilə 3560 satınalmayı və 3,8 milyard manatı əhatə etmişdir. Bu satınalmaların həm say, həm də məbləğ ifadəsində yarıdan çoxu müsabiqəsiz, yəni bir mənbədən satınalma metodu ilə keçirilmişdir.

Bir mənbədən satınalma metodu ilə keçirilən satınalmaların tərkibində say baxımından satınalma predmetinin yalnız hər hansı konkret təchizatçıda olması, məbləğ baxımından isə təcili tələbat əsası üstünlük təşkil edir. Nəzarət tədbirlərinin nəticələri göstərir ki, bir mənbədən

satınalma metodu vaxta qənaət etmək imkanı versə də, əksər hallarda vəsaitə qənaətlə nəticələnmir.

Bir mənbədən satınalma metodu zamanı ehtimal olunan qiymətin hesablanmaması müqavilə məbləğinin bazar qiymətlərinə uyğun formalaşmamasına, sonda isə vəsaitin artıq icra edilməsinə gətirib çıxarır.

Dövlət satınalmaları sistemi yalnız texniki və ya inzibati prosedur deyil. Bu, iqtisadiyyatın böyük bir segmentidir. Bu sahədə rəqabətsizlik və səmərəsizlik, bütövlükdə, iqtisadiyyata təsir edir.

2024-cü il yanvarın 1-dən “Dövlət satınalmaları haqqında” yeni Qanun qüvvəyə minmişdir. Yeni qanunun qüvvəyə minməsi bu sahədə dövlət siyasətini həyata keçirən qurumun cari nəzarətinin formalaşmasına səbəb olmuşdur. Son illərdə dövlət satınalmaları sahəsində şəffaflığın artırılması və inzibatçılığın gücləndirilməsi sahəsində bir sıra islahatlar da həyata keçirilmişdir. Əvvəlki illərə nisbətən satınalma mədəniyyəti formalaşmağa başlamışdır.

Elektron satınalmaların həcmində də əhəmiyyətli dəyişikliklər var. “Azərbaycan Respublikasının 2022–2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası”nda dövlət satınalmalarının vahid internet portalının əhatə dairəsinin genişləndirilməsi ilə bağlı tədbir nəzərdə tutulmuş və portal vasitəsi ilə keçirilən satınalmaların ümumi dövlət satınalmalarında xüsusi çəkisinin 50 faizə çatması hədəflənmişdir. Apardığımız təhlillər rəqabətli satınalmaların sayının ümumi satınalmalarda 50 faizdən çox olduğunu göstərməklə bu hədəfə dövr üzrə nail olunduğunu demək imkanı verir. Lakin audit nəticələri göstərir ki, yalnız proseslərin elektronlaşması problemi tam həll etmir. Dövlət satınalmalarında iş və xidmətlərin ehtimal olunan qiymətinin hesablanması, qalibin seçilməsi və bağlanmış müqavilələrin idarə edilməsi kimi mərhələlərdə hələ də problemlər

qalmaqdadır. Nəzarət tədbirlərinin nəticələri göstərir ki, başlanğıc qiymətlər, yeni ehtimal olunan qiymətlər həmişə real bazar dəyərini əks etdirmir, qaliblər, əsasən, ucuz qiymət meyarı ilə seçilir, ucuz qiymət isə həmişə peşəkar alış deyil. Müqavilələrin inzibatçılığı yetərli səviyyədə təşkil edilmir. Bu isə bəzi hallarda satınalmanın nəticəli yekunlaşmamasına səbəb olur.

Ümumilikdə, illik hesabatda dövlət satınalmaları üzrə yeni qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı 7-si konseptual və 3-ü isə inzibatçılıq aspektindən olmaqla hazırladığımız təkliflərin bu sahənin inkişafına töhfə verəcəyi qənaətinəyik.

Yüksək xüsusi çəki ilə fərqlənən digər nöqsan qrupu əsaslı xərclərdir. Bu sahə ilə bağlı nöqsanlara 15 nəzarət tədbirində rast gəlmişik. İnvestisiya xərclərinin əsaslı xərclərdə payı yüksəkdir. 12 sifarişçi üzrə 42 layihə və 132 müqavilənin auditini həyata keçirmişik. Bu sahə ilə bağlı nöqsanları qanunilik və hesabatlılıq kimi 2 əsas nöqsan qrupunda cəmləşdirmişik. Burada üç əsas məqama diqqəti yönəltmək istərdim.

İlk olaraq tikinti sahəsində görülməli işlərin dəyərinin hesablanması metodologiyasında boşluqlar mövcud olması. Bu boşluqlar tikintinin müqavilə dəyərinin düzgün hesablanmamasına səbəb olur. Əsaslı xərclər üzrə nöqsanların tərkibində bu altqrupun payı nöqsanların 3-də birini təşkil edir.

Layihələrin icra dövründə işlərin ad və həcmlərində edilən dəyişikliklərin ümumi məbləğə nisbəti müxtəlif səbəblərdən artır və bu halların sayının çoxalmasını da biz təqdir etmirik.

Tikintisi başa çatmış və istismara hazır olan obyektlərin istismara qəbulu ləngiyir və aktivlərin balans dəyəri doğru tanınmır. Əsaslı xərclər üzrə nöqsanların tərkibində bu altqrupların payı 36 faizdən çoxdur. Hesab

edirik ki, bu istiqamətdə hüquqi aktlarda dəyişikliklərə və icra mexanizmlərinin gücləndirilməsinə də zərurət vardır.

Eyni zamanda, hesab edirik ki, “Azərbaycan Respublikasının 2022–2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası”na uyğun olaraq, dövlət investisiya layihələrinin idarə edilməsində səmərəliliyin yüksəldilməsi məqsədi ilə yeni qaydanın qəbul edilməsi, dövlət investisiya layihələrinin icrasına monitoring sisteminin yaradılması və cari ildən tətbiqi dövlət investisiyalarının səmərəliliyinin artmasına səbəb olacaqdır.

Hörmətli millət vəkilləri, pozuntuların say ifadəsi ilə bağlı məlumatlardan sonra pozuntuların məbləğ ifadəsində əsas göstəriciləri ilə çıxışımı davam etdirmək istəyirəm. 2025-ci ilin iş planı çərçivəsində kənar dövlət maliyyə nəzarəti tədbirləri ilə, ümumilikdə, 1 milyard 554 milyon manat məbləğində nöqsan aşkarlanmışdır. Bu məbləğin 37,6 faizi və ya 584,8 milyon manatı uyğunsuzluq məbləğidir. Uyğunsuzluq məbləğinin 170,4 milyon manatını büdcəyə hesablanmış zərər təşkil etmişdir. Büdcəyə hesablanmış zərərin 101,5 milyon manatı üzrə vəsaitin bərpası, 40,2 milyon manatı üzrə isə müvafiq materialların prokurorluq orqanlarına göndərilməsi barədə qərar qəbul edilmişdir. 28,7 milyon manatının əhaliyə sosial xarakterli ödənişlərdən ibarət olması fonunda bu məbləğin bərpası istiqamətində birbaşa tədbir müəyyənləşdirməmişik. Bu ödənişlərin müvafiq qaydada dayandırılması barədə qərar vermişik.

Ümumi nöqsanın 40 faizi və ya 626,3 milyon manatı maliyyə təhriflərindən ibarətdir. Aşkarladığımız maliyyə təhriflərini iki qrupa bölmüşük. Əhəmiyyətli təhriflər qrupuna maliyyə hesabatlılığında məlumatların əks etdirilməməsi kimi hallar təhriflərə aid olunmuşdur. Bu təhriflər üzrə məbləğ 481,3 milyon manat təşkil etmişdir. Cəmi təhriflərin 145 milyon manatı isə digər təhriflərdən ibarət olmuşdur. Təhrif məbləğində

gəlir və ya xərcin vaxtında və doğru tanınmaması yüksək pay ilə fərqlənmişdir.

Nəhayət, ümumi nöqsanların 22,1 faizi və ya 342,9 milyon manatı isə səmərəsiz xərclərdən ibarət olmuşdur. Səmərəsiz xərclər, əsasən, mal, avadanlıq və obyektin istifadəsiz qalması və ya digər tərəfin istifadəsinə verilməsi, qənaət imkanlarından istifadə edilməməsi, hüquqi aktlarla qurumun fəaliyyət istiqamətlərinə aid edildiyi və özü tərəfindən həyata keçirilməli olduğu halda, müvafiq fəaliyyətin icra edilməsi üçün satınalmanın keçirilməsi və sair ilə bağlı olmuşdur.

Keçirilmiş audit və analitik fəaliyyətlər strateji planlaşdırma institutunun formalaşması fonunda nəticə yönümlü idarəetmə prinsiplərinin tətbiqi, plan-büdcə integrasiyası və təsir səviyyəsində qiymətləndirmə mexanizmlərinin funksionallığının tam təmin edilmədiyini də göstərmişdir.

Hesabat dövründə keçirilmiş auditlərdə bir neçə dövlət proqramının icrası vəziyyəti ilə bağlı məqamlara da baxılmışdır. Müəyyən edilmişdir ki, bir sıra dövlət qurumları öz əsasnamələri ilə müəyyən edilən vəzifələri dövlət proqramının tədbirlər planına daxil etmişdir. Tədbirlər müəyyən edilən zaman çərçivəsində və ya ümumiyyətlə, icra edilməmiş, bəzi hallarda isə aşağı keyfiyyətlə icra edilmiş, proqramın icrasında gecikmələrə yol verilmişdir.

Başa çatdırılmış maliyyə və uyğunluq auditləri üzrə aşkarlanmış nöqsanlar və onların yayılma dərəcəsindən asılı olaraq, verilmiş rəylər üç növdə olmuşdur. Rəylərin 76 faizini müsbət və şərti müsbət rəylər təşkil etmişdir.

Hesablama Palatası auditlər zamanı təkcə nöqsanları aşkarlamaqla kifayətlənmir, həm də bu nöqsanların aradan qaldırılması üçün birbaşa

audit obyektinə tövsiyələr və ya səlahiyyəti çərçivəsində tədbirlərin görülməsi məqsədi ilə aidiyyəti orqanlara məlumat təqdim edir.

Kənar dövlət maliyyə nəzarəti fəaliyyətimizin təsiri və ya bu fəaliyyət istiqaməti ilə yaratdığımız əlavə dəyər, o cümlədən tövsiyələrimizin maliyyə effekti barədə məlumatları sizinlə bölüşmək istərdim.

2025-ci ilin iş planı çərçivəsində nəzarət tədbirlərinin yekunlaşması ilə bağlı 47 kollegiya qərarı qəbul edilmişdir. Bu qərarlarla 303 tədbir müəyyən olunmuşdur. Bu tədbirlərdən 35-nin qanunvericiliklə icra üçün müəyyən edilmiş müddəti bitməmişdir. Qalan tədbirlərdən 202-si tam, 29-u qismən icra edilmiş, 37-si isə hesabat tərtib olunduğu vaxtadək icra edilməmişdir. Bu da 71,5 faizi deməkdir.

Təhlillərimiz 2 və daha çox sayda audit keçirilmiş obyektlərin 75 faizində Hesablama Palatasının əvvəlki təklif və tövsiyələrinin nəzərə alınması ilə müvafiq obyektlərin maliyyə fəaliyyətlərində intizamın nisbətən gücləndiyini, nöqsanların növlərinin və saylarının, eləcə də onların maliyyə yükünün davamlı şəkildə azaldığını, dövlət vəsaitlərinə qənaət edilməsi hallarının artdığını göstərir.

2025-ci ilin iş planı üzrə dövlət vəsaitinin bərpası müəyyən edilmiş 101,5 milyon manata qarşı 93,9 milyon manat icra edilmişdir. Qeyd edirəm ki, hesabat tərtib edilən tarixədək bərpası təmin edilməmiş 7,6 milyon manatın 76,1 faizinin qurumlar tərəfindən bərpası davam etdirilir.

Hesabat ili üzrə bərpa edilmiş 93,9 milyon manatla yanaşı, əvvəlki illərin iş planları üzrə qalıq məbləğlərdən 15,4 milyon manatın hesabat dövründə pul və əvəzləşdirmə formasında, habelə cari ilin iş planı üzrə hüquq mühafizə orqanları tərəfindən 0,8 milyon manatın bərpası təmin edilmişdir. Əvvəlki ildə aşkarlanmış 807,3 milyon manat əhəmiyyətli təhriflərin 450 milyon manatdan çoxu üzrə müvafiq düzəlişlər edilmişdir.

Beləliklə, 2025-ci ildə, ümumilikdə, 110,1 milyon manat dövlət vəsaitinin bərpası təmin edilmiş, bundan əlavə, pre-auditlər zamanı əhəmiyyətli məbləğdə artıq xərclərin qarşısı alınmış, müqavilələrin azaldılması təmin olunmuşdur.

Nəzarət tədbirlərinin yekunu olaraq, diqqətinizi daha bir məqama yönəltmək istərdim. İlk dəfə olaraq nəzarət tədbirlərinin nəticələrinə əsasən sahələr üzrə ən vacib hesab etdiyimiz 25 əsas nəticə və 10 əsas təklifi fəaliyyət hesabatımıza daxil etmişik. Hesab edirik ki, aktualıq və əhəmiyyətlik baxımından seçilən nəticə və təkliflərdir.

Hörmətli millət vəkilləri, fəaliyyət barədə hesabatın 3-cü istiqaməti kimi müəyyənləşdirdiyimiz dövlət maliyyəsinin idarə edilməsində, o cümlədən büdcə prosesində iştirakla çıxışımı davam etdirmək istərdim.

Qanunvericiliyin tələblərindən irəli gələrək, 2025-ci ildə dövlət büdcəsinin və büdcədən kənar dövlət fondlarının büdcələrinin layihələri və icrası üzrə Hesablama Palatası tərəfindən 6 rəy hazırlanaraq aidiyyəti üzrə təqdim edilmişdir.

Hesabat ilində dövlət büdcəsinin icrasına və layihəsinə verilmiş rəylərlə aşkarlanmış cəmi uyğunsuzluq məbləği 884,9 milyon manat müəyyən edilmişdir. Bu məbləğ, əsasən, xərclərin vahid büdcə təsnifatına uyğun proqnozlaşdırılmaması və icrası, gəlirlərin ikili uçotu və tanınmaması ilə bağlı olmuşdur.

Rəylərin tərtibi zamanı yerli qanunvericilik, beynəlxalq standartlar, nüfuzlu fiskal diaqnostika alətlərinin tələbləri diqqətdə saxlanmış, dövlət maliyyəsi üçün risklər və uyğunsuzluqlar göstərilməklə onların aradan qaldırılması yollarını ehtiva edən tövsiyələr verilmişdir. Bu tövsiyələrdən 45-i tam və ya qismən nəzərə alınmışdır. Hesablama Palatasının tövsiyələr əsasında 2026-cı ilin dövlət büdcəsinin layihəsində dövlət büdcəsi

xərclərinin funksional və iqtisadi təsnifatında 800 milyon manatdan çox uyğunsuzluq aradan qaldırılmışdır.

Xüsusi ilə vurğulamaq istərdim ki, rəylərin tərtibi zamanı aidiyyəti qurumlarla intensiv əməkdaşlığın aparılması büdcə sənədləşməsinin tərtibi zamanı müvafiq düzəlişlərin edilməsinə imkan yaratmışdır.

Hörmətli millət vəkilləri, 4-cü fəaliyyət istiqaməti beynəlxalq fəaliyyət və yaxud audit diplomatiyası istiqaməti üzrə əhəmiyyətli məqamlarla sizi tanış etmək istərdim.

Hesabat ilində beynəlxalq ali audit orqanları cəmiyyətində fəal iştirakımızla seçilmiş və aşağıdakı nailiyyətləri əldə etmişik. Həmkar ali audit orqanları Türkiyə və Qazaxıstan ilə müxtəlif mövzularda paralel auditlər aparmışıq. Fəaliyyətimizin Səudiyyə Ərəbistanı tərəfindən həmkar qiymətləndirilməsi aparılmışdır. Nəticədə fəaliyyətin beynəlxalq standartların tələblərinə tam uyğun olduğu müəyyən edilmişdir.

INTOSAI-ın XXV Konqresində, MDB-yə üzv dövlətlərin ali audit orqanlarının Rəhbərləri Şurasının XXI sessiyasında, TURKSAI-ın yaradılmasında iştirak təmin edilmişdir. Həmkar ali audit orqanı olan Tacikistan ali audit orqanının strateji sənədlərinin hazırlanması üzrə dəstək göstərilməsi davam etdirilmişdir.

Hesablama Palatasının cari ildə ilk dəfə ev sahibliyi etdiyi ASOSAI İdarə Heyətinin 62-ci illik toplantısında və ASOSAI–ARABOSAI birgə toplantısı zamanı “İqlim dəyişikliyinə audit vasitəsi ilə reaksiya” və “Auditdə süni intellektdən istifadə” mövzusunda ali audit orqanlarının qarşılaşdıqları çətinliklər və əldə olunmuş nailiyyətlər barədə çoxsaylı təqdimatlar edilmiş və qabaqcıl təcrübənin fəaliyyətdə nəzərə alınması barədə təşəbbüslər göstərilmişdir.

İndi isə ötən il qurulmasına başladığımız rəqəmsal audit sistemi barədə qısa məlumat vermək istərdim. Bu informasiya sistemi qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hesabatların və məlumatların mübadiləsi, emalı, verilənlərin ssenarilər əsasında təhlili vasitəsi ilə fəaliyyətimizin səmərəliliyini artıracaqdır. İlk mərhələdə artıq bəzi işləri həyata keçirmişik.

2025-ci ildəki fəaliyyətimiz üçün, hörmətli millət vəkilləri, 9,8 milyon büdcə manatı xərcləmişik. Hesablama Palatasının hesabat ili üzrə maliyyə hesabatlarının auditi Qazaxıstan ali audit orqanı tərəfindən aparılmış və müsbət rəy verilmişdir.

Hörmətli millət vəkilləri, 2026–2030-cu illəri əhatə edən strateji planımızdan irəli gələrək 2026-cı il üçün müəyyənləşdirdiyimiz əsas vəzifələr barədə məlumat vermək istərdim. 2026-cı ildə 45 audit planlaşdırmışıq, Türkiyə və Pakistan ali audit orqanları ilə paralel auditlərin aparılmasını, INTOSAI-ın Dövlət Satınalmalarının Auditi üzrə İşçi Qrupunun və TURKSAI-ın illik toplantısına ev sahibliyinin təşkil edilməsini nəzərdə tutmuşuq.

Hesablama Palatası cari ildə rəqəmsallaşma ilə bağlı fəaliyyətinin yeni keyfiyyət mərhələsinə qədəm qoyacaq. Belə ki, 120-dən çox meyar əsasında risk analitik modulun tətbiqi, qiymətləndirmələrin aparılması və qurumlara nəticələrin təqdim edilməsini, məlumat əsaslı qərar qəbul edilməsinə yönəlmiş modelin tətbiqini nəzərdə tuturuq.

Növbəti mərhələdə süni intellektin tətbiqi ilə audit prosesinin fiziki məkandan asılılığını azaltmaq, audit olunan qurumlar ilə məlumat mübadiləsini, əsasən, elektron platforma üzərindən təmin etməyi hədəfləyirik.

Hörmətli millət vəkilləri, Azərbaycan Respublikasında fiskal siyasətin təkmilləşdirilməsi, dövlət maliyyəsinin idarə edilməsi, dövlət maliyyə

nəzarəti sahəsində islahatlar aparılması, habelə rəqəmsal texnologiyalar və innovasiyalar tətbiq edilməklə səmərəli icra və nəzarət mexanizminin yaradılması ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müəyyən etdiyi tapşırıqlar dövlət orqanlarının, o cümlədən Hesablama Palatasının məsuliyyətini bir qədər də artırmaqla onun qarşısında yeni vəzifələr müəyyən etmişdir. Hesablama Palatası olaraq, cənab Prezidentin tapşırıqlarını rəhbər tutaraq, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş vəzifələrin tam və effektiv icrası istiqamətində söylərimizi davam etdirəcəyik.

Sonda sizə il ərzində müxtəlif müstəvilərdə bizimlə fəal əməkdaşlıq etdiyiniz üçün təşəkkür edir, səsəndirəcəyiniz fikirlərin fəaliyyətimiz zamanı diqqətdə saxlanılacağını bildirirəm. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Vüqar müəllim.

Hörmətli həmkarlar, Hesablama Palatasının hesabatına Milli Məclisin İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsində baxılmışdır. Komitənin rəyini bildirmək üçün mən komitənin sədri hörmətli Azər Əmiraslanova söz verirəm. Azər müəllim, buyurun, komitənin rəyini bildirin.

Azər Əmiraslanov, *Milli Məclisin İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədri.*

Çox təşəkkür edirəm. Hörmətli xanım sədr, hörmətli həmkarlar. Hesablama Palatasının sədri hörmətli Vüqar Gülməmmədov palatanın 2025-ci ildəki fəaliyyəti haqqında illik hesabatı təqdim etdi. Əhatəli təqdimata və peşəkar hazırlanmış hesabatla görə palatanın sədrinə və kollektivinə təşəkkürümüzü bildiririk.

Hesabat qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada və müddətdə, beynəlxalq audit standartlarına və prinsiplərinə uyğun olaraq, Milli Məclisə təqdim edilmişdir.

Komitə iclasında palata sədrinin qurumun ötən ildəki fəaliyyətinə dair təqdimatı dinlənilmiş və hörmətli xanım sədr, Sizin tapşırığınıza uyğun olaraq, komitə üzvləri tərəfindən hesabatın geniş konstruktiv müzakirəsi aparılmışdır. Eyni zamanda, palatanın fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsinə, büdcə nəzarəti sahəsində onun rolunun və institusional potensialının daha da gücləndirilməsinə, audit tədbirlərinin real təsirinin artırılmasına dair qeyd və təkliflər bildirilmişdir.

Hörmətli həmkarlar, maliyyə ehtiyaclarımızın artdığı bir dövrdə büdcənin hər manatının qənaətlə istifadə edilməsi, maliyyə intizamının gücləndirilməsi xüsusi aktualıq kəsb edir.

Büdcə şəffaflığı və hesabatlılığı, dövlət maliyyəsinin idarə edilməsi sahəsində institusional islahatların yeni çağırışlara uyğun olaraq aparılması büdcə nəzarəti sahəsində Prezident İlham Əliyev tərəfindən müəyyən edilmiş dövlət siyasətidir. Ali maliyyə nəzarəti orqanı olaraq Hesablama Palatasının fəaliyyəti də məhz bu siyasətin reallaşdırılmasına xidmət edir. Ümumiyyətlə, hər bir qurumun təqdim etdiyi hesabat təkəcə görülmə işlərin sadalanması deyil, həm də fəaliyyətin məzmununu, məqsəd və hədəflərini, nəticə və perspektivlərini, qurumun institusional məsuliyyətini və imicini, idarəetmə və kadr potensialını nümayiş etdirir.

Müzakirə etdiyimiz hesabat millət vəkllərinə dolğun məlumat təqdim etməklə yanaşı, palatanın 2025-ci ildəki fəaliyyətini obyektiv və hərtərəfli qiymətləndirməyə imkan verir.

Hörmətli həmkarlar, Hesablama Palatası qanunvericilik orqanına hesabat verən kənar dövlət maliyyə nəzarəti qurumu olmaqla, parlamentarizmin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Hesabata əsasən deputat həmkarlarımız bir qayda olaraq, həm palatanın fəaliyyətinə, həm də büdcə vəsaitlərindən istifadə edilməsinin vəziyyətinə dair geniş məlumat əldə

edirlər. Milli Məclis dövlət büdcəsi layihələrinə baxarkən palatanın rəy və tövsiyələrini nəzərə alır. Həmçinin audit nəticələrinin parlamentə təqdim edilməsi aşkar edilmiş maliyyə pozuntuları barədə qanunverici orqanı məlumatlandırır. Başqa sözlə, parlamentin büdcə nəzarəti sahəsində mandatının tam həyata keçirilməsi palatanın fəaliyyətindən, palatanın effektiv maliyyə nəzarəti isə Milli Məclisin büdcə nəzarəti üzrə mandatının reallaşdırılmasından asılıdır.

Vurğulamaq istərdim ki, Hesablama Palatasının illik hesabatı bir növ güzgü effektinə malikdir. Belə ki, hesabatda palatanın fəaliyyət nəticələri ilə yanaşı, büdcə vəsaitlərindən istifadə, dövlət satınalmalarının və dövlət investisiya proqramlarının həyata keçirilməsi sahəsində mövcud vəziyyət də öz əksini tapır. Bu, palatanın hesabatının fərqli, özünəməxsus cəhəti kimi xarakterizə oluna bilər.

Xatırladaq ki, parlament mart ayında Nazirlər Kabinetinin ötən ildəki fəaliyyətinə dair hesabatını dinlədi. Növbəti ayda isə 2025-ci ilin dövlət büdcəsinin icrası müzakirə ediləcəkdir. Fikrimizcə, hər üç hesabat arasında sıx əlaqə var, onlar bir-birini tamamlayaraq dövlət maliyyəsinə sistemli nəzarət etmək üçün imkanlar yaradır.

Dünya təcrübəsinə əsasən ali audit orqanları ilə hökumət arasında əməkdaşlığın səmərəliliyi bir sıra amillərlə, xüsusi ilə də Hesablama Palatasının mandatının nəzərə alınması, büdcə xərcləmələrinin effektiv şəkildə yoxlanılmasına şərait yaradılması və bunun təmin edilməsi, aşkar edilmiş maliyyə pozuntularına qarşı ciddi tədbirlərin görülməsi, audit orqanının tövsiyələrinin yerinə yetirilməsi, hesabatların açıq şəkildə təqdim edilməsi və ictimaiyyətin məlumatlandırılması ilə müəyyən olunur.

Palatanın 2025-ci il üzrə fəaliyyəti qanunla müəyyən edilmiş dörd fəaliyyət istiqamətini – nəzarət tədbirlərinin görülməsini, büdcə layihəsi və

icrasına rəy verilməsini, dövlət maliyyəsi üzrə tövsiyələrin irəli sürülməsini, beynəlxalq əməkdaşlığın həyata keçirilməsini əhatə edir.

Hesabatın təhlili göstərir ki, palata 2025-ci ildə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş funksiyalarını yerinə yetirmiş, audit əhatəsini genişləndirmiş və büdcə prosesində institusional rolunu qoruyub saxlamışdır.

Palatanın hesabat ili 2021–2025-ci illər üzrə strateji planın son icra ili ilə üst-üstə düşür. Ümumilikdə, 5 illik dövr üzrə 1314 tədbir nəzərdə tutulmuş və icra səviyyəsi əksər illər üzrə 90 faizdən yüksək olmuş, strateji plan üzrə hədəflərə əsasən nail olunmuşdur. 2026–2030-cu illər üçün yeni strateji planın qəbul edilməsini institusional davamlılıq baxımından müsbət qiymətləndiririk.

Rəqəmsal audit, data analitikası və süni intellektdən istifadə bir tərəfdən, palatanın qarşısında dayanan əsas çağırışlardan biri kimi çıxış edir, digər tərəfdən də, auditin keyfiyyətini artırmaq üçün müstəsna imkanlar yaradır. Palatanın fəaliyyətində rəqəmsallaşma təşəbbüslərini müsbət məqamlardan biri kimi qiymətləndirməklə bərabər, bu cür innovativ yanaşmanın daha da genişləndirilməsini vacib hesab edirik.

Hörmətli həmkarlar, audit nəticələrinin praktik təsirlərinin artırılması aşkar edilmiş nöqsanlara görə müvafiq inzibati və hüquqi məsuliyyət tədbirlərinin sərtləşdirilməsini tələb edir.

Büdcə vəsaitlərindən səmərəli istifadə edilməsi təkcə audit tədbirlərindən deyil, həm də büdcə prosesinin və qanunvericiliyinin, maliyyə və büdcə hesabatlılığının, uçot sisteminin təkmilləşdirilməsindən asılıdır. Bu prosesə palatanın ötən illərdə olduğu kimi, cari ildə də töhfə verəcəyinə inanırıq.

Palatanın tövsiyələrinin icra edilməsi büdcə nəzarətinin parlament və hökumətlə birgə əməkdaşlıq formatında həyata keçirməsini, bu formatın funksionallığının və praktik təsirinin daha da artırılmasını şərtləndirir.

Hörmətli xanım sədr, hörmətli həmkarlar. Yekun olaraq qeyd etmək istərdik ki, Hesablama Palatasının 2025-ci ildəki fəaliyyəti dövlət maliyyə nəzarətinin gücləndirilməsinə, büdcə prosesində şəffaflığın və hesabatlılığın artırılmasına, eləcə də dövlət vəsaitlərinin daha səmərəli istifadəsinə mühüm töhfə vermişdir.

İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsi təqdim edilən hesabatla bağlı müsbət rəyini ifadə etməklə, onun Milli Məclis tərəfindən nəzərə alınmasını məqsəduyğun hesab edir. Eyni zamanda, inanırıq ki, bugünkü plenar iclasda hörmətli deputat həmkarlarımız tərəfindən səsləndiriləcək rəy və təkliflər palatanın həm fəaliyyətinin, həm də növbəti hesabatlarının daha da təkmilləşdirilməsinə öz töhfəsini verəcəkdir.

Diqqətinizə görə sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Azər müəllim.

Hörmətli həmkarlar, biz indi müzakirələrə keçirik. Bundan öncə hörmətli Siyavuş müəllim bir təklif vermişdi – 5 dəqiqəyə keçmək. Hamı razıdır? Dəstəkləyirsiniz? Təklifi səsə qoymağa ehtiyac var?

Yerdən. *(Eşidilmir.)*

Sədrlik edən. Yoxdur. Onda, xahiş edirəm, 5 dəqiqəni nəzərə alın.

Vüqar Bayramov. Buyurun.

Vüqar Bayramov. Hörmətli xanım sədr, hörmətli millət vəkilləri. Mən də Palatanın təqdim etdiyi hesabatı dəstəkləyirəm və hörmətli Vüqar müəllimə çox ətraflı və eyni zamanda, həmişəki kimi peşəkar təqdimatına görə təşəkkür edirəm.

Nəzərə alaq ki, təqdim edilən hesabat palatanın fəaliyyəti ilə yanaşı, eyni zamanda, həm Palatanın fəaliyyəti nəticəsində əldə edilən nəticələrin müzakirəsi, həm də təqdimatıdır. Ona görə də bir sıra konseptual, eyni zamanda, hesabatda qeyd edilən məqamlara diqqəti cəkmək istərdim. Əvvəla, təbii, Palatanın hesabatı bir daha təsdiq edir ki, rəqəmsal həllərdən və rəqəmsallaşmadan daha yaxından istifadə edilməsi olduqca vacibdir. Nəzərə alsaq ki, cənab Prezident tərəfindən “Rəqəmsal dövlət maliyyəsi” informasiya sisteminin yaradılması ilə bağlı sənəd imzalanıb, həmin informasiya sisteminin əsasnaməsi təsdiq olunub, bu ondan xəbər verir, biz növbəti illərdə, xüsusən 2026-cı və 2027-ci illərdə rəqəmsal imkanlardan daha çox istifadə olunmasını və buna uyğun olaraq, audit sisteminin təkmilləşməsini müşahidə edəcəyik. Təbii, xüsusən nəzərə alaq ki, INTOSAI-yın əsas tövsiyələrindən biri informasiya texnologiyası auditinin aparılmasıdır. Amma nəzərə almaq lazımdır ki, bu auditin aparılması üçün yalnız Hesablama Palatasının rəqəmsal imkanları deyil, eyni zamanda, digər dövlət qurumlarının da rəqəmsal imkanlardan və üstünlüklərdən daha sıx istifadə etməsinə ehtiyac var. Bu halda, təbii ki, həmin texnoloji auditin aparılması, həm audit sayının artırılması, həm də auditlərin əhatə etdiyi dövriyyənin daha da genişləndirilməsi mümkün ola bilər.

Digər konseptual məsələ büdcədən kənar fondlarla bağlıdır. Düşünürəm ki, Palatanın növbəti tövsiyələrində bu istiqamətin ayrıca əks olunması daha məqsədə uyğun olardı. Nəzərə alaq ki, əksər MDB ölkələrində büdcədən kənar fondlarla, icrası ilə bağlı həmin ölkələrin qanunverici orqanlarına hesabat təqdim olunur. Eyni zamanda, bu fondların postauditində palatalar aktiv şəkildə iştirak edir. O baxımdan, düşünürəm ki, bu istiqamətdə qanunvericiliyin təkmilləşməsi və xüsusən də büdcədən kənar fondların büdcələrinin icrası ilə bağlı hesabatlarının təqdim

olunması, müzakirə edilməsi və bu istiqamətdə həm pre-auditin, həm cari auditin, həm də postauditin gücləndirilməsinə ehtiyac var. Xüsusən nəzərə alaq ki, kifayət qədər böyük məbləğdə dövlət vəsaiti məhz büdcədən kənar fondlar vasitəsi ilə həyata keçirilir. Palatanın hesabatı da göstərir ki, xüsusən də rəqabətli tenderlərdə ehtimal olunan qiymətlə müqavilə qiyməti arasında fərq var. Nəzərə alsaq, məhz bu müqavilələrin təxminən 40 faizindən çoxunda bu fərq 20 faizdən artıq olub, bu ondan xəbər verir ki, xüsusən də dövlət qurumları tərəfindən süni intellektdən daha yaxından istifadə olunmasına və rəqabətli tenderlərdə süni intellektin imkanlarından daha çox istifadə olunmasına ehtiyac var. Bu, birmənalı şəkildə həm şəffaflığın artmasına, həm də səmərəliliyin yüksəlməsinə gətirib çıxara bilər. Çünki burada konseptual olaraq sual ondan ibarətdir ki, bir sıra hallarda şəffaflığın gücləndirilməsi səmərəlilik məsələsini daha önə çəkir. Amma süni intellektin istifadə olunması həm şəffaflığa, həm də səmərəliliyin daha sıx şəkildə tətbiqinə imkan yaradar.

Hörmətli Vüqar müəllim həmkar qiymətləndirilməsinin həyata keçirilməsini qeyd etdi. Hesablama Palatasının, eyni zamanda, kifayət qədər aktiv beynəlxalq fəaliyyəti təqdirəlayiqdir və güman edirəm ki, növbəti həmkar qiymətləndirilmələrində, xüsusən Avropa İttifaqı üzvü olan ölkələrin bu prosesə cəlb edilməsi və həmkar qiymətləndirilməsinin aparılması daha məqsədəuyğun olardı.

Hörmətli Vüqar müəllimin qeyd etdiyi kimi, daha çox müşahidə edilən problemlər məhz büdcə qanunvericiliyinin pozulması ilə bağlıdır. Nəzərə alsaq ki, 2025-ci ildə büdcə qanunvericiliyinin pozulması halları 51,6 faiz olub, bu, 2024-cü illə müqayisədə daha yüksəkdir. 2024-cü ildə bu rəqəm 45,1 faiz idi. Eyni zamanda, palata tərəfindən həyata keçirilən 48 fəaliyyətin, yəni 43 audit və 5 analitik fəaliyyətin 75 faizində büdcə

qanunvericiliyinin pozulması hallarına rast gəlinib. Nəzərə alsaq ki, Milli Məclis tərəfindən büdcə qanunvericiliyi daimi olaraq təkmilləşir və biz mütəmadi olaraq bu istiqamətdə qanunvericilik aktlarını müzakirə edirik və qəbul edirik, güman edirəm, növbəti dövrlərdə, xüsusən də büdcə qanunvericiliyi hallarının pozulmasında say etibarı ilə azalmaların olması istisna deyil. Xüsusən nəzərə alsaq ki, “Dövlət satınalmaları haqqında” yeni Qanununun qəbul edilməsi dövlət satınalmaları ilə bağlı pozuntu hallarının sayının azalmasına gətirib çıxarmışdır.

Çox sağ olun. Hesabatı dəstəkləyirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun.

Razi Nurullayev. Buyurun.

Razi Nurullayev. Hörmətli xanım sədr, hörmətli deputatlar, media nümayəndələri. Hesablama Palatasının 2025-ci il hesabatı göstərir ki, problemlər var və sistemli şəkildə həllini gözləyir. 6,7 milyard manatlıq vəsaitin audit olunması fonunda 100 milyonlarca manatlıq pozuntu maliyyə təhrifləri və səmərəsiz xərclərin aşkarlanması onu deməyə əsas verir ki, dövlət maliyyəsinin idarə olunmasında olan boşluqlarla ciddi mübarizəni daha da gücləndirməliyik.

414,4 milyon manatlıq uyğunluq pozuntuları, 626,3 milyon manatlıq maliyyə təhrifləri və 342,9 milyon manatlıq səmərəsiz xərclər, əslində, ciddi həyəcan signalıdır və Hesablama Palatasına səmərəli və sistemli işi üçün təşəkkürümü bildirirəm. Vüqar müəllim və kollektivi, bütövlükdə, Hesablama Palatası bu sahədə çox gözəl işlər görür və bunu bəyənirəm. Bir məqam isə odur ki, 170,4 milyon manat birbaşa büdcəyə zərərdir və konkret məsuliyyət doğuran haldır. Təəssüf. Amma ciddi sual da var. Bu rəqəmlərə görə kim cavab verəcək?

Hesabatlarda rəqəmlər var, amma konkret məsul şəxslərin adları və digər hüquqi nəticələr cəmiyyətə açıq şəkildə təqdim olunmur. Mən bunu çox gözəl başa düşürəm və bilirəm ki, Bakı da bir günə tikilməyib. Zamanla hər şey düzələcək. Əsas odur ki, mərhələ-mərhələ də olsa, biz irəliyə doğru ciddi addımlar atmaq istəyirik.

4,2 milyon manatlıq materialların hüquq mühafizə orqanlarına göndərilməsi də bu mənada müsbət addımdır. Xüsusi ilə narahatlıq doğuran məqamlardan biri də 28,7 milyon manatlıq sosial ödənişlərlə bağlı qərardır. Bu vəsaitlərin bərpası istiqamətində konkret tədbir görülməməsi, əvəzində ödənişlərin dayandırılması qərarının verilməsi sosial baxımdan mübahisə doğuran məsələdir. Burada səhvin nəticəsinin vətəndaşın üzərinə qoyulması bir abu-havası da yaranmaqdadır.

Dövlət vəsaitlərinin daha səmərəli idarə olunması üçün şəffaflıq, real hesabatlılıq və fərdi məsuliyyət mexanizmini gücləndirməliyik ki, bu rəqəmlər növbəti illərdə də təkrarlanmasın.

Biz növbəti illər üçün pozuntuların aşkarlanması ilə yanaşı, konkret məsuliyyət, açıq hesabatlılıq və ictimaiyyətə təqdim olunan real nəticələr üzərində də ciddi şəkildə işləməliyik. Milyonlarca manatlıq pozuntuların, sadəcə, statistik olaraq qalmasını da heç birimiz, təbii ki, istəmirik.

Təşəkkür edirəm, xanım sədr.

Sədrlik edən. Sağ olun.

Zahid Oruc. Buyurun.

Zahid Oruc. Hörmətli sədr, Hesablama Palatasının 2025-ci il üzrə fəaliyyət hesabatı yüksək peşəkarlıqla hazırlanıb və dövlət maliyyə idarəetməsinin əsas istiqamətlərinin təhlilini əhatə edən mühüm sənəddir.

Hesabata əsasən ötən il, ümumilikdə, 6,7 milyard manat həcmində dövlət vəsaiti audit qiymətləndirilməsindən keçirilib. Göründüyü kimi, illik

büdcənin altıda biri, lakin daha strateji sahələr əhatə olunub. Audit nəticəsində müəyyən edilən 584 milyon manat uyğunluq pozuntusu, 626 milyon manat maliyyə təhrifləri və 342 milyon manat səmərəsiz xərclər olduğuna dair hesabatda ətraflı təhlillər təqdim olunub. Əvvəlki illərin hesabatları göstərir ki, problem bir sıra hallarda növbəti illərə ötürülür.

Deməli, hökumət strukturlarının planlaşdırma fəaliyyətinin, o cümlədən icra mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsinə ehtiyac var. Maliyyə təhrifləri isə qərarvermə prosesində istifadə olunan məlumatların etibarlılığına birbaşa təsir edir. Lakin ən vacib indikator səmərəlilikdir. Çünki bir sıra sahələr üzrə ayrılan vəsaitlərin gözlənilən nəticəni verməməsi dərin təhlillər tələb edir.

Prezident İlham Əliyevin global siyasətdə ölkəmizin iqtisadi mənafeələrini peşəkarlıqla qoruması və makrosabitliyi təmin etməsi, əlverişli investisiya mühiti və qarşılıqlı faydalı xarici əlaqələr yaratması fonunda müvafiq nazirliklərin dövlət dəstəyindən irəli gələrək milli istehsalı genişləndirmək və əhalinin regionlarda iş yerləri ilə təminatını yaxşılaşdırmaq məramı ilə açdıqları sənaye müəssisələrinin sonrakı taleyi diqqət tələb edir.

Şamaxıda fəaliyyətə başlayan “Star LTD” zavodu bir vaxtlar məişət texnikası istehsalı üzrə ölkədə mühüm layihələrdən biri idi. Lakin sonra istehsal prosesi tamamilə dayandı. Mingəçevirdə fəaliyyət göstərən “Kür” kompüter zavodu, eləcə də avtomobil sənayesi üzrə açılan müəssisələr – Gəncə və Naxçıvan avtomobil zavodlarının istehsal həcmi və bazar əhatəsi də gözlənilən səviyyəyə çatmayıb. Əlbəttə, bir sıra sənaye sahələrində artım inkaredilməzdir. Lakin hesabat təsdiq edir ki, problem vəsaitlərin ayrılmasında deyil, layihələrin iqtisadi əsaslandırılması və sonrakı idarə edilməsindədir.

Lakin palatanın hesabatında diqqətçəkən və bütün vətəndaşları əhatə edən icbari tibbi sığorta sistemi ilə bağlı məsələlərdir. Auditin nəticələri göstərir ki, əhalinin sığortalanmasına ayrılan dövlət vəsaitlərinin proqnozlaşdırılması üçün istifadə olunan məlumatlarla real statistik göstəricilər arasında uyğunsuzluqlar var. Lakin sənəddə bildirilir ki, adambaşına düşən icbari tibbi sığorta haqqının məbləğinin hansı metodologiya əsasında müəyyən edildiyi tam aydın deyil. Onda sual olunur, ayrılan vəsait, həqiqətən, xidmətə və nəticədə vətəndaşın ehtiyac duyduğu müayinəyə, müalicəyə çevrilirmi? İnanırıq ki, yeni institusional islahatlar nəticəsində məsələ həllini tapacaq.

Hesabatda xüsusi diqqətçəkən istiqamətlərdən biri də işğaldan azad olunan ərazilərdə həyata keçirilən mühüm layihələrlə bağlıdır. Doğrudan da, Qarabağ və ətraf bölgələrdə aparılan işlərin miqyası və tarixi əhəmiyyəti təkcə infrastruktur hadisəsi deyil, yeni vətən quruculuğudur. Miqyasca ölkəmizin beşdə biri olsa da, bir nömrəli strateji yolların və dəhlizlərin yaradıldığı coğrafiyanın mənfidən, yerin altından başlayaraq qəhrəmanlıqla tikilməsidir.

Prezident məcburi köçkünlərin doğma torpaqlarına qayıdışının sürətləndirilməsi vəzifəsini bir nömrəli dövlət kursu elan edib. Məhz belə ali diqqət və məsuliyyət fonunda Hesablama Palatasının göstərdiyi nöqsanlar xüsusi məna kəsb edir. Hesabatda göstərilir ki, bəzi tikinti layihələrinin icrası zamanı dövlət vəsaitlərindən qənaətlə və səmərəli istifadə olunmur. Sənəddə vurğulanır ki, özəl sektor tərəfindən maliyyələşdirilməsi nəzərdə tutulan kommersiya obyektlərinin, bazar kompleksləri, ticarət və xidmət binalarının dövlət büdcəsi hesabına tikilməsi halları mövcuddur. Dövlət resurslarının sosial məqsədlərdən kənara çıxaraq, kommersiya maraqlarını üzərinə götürməsi nə dərəcədə məqsədamüvafiqdir?

Eyni zamanda, yaşayış evlərinin və mənzillərin layihələndirilməsində daha səmərəli yanaşmaların tətbiqi tövsiyə olunur. Yəni eyni vəsaitlə daha çox sayda və keyfiyyətli yaşayış sahələri qurula bilərdi. Digər mühüm məsələ isə artıq tamamlanan obyektlərin istifadəyə verilməsi ilə bağlıdır, hörmətli Vüqar müəllim özü də bu məsələyə geniş yer verdi.

Məsələn, Şuşa şəhərində mərkəzi xəstəxananın tikintisi başa çatsa da, onun istismara qəbulunun gecikməsi, faktiki istifadəsiz durumu, dövlət balansına qəbulunun ləngiməsi və fiziki aşınmaya məruz qalması hesabatı iqtisadi məsuliyyətlə yanaşmağı tələb edir.

Azad torpaqlarda maliyyə itkiləri, səmərəsizlik və gecikmə, düzgün planlaşdırılmama halları digər bölgələrlə müqayisədə daha böyük mənəvi məsuliyyət deməkdir. Çünki yeni Qarabağın inşası, sadəcə, iqtisadi deyil, bütöv millət və dövlət quruculuğunun müqəddəs simvoludur. Prezident torpaqlarımızın azadlığında olduğu kimi, inşaat ordusunun da Ali Baş Komandanıdır, Zəfərimizin təminatçısı...

Sədrlik edən. Sağ olun.

Əli Məsimli. Buyurun.

Əli Məsimli. Çox sağ olun, hörmətli sədr. Hesablama Palatasının fəaliyyətinə dair məlum meyarlardan çıxış edəndə birmənalı şəkildə Hesablama Palatasının fəaliyyətini müsbət qiymətləndirmək olar. Eyni zamanda, yaşamağa başladığımız yeni mərhələnin obyektiv tələb və çağırışlarından çıxış etməklə dövlət maliyyə nəzarətinin cavabdehlik və məsuliyyətin gücləndirilməsi, büdcə prosesində şəffaflığın və hesabatlığın, eləcə də dövlət vəsaitindən istifadənin səmərəliliyinin artırılması istiqamətində bir sıra fikir və mülahizələrimi də bildirmək istəyirdim.

Birincisi, yaşamağa başladığımız yeni mərhələnin çağırışlarına dolğun şəkildə cavab verib, hədəflərə də dolğun şəkildə çatmaqdan ötrü nəyi

təkmilləşdirməliyik, niyə təkmilləşdirməliyik və hansı istiqamətdə təkmilləşdirilməliyik kimi 3 fundamental suala daha dolğun cavab vermək qabiliyyətinə malik 3 qurum varsa, onun biri Hesablama Palatasıdır. Hesablama Palatasının 2021–2025-ci illər üzrə strateji plan çərçivəsində nəzərdə tutulan işlərin böyük əksəriyyətinin həyata keçirməsi buna əyani sübutdur. Eyni zamanda, Hesablama Palatası çoxsaylı təkliflərlə çıxış edir ki, onun da 45-dən çoxu tam və qismən qəbul edilib. Bu da çox böyük göstəricidir.

Hesablama Palatası 1,5 milyard manatdan çox vəsaitin nöqsan və təhriflər kontekstində aradan qaldırılması istiqamətində, mən hesab edirəm ki, çox böyük nəticəyə nail olub. Hesablama Palatasının saxlanmasına büdcədən ayrılan xərclərlə onun büdcəyə bərpa etdiyi xərcləri müqayisə edəndə görünür ki, Hesablama Palatası büdcəyə ona çəkilən xərcdən 10 dəfədən çox vəsait cəlb edə bilib. Ona görə də, hesab edirik, indiki zamanda çox obyektiv şəkildə tələb olunur ki, Hesablama Palatasının bundan da artıq işlər görə bilməsi üçün onun səlahiyyətlərinin artırılması və həmin səlahiyyətlərə uyğun surətdə işçi sayının da optimallaşdırılması çox vacibdir.

İkinci məsələ, eyni zamanda, daha çox diqqətçəkən, daha çox pozuntu olan məsələlərə fikri, diqqəti artırmaqla bağlıdır. Hesablama Palatasının hesabatlarından da açıq formada görünür ki, büdcə qanunvericiliyinin pozulması, eyni zamanda, dövlət satınalmaları, bir də əsaslı vəsait qoyuluşları ilə bağlı pozuntular bütün pozuntuların 85 faizindən çoxunu təşkil edir. Ona görə də, hesab edirik, bu sahəyə fokuslanmış diqqət artırılmalıdır və təklif edirik ki, bu istiqamətdə büdcə qanunvericiliyinin pozulması, satınalmalar və dövlət vəsaitindən istifadə sahəsindəki problemlər və onların aradan qaldırılmasının sürətləndirilməsi

məsələsinə dair çox sanballı bir tədbir keçirilməlidir. Mən hesab edirəm ki, bu tədbir Milli Məclisdə keçirilsə, daha ciddi təsir göstərə bilər. Belə bir tədbirin keçirilməsini vacib hesab edirəm.

Üçüncü məsələ ondan ibarətdir ki, burada sadalanan rəqəmlərdən də çox faydaya, effektdə nail olmaqdan ötrü qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsi çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Ona görə də qabaqlayıcı tədbirləri həyata keçirməklə biz çoxmilyonlu pozuntuların qarşısını almaqla yanaşı, eyni zamanda, bir sıra yenə də çoxmilyonlu yeyintilərin də aradan qaldırılması istiqamətində mühüm nəticələrə nail ola bilərik. Bir şərtlə ki, daxili audit sahəsindəki çatışmazlıqları aradan qaldıraraq, sözün həqiqi mənasında, daxili auditə tam işə salmaqla xeyli dərəcədə dövlət vəsaitinin yeyinti və sair formada aradan qaldırılması istiqamətində nəticələrə nail ola bilərik.

Rəqəmsallaşma və süni intellekt, mən hesab edirəm ki, bir sıra istiqamətlərdə Hesablama Palatasının fəaliyyətinə də təsir göstərəcək. Amma bizim fəaliyyətlə bağlı bunu qeyd edirəm, süni intellektin cəmiyyətə, fərdə təsiri gücləndikcə, qanunvericilikdə də müvafiq dəyişikliklər tələb olunacaq. Hesab edirəm ki, Hesablama Palatasının bu illik təcrübə potensialından istifadə edərək məhz bu istiqamətdə qanunvericilikdə müvafiq dəyişikliklərin həyata keçirilməsində Hesablama Palatası böyük rol oynaya bilər. Hesab edirəm ki, bizim bu sahədə əməkdaşlığımızın daha da dərinləşdirilməsinə ehtiyac var.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun.

Bəhruz Məhərrəmov. Buyurun, Bəhruz müəllim.

Bəhruz Məhərrəmov. Çox təşəkkür edirəm. Hörmətli sədr, əziz həmkarlar, hörmətli Vüqar müəllim və Hesablama Palatasının dəyərli üzvləri. “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər”

müəyyənləşərkən dövlət sektorunda şəffaflıq səviyyəsinin ən yüksək standartlara çatdırılması ən vacib tezislərdən biri kimi müəyyən olunub. Bunun üçün iqtisadi idarəetmədə müasir korporativ davranış mədəniyyətinin tətbiqinin genişləndirilməsi və təşviqi, korrupsiya ilə mübarizənin gücləndirilməsi, yeni çağırışlara cavab verən müasir dövlət qulluğu sistemi və etikasının formalaşması şərt kimi qoyulub.

Təbii ki, 30 il işğala, təcavüzə məruz qalmış, hazırda postmünaqişə dövrünü yaşayan bir ölkədə və Cənubi Qafqaz kimi mürəkkəb coğrafiyada bu məqsədə nail olmaq sadə məsələ deyil. Lakin cənab İlham Əliyevin liderliyində istər qanunvericilik, istərsə də struktur islahatlarla ciddi addımların atılması istiqamətində qəti iradənin nümayiş olunmasının nəticəsidir ki, Azərbaycan sabit, təhlükəsiz və müasir həyat səviyyəsini təmin etmiş, ölkənin beynəlxalq nüfuzu əhəmiyyətli dərəcədə artmış, cəmiyyətdə dövlətçilik ənənələri güclənmiş, müasir sosial-iqtisadi infrastruktur quruculuğu uğurla həyata keçirilmişdir.

Təbii ki, hesabatlılığın təmini, büdcə vəsaitlərinin israfının və digər pozuntulara məruz qalmasının qarşısının alınması mövcud dövlət siyasətinin ən vacib istiqamətlərindən biridir. Bu mənada qanunla müəyyən edilmiş qaydada kənar dövlət maliyyə nəzarəti tədbirlərinin həyata keçirilməsi, əslində, inkişafın uğurunun təməlinə dayanan amillərdən biridir.

Bu mənada Hesablama Palatasının həyata keçirdiyi kənar dövlət maliyyə nəzarəti tədbirlərinin nəticələri əsasında maliyyə intizamının gücləndirilməsi, maliyyə nəzarəti fəaliyyətinin planlaşdırılması məqsədi ilə mütəmadi təhlillər aparılması, dövlət maliyyə idarəetməsinin və dövlət maliyyə nəzarətinin həyata keçirilməsinin təkmilləşdirilməsi, həmçinin dövlət vəsaitindən və digər dövlət əmlakından səmərəli və məqsədyönlü

istifadə ilə bağlı verilən tövsiyələr özünün effektiv nəticələri ilə xüsusi önəm daşıyır.

Effektiv dedikdə mən 2021–2025-ci illər üzrə strateji planın icrası ilə bağlı statistikaya istinad edirəm. Təsəvvür edin, cəmi 5 il ərzində büdcə hesabatlığı üzrə 1 milyard, maliyyə hesabatlarında isə 2 milyard manatdan çox təhrif düzəldilib. 1 milyard manatdan artıq gəlirin ikinci dəfə tanınmasının qarşısı alınıb.

İndi hörmətli Vüqar müəllimin çıxışında da açıqladığı və cari dövr üzrə aşkarlanmış pozuntu statistikasına çox ciddi və narahatedici rəqəmləri ehtiva edir və bir daha sübut edir ki, büdcə nəzarətinin gücləndirilməsi və rəqəmsal audit sistemlərinin daha geniş tətbiqi zəruridir.

Azərbaycan Prezidentinin bu istiqamətdə iradəsi çox aydın və sadədir. Ölkədə yoxsulluq səviyyəsi minimuma endirilməli və yoxsul təbəqənin ehtiyaclarının qarşılanmasına yönələn əlavə imkanlar yaradılmalı, vətəndaşın sosial müdafiəsi güclənməli, makroiqtisadi sabitliyin əsas meyarı olan qiymətlərin aşağı və stabil olmasını təmin etməklə, əhalinin yığımlarını dəyərsizləşmədən qorumaq və investisiyaları artırmalı, bir sözlə, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarının layiqli həyat səviyyəsi təmin edilməlidir.

Bilirsiniz, artıq yeni dövr başlanıb. Artıq ən böyük problemimiz müzəffər liderin hərbi siyasi qələbəsi ilə çox geridə qalıb. Bu gün bizim ən böyük düşmənimiz hansısa işğalçı və təcavüzkar deyil, yaranan yeni reallığın mahiyyətini hələ də dərk etməyən məmur, yaxud korrupsiya meylidir.

Amma istər Hesablama Palatasının, istərsə də aidiyyəti hüquq mühafizə orqanlarının fəaliyyəti, ən vacibi isə siyasi səviyyədə nümayiş olunan qətiyyət deməyə əsas verir ki, bu istiqamətdə də heç bir cəhd milli maraqları və dövlət mənafelərini üstələyə bilməz.

Yekun olaraq, qeyd edirəm ki, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının 2025-ci ildə fəaliyyəti haqqında hesabatı məzmun baxımdan çox peşəkardır, eyni zamanda, vizual olaraq çox uğurlu hazırlanıb. Zəhməti keçən hər kəsə təşəkkür edirəm və hesabatı müsbət mövqeyimi bildirirəm.

Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun.

Siyavuş Novruzov. Buyurun, Siyavuş müəllim.

Siyavuş Novruzov. Təşəkkür edirəm. Hörmətli xanım sədr, hörmətli deputatlar. Hesablama Palatasının 2025-ci il hesabatını yüksək qiymətləndirirəm. Hər il olduğu kimi, bu il də hərtərəfli şəkildə, yeni texnologiyaların tətbiq olunması ilə hesabat hazırlanıb.

Həm Vüqar müəllimin təqdimatında, həm də Azər müəllimin rəyində Hesablama Palatasının gördüyü işlər barədə ətraflı şəkildə Milli Məclisə məlumat verildi. Qeyd edirəm ki, Hesablama Palatası Milli Məclis üzvlərinin müraciətlərinə qarşılıqlı şəkildə baxılmasına, həyata keçirilməsinə mütəmadi rəy verən, addım atan orqanlardan biridir. Milli Məclisin deputatları da istənilən müraciəti edirlər və biz bu müraciətlərə baxılmasının, cavablandırılmasının və o yoxlamaların həyata keçirilməsinin şahidi oluruq.

Hesablama Palatasının hesabatına uyğun olaraq, əsas məsələlərdən biri dövlət büdcəsindən ayrılan, qeyri-qanuni yollarla sərf olunmuş vəsaitlərin geri qaytarılmasıdır. Vüqar müəllim burada hesabatında təxminən 1 milyarddan yuxarı vəsaitin bu və ya digər düzgün olmayan xərclərə sərf olunması və yaxud başqa sahələrdə həmin vəsaitin çatışmaması və bunun geri qaytarılması ilə əlaqədar qeyd etdi. Mən hesab edirəm ki, bu məsələyə çox ciddi şəkildə yanaşmaq lazımdır. Əgər biz nəzərdə tuturuqsa ki, tək-cə planlaşdırılmış yoxlamalar nəticəsində aparılan

audit nəticəsində 1 milyard vəsait üzrə çıxıbsa, gör bu 5 ildə planlaşdırılmamış aparılacaq auditlərdə nələr olardı. Bunların auditi də ardıcıl şəkildə həyata keçiriləcək.

Mən hesab edirəm ki, burada həm də planlaşdırılmamış auditlərlə bağlı da gələcəkdə hesabatla bəndlərin əlavə olunmasına zərurət var. Elə yer var ki, oradan siqnallar daxil olur və yaxud Milli Məclis deputatları yazılı şəkildə göndərilir. Biz bunu gözləyə bilmərik ki, 5 il keçsin, 5 ildən sonra burada yoxlama aparacağıq. O vaxta qədər həmin o vəsait lazım olmayan yerlərə sərf olunur və nəticə etibarilə də sonradan bunun geri qaytarılması ciddi bir problemə çevrilir.

İkinci bir məsələ Hesablama Palatasının audit nəticəsində ortaya çıxardığı qeyri-qanuni yollarla sərf olunmuş vəsaitlə bağlı məlumatların hüquq mühafizə orqanlarına göndərilməsi ilə əlaqədardır. Hesab edirəm, maksimum dərəcədə Hesablama Palatası çalışmalıdır ki, bu vəsaitlərin dövlət büdcəsinə qayıtmasını özü təmin etsin. İndi burada hesabat verildi, müəyyən hissəsini hüquq mühafizə orqanları qaytarıbdır. Təbii ki, bu, Hesablama Palatasının hüququdur, qanunvericiliyə uyğundur. Amma dövlət vəsaitlərinin müəyyən hissəsi hələ də qaytarılmayıbdır.

Burada biz digər tərəfin hüquqlarından da danışa bilərik. Tutaım, müəyyən yerlərdə dövlət qulluğu ştatı olmadan şəxs işə götürülüb və ona ödənilən vəsait, təbii ki, bu gün qanunsuz hesab olunur. Amma elə kadrlar var ki, bu gün onlarsız keçinmək mümkün deyil. Bunun da bir mexanizmi tapılmalıdır ki, 50 yaşında gözəl bir mütəxəssisi biz kənara qoyub və hansısa imtahanların keçirilməsini gözləməklə, həmin kadrın itib getməsinə xüsusi şərait yaradıırıq. O da dövlət qulluğunda olan əməkhaqqı ilə işləməyə razılıq verir. O baxımdan bu məsələlərin həllində də Hesablama Palatası

ilə müəyyən imtahan komissiyaları arasında müvafiq bir razılığın əldə olunmasına çalışılmalıdır.

Hesablama Palatasının rəyində göstərilir ki, səmərəsiz xərclərin bərpasında müəyyən qədər artım var. Bu da, hesab edirəm ki, – düzdür, indi kollektivi kiçikdir, – palata operativdir, bütün bu işləri həyata keçirir və gələcəkdə də davam olunacaqdır.

Mən rəyi müsbət qiymətləndirirəm və ona səs verəcəyəm. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Siyavuş müəllim.

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Hörmətli həmkarlar, Hesablama Palatası Milli Məclisin orqanıdır. 13 nəfər yazılmışdı, 6 nəfəri qalıb. Onların da ikisi komitə sədridir. Sonra burada bizim iqtisadçıları görürəm – Rövşən müəllimdir, Aydın müəllimdir. Xahiş edirəm, gəlin, hamıya qulaq asaq, sonra səsverməyə keçərik. Bu, Milli Məclisin orqanıdır.

Pərvanə Vəliyeva. Buyurun.

Pərvanə Vəliyeva. Təşəkkür edirəm. Hörmətli xanım sədr, hörmətli həmkarlar və qonaqlar. Hesablama Palatasının 2025-ci il üzrə fəaliyyətini və təqdim edilən hesabatı yüksək qiymətləndirirəm. Müsbət səsimi verəcəyəm. Hesabatın ətraflı təqdimatına görə hörmətli Vüqar müəllimə təşəkkür edirəm.

Audit zamanı görülmüş işin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi də vacib şərtidir. Bu barədə artıq Vüqar müəllim qeyd etdi. Hədəflər icra oluna bilər, vəsaitlər qanunauyğun, məqsədyönlü və təyinatı üzrə xərclənə bilər, lakin sonda görülmüş işin keyfiyyəti tələb olunan meyarlara uyğun deyilsə, bu, nəzərə alınmalıdır.

Hesabatda qeyd olunan auditin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi hədəfinə keyfiyyət uyğunluğu və dayanıqlılıq meyarı da əlavə oluna bilər. Ölkəmizdə dayanıqlı inkişaf sahəsində unikal işlər həyata keçirilir. Biz anlayırıq ki, inkişaf təkcə ümumi daxili məhsul da daxil olmaqla, əsas iqtisadi göstəricilərlə qiymətləndirilməməlidir. Müasir yanaşmalar ətraf mühitə daha az təsirlə, dayanıqlı istehsalı uğurlu sayır.

Eləcə də təşkilat və qurumlar keyfiyyət mədəniyyətinin dayanıqlılığını təmin etmək üçün keyfiyyətin ölçülməsi və monitorinqi üzrə daxili güclü mexanizmlər qurmalıdır. Bu, əsas performans göstəricilərinə birbaşa təsir edir.

Audit hesabatının səmərəlilik elementi üzrə səhiyyə sahəsində zəruri aktivlərin alınmaması və ya gec alınması səbəbindən ehtiyac sahibi vətəndaşlara dərman və tibbi sərfiyyat çatdırılmadığı qeyd olunur. Tibbi xidmətin mürəkkəbliyi və həmçinin əhəmiyyəti bu sahədə dərmanlar və tibbi vasitələrlə bağlı tələbatın planlaşdırma və proqnozlaşdırmasını çətinləşdirir. Ümumişlək tibbi sərfiyyat malları üzrə ehtiyacı müəyyənləşdirmək mümkün olsa da, dərmanlarla bağlı ehtiyac ölkədə xəstələnmə səviyyəsindən asılı olur.

Digər tərəfdən, dərmanlar və tibbi vasitələr olduqca spesifik olduğuna görə, onların satın alınması tender şərtləri ilə uyğun gəlmir. Yəni burada malın adını yazmaq olar. Məhz keyfiyyətdə özünü doğrultmuş həmin firmanın preparatının adını yazmaq mümkün deyil. Ona görə də, ümumilikdə, dövlət səhiyyə müəssisələrinin insanlar üçün həyati əhəmiyyət kəsb edən məhsulların satınalma şərtlərinin asanlaşdırılması, vaxta qənaət baxımından süni intellektlə qiymətləndirmələrin aparılması daha məqsədəuyğun olardı.

Hesabatda qeyd olunur ki, 32 auditdə dövlət satınalmaları üzrə müvafiq hüquqi aktların tələbləri pozulub. Satınalma proseslərində keyfiyyətlə əlaqəli tələblərin artırılmasına önəm verilməlidir. Hər VÖEN-i olan satınalma prosesində iştirak edə bilməməli, hər daha aşağı qiymət təklifi edən qalib olmamalıdır. Xüsusi ilə istehsal və tikinti üzrə layihələrdə iş yerinin risk qiymətləndirilməsi hesabatı tələb oluna bilər.

Təklif edirəm ki, iş yerində qəzalar baş verən müəssisələr dövlət satınalmasında iştirak edə bilməsin. İş yerində qəzalar işəgötürənlərə və dövlət büdcəsinə böyük maliyyə yükü gətirir. Bu, həm də mənəvi yüküdür.

Bu məsələlər zəncirvari şəkildə bir-biri ilə çox bağlıdır. Riskli müəssisə iş qəzaları ilə üzləşərsə, tender öhdəlikləri üçün də risk yaranar. Əksinə, riskləri aşağı olan, işçilərə dəyəcək zərəri minimuma endirən müəssisələrin satınalma prosesində qabiliyyətinin artırılması məqsədəuyğun olardı. Bu mexanizm müəssisələri iş yerlərinin keyfiyyətini artırmağa, eləcə də təhlükəsiz və sağlam iş mühiti yaratmağa stimullaşdıracaqdır.

Digər təklifim qeyri-hökumət təşkilatlarının seçimi ilə bağlıdır. Bəzi hallarda QHT-lərin seçimi ilə bağlı da dövlət satınması portalı üzərindən müsabiqələrin keçirilməsi halları baş verir. "Qrant haqqında" Qanuna əsasən QHT-lərin seçimi yalnız müsabiqə əsasında mümkündür və grant müqavilələri müvafiq olaraq Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatata alınır. Yaxşı olardı ki, ölkə üzrə QHT-lər üçün müsabiqədə vahid yanaşma tətbiq olunsun.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun.

Hicran Hüseynova.

Hicran Hüseynova. Çox sağ olun. Hörmətli xanım sədr, hörmətli Vüqar müəllim, hörmətli həmkarlar, media nümayəndələri. Azərbaycan

Respublikası Hesablama Palatasının 2025-ci il üzrə illik fəaliyyəti ilə bağlı qeyd etmək istədim ki, hesabat həmişə olduğu kimi, ətraflı tərtib olunmuşdur. Sənəddə və hörmətli Vüqar müəllimin çıxışında da palatanın fəaliyyəti, həyata keçirilən tədbirlər haqqında geniş məlumat verilmişdir.

Dövlət satınalmalarında şəffaflığın artırılması, maliyyə və qiymət intizamının yüksəldilməsi, sifarişlərin real tələbata uyğun tərtib edilməsi, aparılmış əməliyyatların maliyyə hesabatlarında düzgün əks etdirilməsi, vəsaitlərin səmərəli və qənaətli istifadəsi ilə bağlı detallı təhlil aparılıb. Biz görürük ki, ötən illər ərzində bu sahədə fəaliyyətin ardıcıl surətdə genişləndirilməsi, yeni metodoloji yanaşmalar və rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi uğurlu sosial-iqtisadi inkişafın təmin edilməsi üçün etibarlı zəmin yaratmışdır.

Öz fəaliyyətində hesabatlılıq və şəffaflıq prinsiplərini əsas götürən Hesablama Palatasına beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən yüksək qiymət verilməsi də bir daha göstərir ki, bu ali audit orqanı öz vəzifəsinin öhdəsindən gəlir və ildən-ilə fəaliyyətini daha da təkmilləşdirir.

Toxunmaq istədiyim bir çox məsələləri hörmətli həmkarlarım səsləndirdilər, mən onları təkrar etmək istəmirəm. Fərsətdən istifadə edərək, Hesablama Palatasının sədrinə və əməkdaşlarına təşəkkür edirəm.

Bütövlükdə, mən də hesabatı və təqdim olunmuş məruzəni əhatəli hazırlanmış sənəd hesab edirəm, ona səs verəcəyəm. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Hicran xanım.

Rövşən Muradov. Buyurun.

Rövşən Muradov. Sahibə xanım, söz verdiyiniz üçün çox sağ olun. Hörmətli sədr, hörmətli Vüqar müəllim, hörmətli deputatlar, palatanın üzvləri, media nümayəndələri və iclas iştirakçıları. Plenar iclasda

müzakirəyə çıxarılan Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının 2025-ci ildə fəaliyyəti haqqında hesabatı geniş və ətraflı təqdim etdiyi üçün palatanın sədrinə təşəkkür edirəm. Palatanın hesabatını və ona verilən rəyi yüksək qiymətləndirirəm.

İndi isə, hörmətli deputatlar, icazənizlə, hesabatla dair bir sıra qeydlərimi sizin nəzərinizə çatdırım. Əvvəla, məlumdur ki, keçən il 2021–2025-ci illər üzrə strateji planın son icra ili olmuşdur və düşünürəm, bilki hesabatı ötən ilkilərdən fərqləndirən əsas məqam hesabatda 5 illik strateji planın icra vəziyyəti barədə məlumatların əks olunmasıdır. Belə ki, ilk dəfə olaraq palata öz fəaliyyət hesabatında bu məlumatları verməklə, bizə son 5 ildə qurumun əldə etdiyi və nail olmadığı hədəflər üzrə mənzərəni görməyə imkan verir.

İkincisi, hesabat ilində palatanın və Milli Məclisin təklif və tövsiyələri də nəzərə alınmaqla, dövlət maliyyəsinə xidmət edən hüquqi aktlarda bir sıra dəyişikliklər edilmişdir – fiskal qaydalar yenilənərək təkmilləşdirilmiş və sadələşdirilmişdir. Eyni zamanda, ilk dəfə olaraq palata bəzi irihəcmli vəsait icra edən qurumların konsolidə edilmiş maliyyə hesabatlarının auditini həyata keçirmiş və illik hesabatda ilk dəfə nəticə əsaslı büdcə modelindən istifadə etmişdir.

Üçüncü, hesabatda verilən 5 illik monitoring göstəricilərinə nəzər saldıqda, əksər hədəflərin yerinə yetirildiyini və göstəricilər arasında bəzi audit növlərinin payının artırılması ilə bağlı hədəflərə qismən nail olunması diqqət çəkir. Ümid edirəm ki, bu hal palatanın yeni 2026–2030-cu illər üzrə strateji planında da nəzərə alınıbdir.

Dördüncü, hesabatda həmçinin müxtəlif fəaliyyət istiqamətləri üzrə əsas göstəricilər, KPI-lar və ya digər göstəricilər də əks olunub. Fəaliyyətin,

əsasən, kəmiyyət göstəriciləri üzərindən bu cür açıqlanmasını müsbət hal kimi qiymətləndirirəm.

Beşinci, hesabatda keçirilmiş auditlərin nəticəsi olaraq aşkar olunmuş pozuntular bir neçə istiqamətdə təsnifləşdirilmişdir və daha çox rast gəlinən pozuntular barədə məlumatlar verilir. Sözügedən istiqamətlər arasında, təəssüflər olsun, yenə də əsas yeri büdcə vəsaitlərinin idarə edilməsi və dövlət satınalmaları tutur. Bu istiqamətdə maarifləndirmə işlərinin davam etdirilməsi ilə yanaşı, hesabatda “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunla da bağlı konseptual məsələlər və təkliflər öz əksini tapır.

Altıncı, hesabatda pozuntular arasında strateji planlaşdırma ilə bağlı olan nöqsanlar xüsusi diqqət çəkir. Belə ki, sənəddə qeyd olunur, auditlər bəzi hallarda funksional fəaliyyət üzrə strateji plan və illik əməliyyat planlarının düzgün tərtib edilmədiyini və yaxud, ümumiyyətlə, tərtib edilmədiyini göstərir. Hesablama Palatasının bu aspektdən fəaliyyətini digər qurumlar üçün müsbət nümunə göstərməklə yanaşı, hesab edirəm ki, onun tövsiyələrinin icra vəziyyəti bir qədər də yüksəlməlidir.

Yeddinci, hesabatda öz əksini tapmış növbəti yenilik isə keçirilən auditlərin nəticələrinin sahələr üzrə qruplaşdırılmasıdır. Bu hal konkret sahələr üzrə hansı pozuntuların aşkarlandığını müəyyən etməyə imkan verəcək. Belə ki, məlumatların bu şəkildə açıqlanması, fikrimcə, müvafiq sahələr üzrə peşəkar kadrlar və ekspertlər üçün də faydalı olacaqdır.

Sonda Hesablama Palatasının təqdim etdiyi hesabatı dəstəkləyirəm və ona səs verəcəyəm. Diqqətinizə görə çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun.

Müşfiq Cəfərov. Buyurun.

Müşfiq Cəfərov. Hörmətli xanım sədr, hörmətli millət vəkilləri və media mənsubları. Hesablama Palatasının 2025-ci il üzrə hesabatı ilə tanış

olduqda görürük ki, əvvəlki illərlə müqayisədə müəyyən irəliləyişlər olsa da, ümumi mənzərədə görmək istədiyimiz nəticəyə yaxınlaşmaq üçün görüləcək işlərimiz çoxdur.

Xüsusi ilə diqqətçəkən məqam ondan ibarətdir ki, aşkarlanan maliyyə nöqsanları və pozuntular bir çox hallarda təkrarlanır. Bəzi hallarda həmin vəsaitlərin bərpası təmin edilsə də, müəyyən hissəsi, ümumiyyətlə, bərpa olunmur. Bu isə onu göstərir ki, mövcud audit mexanizmləri daha çox nəticələrin qeydiyyatına yönəlib, lakin problemlərin qarşısının alınması baxımından yetərinə effektiv deyil. Başqa sözlə desək, biz hələ də reaktiv audit modelindən tam olaraq uzaqlaşa bilməmişik.

Hörmətli xanım sədr, hörmətli həmkarlar. Müasir dövr artıq yeni çağırışlar yaradır. Rəqəmsallaşma, geniş məlumatlar və ya maliyyə dili ilə desək, böyük verilənlər, yəni big data və süni intellekt texnologiyaları maliyyə nəzarəti sahəsində tamamilə yeni imkanlar açır. Bu baxımdan, hesab edirəm ki, Hesablama Palatası da öz fəaliyyətini bu çağırışlara uyğun şəkildə yenidən qurmalıdır.

İlk növbədə dövlət qurumları arasında tam inteqrasiya olunmuş maliyyə nəzarət sisteminin yaradılması vacibdir. Vergi orqanları, maliyyə qurumları və audit strukturları arasında real vaxt rejimində məlumat mübadiləsi təmin olunmalıdır. Bu, həm şəffaflığı artıracaq, həm də potensial riskləri əvvəlcədən müəyyən etməyə imkan verəcək.

İkinci mühüm istiqamət süni intellekt və analitik sistemlərin tətbiqidir. Bu texnologiyalar vasitəsi ilə maliyyə əməliyyatları avtomatik şəkildə analiz edilər, şübhəli halları əvvəlcədən aşkar etmək mümkün olar. Beləliklə, audit prosesi təkcə yoxlayıcı deyil, eyni zamanda, qabaqlayıcı funksiyanı da yerinə yetirər.

Üçüncü istiqamət isə davamlı və elektron audit modelinin tətbiqidir. Yeni audit yalnız müəyyən dövrlərdə aparılan yoxlama deyil, fasiləsiz nəzarət mexanizminə çevrilməlidir. Bu yanaşma artıq bir çox sahələrdə, xüsusi ilə vergi sistemində öz effektivliyini sübut etmişdir.

Hörmətli həmkarlar, təklif olunan bu yanaşmaların tətbiqi nəticəsində biz nə əldə edə bilərik? İlk növbədə, maliyyə pozuntularının təkrarlanma halları kəskin şəkildə azalacaq. Çünki sistem artıq yalnız nəticəni deyil, səbəbi də nəzarətdə saxlayacaq.

İkinci, büdcə vəsaitlərinin qorunması və bərpası səviyyəsi yüksələcək. Bu isə dövlət maliyyə idarəciliyinin səmərəliliyini artıracaq.

Üçüncü, auditin şəffaflığı və ictimai etimad əhəmiyyətli dərəcədə güclənəcək.

Nəhayət, Hesablama Palatası ənənəvi nəzarət orqanından daha çox müasir, çevik və qabaqlayıcı idarəetmə institutuna çevriləcək.

Nəticə etibarlı ilə, hesab edirəm ki, məhz texnologiyaya əsaslanan, integrasiya olunmuş və davamlı audit modeli Hesablama Palatasının fəaliyyətində keyfiyyətə yeni mərhələnin başlanğıcı ola bilər.

Sonda 2025-ci il üzrə Hesablama Palatasının hesabatını dəstəklədiyimi bildirirəm və hesabatə səs verəcəyəm. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Yaxşı ki, axırda dediniz. Yoxsa mən elə bildim, bu hesabatda tərifəlayiq heç nə görmədiniz. Özü də, məşallah, deyəsən Rövşən müəllimlə ikiniz də bir hazırlaşmısınız. 1-ci, 2-ci, 3-cü, 4-cü, elə gedirdiniz. Sağ olun.

Sadiq Qurbanov. Buyurun.

Sadiq Qurbanov. Çox sağ olun. Dəyərli Sahibə xanım, hörmətli həmkarlar. Təqdim olunan hesabat Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının 2025-ci il üzrə fəaliyyətinin nəticələrini sistemli şəkildə əks

etdirən mühüm institusional bir sənəddir. Öncə qeyd edim ki, hər il təkmilləşməkdə davam edən hesabatı dəstəkləyirəm. Hörmətli Vüqar müəllim Gülməmmədova və komandasına bundan sonra da işlərində, fəaliyyətlərində uğurlar arzulayıram.

Bu sənəd dövlət maliyyə nəzarəti mexanizmlərinin effektivliyi, büdcə vəsaitlərinin idarə olunması səviyyəsi ilə yanaşı, fiskal intizamın real vəziyyəti haqqında kompleks təsəvvür yaradır.

Hesabatın məzmun təhlilinə baxdıqda görürük ki, audit fəaliyyətinin prioritetləri tədricən nəticə yönümlü və risk əsaslı yanaşmaya doğru transformasiya olunur. Bu isə yalnız maliyyə pozuntularının aşkar edilməsi ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda, idarəetmə keyfiyyətinin artırılmasına xidmət edən bir model yaradır. Belə yanaşma müasir ali audit institutlarının fəaliyyət prinsipləri ilə uzlaşmaqla, dövlət maliyyə idarəçiliyində preventiv nəzarət mexanizmlərinin gücləndirilməsini əsas meyar kimi önə çıxarır.

Vüqar müəllimin özünün də qeyd etdiyi kimi, bir çox struktur problemlər də vardır ki, hesab edirik, hökumət tərəfindən də ortaya çıxan belə struktur problemlər diqqətdən kənarda qalmamalıdır.

Ayrı-ayrı sahələrdə vəsaitlərin istifadəsində səmərəlilik meyarlarının tam təmin olunmaması, daxili nəzarət sistemlərinin yetkinlik səviyyəsinin qeyri-bərabərliyi, eyni zamanda, audit tövsiyələrinin icra mexanizmlərində müşahidə olunan institusional boşluqlar mövcud idarəetmə modelinin daha da təkmilləşdirilməsini zəruri edir.

Eyni zamanda, rəqəmsal audit alətlərinin tətbiqi, böyük verilənlər bazasının analizi, integrasiya olunmuş informasiya sistemlərinin yaradılması kimi istiqamətlər fəaliyyətin növbəti mərhələsi üçün də strateji əhəmiyyət kəsb edir. Hesabatda bu, xüsusi, ayrıca bir bölmə kimi göstərilib və bunu alqışlayıram.

Bu, yalnız nəzarət funksiyasının operativliyini artırmır, eyni zamanda, qərar qəbuletmə proseslərinin elmi əsaslara söykənməsinə də şərait yaradır.

Nəticədə təqdim olunan hesabat dövlət maliyyə nəzarəti sisteminin inkişaf dinamikasını əks etdirməklə qarşıda duran çağırışları da aydın şəkildə ortaya qoyur. Mövcud nəticələrin davamlı institusional islahatlarla möhkəmləndirilməsi, şəffaflıq və hesabatlılıq prinsiplərinin daha yüksək səviyyədə təmin olunması üçün əsas istiqamətlər müəyyən edir.

Bir daha sənədi dəstəklədiyimi qeyd edərək uğurlar arzulayıram. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Sadiq müəllim.

Hörmətli həmkarlar, bundan əvvəl də səslandı, əslində, fasilə vaxtıdır. Əgər etiraz etmirsinizsə, fasiləsiz. Hamı razıdır?

Yerdən. *(Əşidilmir.)*

Sədrlik edən. Çox sağ olun.

Qüdrət müəllim, Siz də yazıldınız, gördüm. Aydın Hüseynov. Buyurun.

Aydın Hüseynov. Hörmətli xanım sədr, hörmətli millət vəkilləri, Hesablama Palatasının sədri hörmətli Vüqar müəllim, media nümayəndələri. Biz bundan öncə komitədə çox geniş şəkildə müzakirə apardıq və Hesablama Palatası sədrinin geniş, əhatəli, arqumentli hesabatını dinlədik. Hesabata, bütövlükdə, məqbul deyil, yüksək qiymət verirəm. Elə məqbul də yüksəkdir. “Yüksək” sözünü ona görə işlədirəm ki, hesabatı tam oxumuşam, bütün sahələr üzrə, yeni Hesablama Palatası qanunla təsdiq olunan və qarşıya qoyulan 4 məqsədinin hər birini çox uğurla həyata keçirib.

Əslində, bizim müzakirə etdiyimiz bu hesabatı dinləmək iqtisadi uğurlarımızı dinləmək deməkdir. Biz burada böyük iqtisadiyyata malik olan

bir ölkənin 41 milyard dövlət büdcəsinin xərclərinin, əgər digər fondları, icmal büdcəsinə də götürsək, ümumilikdə, 47 milyardlıq büdcənin icrası ilə bağlı təhlilləri görürük. Burada 200 milyard dollardan çox investisiya qoyulmuş iqtisadiyyatın təhlilini, 85 milyarddan çox strateji valyuta ehtiyatlarına malik olan bir ölkənin iqtisadiyyatında baş verən proseslərin müsbət nəticələrini görürük. Ən nəhayət, mənim dediyim bu fikirlər, Azərbaycanın nailiyyətləri bu günlərdə Azərbaycanın sədrliyi ilə keçirilən BMT-nin Asiya və Sakit Okean üzrə İqtisadi və Sosial Komissiyasının ikinci sessiyasında, eyni zamanda, cənab Prezidentimizin həmin sessiyaya ünvanladığı müraciətdə də sadalanır.

Ölkə iqtisadiyyatı son 20 ildə 4 dəfə artıb. İşsizliyin səviyyəsi 5 faizə düşüb, yoxsulluğun səviyyəsi də, həmin rəqəm 5 faiz civarındadır. Yəni biz böyük nailiyyətlər əldə olunan büdcənin icrası və onun icrasına olan rəylərin təftişi zamanı qarşıya çıxan hər hansı bir nöqsan və yaxud uğurlardan söhbət açıraq. Əlbəttə, bu uğurların, bu nailiyyətlərin əsasında cənab Prezidentimizin fəaliyyəti dayanır, cənab Prezidentimiz tərəfindən ölkənin həm siyasi, həm də iqtisadi müstəqilliyinin təmin olunması dayanır.

Qaldı ki Hesablama Palatasının, qeyd etdiyim kimi, konkret fəaliyyəti ilə bağlı. Biz hesabatda da gördük ki, çox əsas istiqamətlərə diqqət yönəldilib, yeni yanaşmalar, yeni metodologiyalar var. Beynəlxalq fəaliyyətindən də biz gördük ki, beynəlxalq təcrübələr tətbiq olunur. Əlbəttə, birinci vəzifə yoxlama və yaxud hər hansı bir nöqsanı aşkar etmək, eyni zamanda, bu nöqsanların aradan qaldırılması üçün səmərəli təkliflər vermək, metodoloji köməklik göstərməkdir. Bu da Hesablama Palatasının fəaliyyətində öz əksini tapır.

Bir məsələyə toxunum. Səmərəliliklə bağlı sahəyə ciddi fikir verilir. Bu, əslində, çox ciddi yanaşmadır. Bu, bir daha onu göstərir ki, biz əvvəlki

illərdəki kimi əməkhaqqının gecikməsindən, əməkhaqqına bərabər tutulan xərclərdə baş verən nöqsanlardan deyil, artıq büdcənin səmərəli xərclənməsindən söhbət açırıq, büdcənin nəticəli şəkildə xərclənməsindən, eləcə də debitor borcların bağlanması, müqavilə qiymətlərinin azaldılmasından söhbət açırıq. Bax, biz Hesablama Palatasının hesabatında bu kimi yüksək iqtisadi baxışlarla rastlaşırıq.

Hesablama Palatasının hesabatında digər böyük sahə, əsas sahələrdən biri olan satınalmalarla bağlı məsələlər də əhatə edilmişdir. Bu, çox əhəmiyyətli, mühüm məsələdir. Komitə yığıncağında bununla bağlı fikirlərimi səsləndirdiyim üçün təkrar vaxt almaq istəmirəm. Bəli, satınalmalarla bağlı şəffaflığın təmin olunması, yeni yanaşmalar, bu sahədə çox mühüm addımlar atılıb. Biz bunu birbaşa deməliyik, inkar edə bilmərik. Sadəcə olaraq, satınalmalar prosesində rüblərə əməl olunması və birinci rübündən başlayaraq satınalma ilə bağlı büdcə xərclərinin həyata keçirilməsinin təmin olunması, hesab edirəm ki, çox vacib məsələlərdən biridir.

Bir də istərdik ki, Hesablama Palatasının gələcək hesabatlarında məşğulluğun təmin olunması ilə bağlı, yəni bir qədər xərclər müqabilində nə qədər məşğulluq təmin olunur, əksini tapardı. Rəsmi şəkildə bu rəqəmlərin də hesabatda öz əksini tapması, hesab edirəm ki, bizim, əslində, əsas məqsədimizin, sosial sahənin, yəni insanların məşğulluğunun təmin olunmasının başlıca istiqaməti olar.

Bir daha hesabatə səs verirəm və hər bir...

Sədrlik edən. Sağ olun.

Sonuncu çıxış. Qüdrət Həsənpuliyev. Buyurun.

Qüdrət Həsənpuliyev. Təşəkkür edirəm. Hörmətli sədr, həmkarlarım kimi Sizi uğurlu səfər münasibəti ilə təbrik edirəm. Qısa olaraq hesabatla

bağlı onu qeyd etmək istəyirəm ki, Hesablama Palatasının fəaliyyətini yüksək qiymətləndirirəm. Doğrudan da, ciddi nöqsanlar aşkar olunur və onların aradan qaldırılması üçün təkliflər verilir. Belə təkliflərdən biri də zamanla mənim tərəfimdən irəli sürülmüşdü ki, korrupsiyaya qarşı səmərəli mübarizə aparılması və büdcə vəsaitləri hesabına investisiya qoyuluşunun biznesin inkişafına daha ciddi töhfə verməsi üçün əgər dövlət orqanlarının sifarişi ilə hansısa iş görülürsə, o zaman həmin işi görən şirkətin fəaliyyəti də Hesablama Palatası tərəfindən yoxlanılmalıdır. Hesab edirəm ki, o zaman daha ciddi nöqsanlar aşkara çıxacaq. Bunlar nədən ibarətdir?

Bəlli olacaq ki, bir çox hallarda dövlət orqanları vəsaitləri vaxtında həmin şirkətlərin hesabına köçürürlər. O şirkətlər məcbur olub 16 faiz və daha yüksək faizlə kreditlər götürürlər və gəlirlərinin bir hissəsini banklara vermək məcburiyyətində qalırlar. Bəziləri müxtəlif formada borclanırlar, əmlaklarını satırlar ki, o işlər dayanmasın, davam eləsin. Sonra vəsaitlərin bir hissəsi, – burada hökumətin hesabatı zamanı da mən əvvəllər səsləndirmişəm, – nağdlaşdırmaya və birbaşa görülən işlərlə əlaqədar olmayan başqa xərclərə gedir. Sahibkarlar çox az miqdarda gəlir əldə edə bilirlər. Bəzən hətta ziyanla bu işdən çıxırlar və ona görə də bizneslərini böyüdə, yeni iş yerləri açmağa bilmirlər.

Bütün bunların qarşısını almaq üçün, hesab edirəm, Hesablama Palatası, eybi yoxdur, il ərzində az yoxlama aparsın, daha az dövlət orqanında yoxlama keçirsin, amma yoxlama aparırsa, hansı sifariş ki verilib, o işi görən şirkətin də fəaliyyəti mütləq yoxlanılsın. Bu halda mən sizi əmin edirəm ki, ölkədə həm korrupsiyaya qarşı mübarizə güclənəcək, həm büdcə vəsaitləri səmərəli istifadə olunacaq, həm də nəticələr daha effektiv olacaq.

Diqqətinizə görə sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun.

Hörmətli həmkarlar, yazılanların hamısı, 13 nəfər çıxış etdi. Biz profil komitənin rəyini də öyrəndik, müsbət rəydir. Düşünürəm, kifayət qədər müzakirə də etdik. Əksər çıxış edənlər hesabat haqqında müsbət fikirlər söylədi. Mən də düşünürəm ki, hesabat yüksək səviyyədə hazırlanıb. Odur ki, hörmətli həmkarlar, əgər başqa fikir yoxdursa, xahiş edirəm, hesabatın nəzərə alınması barədə qərar layihəsinə münasibət bildirin. Mən qərar layihəsini səsə qoyuram. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.14 dəq.)
Lehinə	106
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun, Milli Məclisin qərarı qəbul edildi.

Vüqar müəllim, Sizi və bütün komandanızı təbrik edirik, Sizə uğurlar arzulayırıq. Sözüünüz var, Vüqar müəllim? Buyurun.

Vüqar Gülməmmədov. Təşəkkür edirəm, Sahibə xanım. Hesabatın müzakirəsi göstərdi ki, hörmətli millət vəkilləri Hesablama Palatasının fəaliyyətinə, onun fəaliyyətinə dair hesabatına çox ciddi yanaşırlar və qaldırılan problemlərin aradan qaldırılması ilə bağlı verilən tövsiyələri dərinlən öyrənmişlər və bu barədə öz narahatlıqlarını da bildirirlər.

Bir-iki məsələyə münasibət bildirməklə fikirlərimi yekunlaşdırmaq istədim. İlk olaraq büdcədən kənar dövlət fondlarının büdcələrinin layihələrinə və icrasına rəylərin verilməsi barədə. Bilirsiniz ki, büdcədən kənar dövlət fondları artıq icmal büdcənin ortalıq 13-22 faizi

nisbətindədir. Onların büdcələrinə rəy verir, onların büdcələrinin auditini aparırıq. Bu büdcədən kənar fondların artım tempi dövlət büdcəsinin artım tempini hazırda kifayət qədər üstələyir. Cari ildə biz həm Dövlət Neft Fondunun, həm Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun, həm də İşsizlikdən sığorta fondunun büdcələrinin icrasının auditini həyata keçirməyi planlaşdırırıq. Müvafiq materiallar başa çatdıqdan sonra Milli Məclisə təqdim olunacaq.

Hesablama Palatası auditin strateji tərəfdaşlıq və dəyəryaratma komponentlərini özündə birləşdirən müasir modelinə doğru irəliləmək istəyir. Qarşıdakı dövr üçün qəbul edilmiş 2026–2030-cu illərdə strateji planın əsas qayəsi dövlət auditində yüksək texnologiyaların daha çox istifadəsidir. Bu isə auditor mühakiməsini və spektizmi bir qədər də artıracaq. Biz dövlət auditini olaraq gələcək dəyər, mənfəət auditlərini diqqətə alacağıq, yaradıcı və smart auditlərdən istifadə etməyə çalışacağıq.

Bir daha bütün millət vəkillərinə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Vüqar müəllim. Sizə yenə də uğurlar arzulayırıq. Sağ olun.

Hörmətli həmkarlar, biz işimizə davam edirik. Qeyd edirəm ki, gündəliyimizin növbəti 3 məsələsi üçüncü oxunuşda olan qanun layihələridir. Biz indi gündəliyin 2-ci məsələsinə keçirik. Bu məsələ Cinayət Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında qanun layihəsidir. Layihəyə Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsində baxılmışdır. Məsələyə dair məlumat vermək üçün mən komitənin üzvü hörmətli Əminə xanım Ağazadəyə söz verirəm. Əminə xanım, buyurun.

Əminə Ağazadə, *Milli Məclisin Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsinin üzvü.*

Çox sağ olun. Hörmətli xanım sədr, hörmətli həmkarlar. Xatırlatmaq istərdim ki, təqdim olunan qanun layihəsi Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində bir sıra mühüm dəyişikliklər edilməsini nəzərdə tutur. Dəyişikliklərin əsas məqsədi dövlət vəsaitlərinin istifadəsi ilə bağlı məsuliyyət mexanizminin təkmilləşdirilməsi, sanksiyaların fərdiləşməsi və hüquq tənzimlənməsinin dəqiqləşdirilməsidir.

Qanun layihəsi üçüncü oxunuşda hər hansı dəyişiklik edilmədən təqdim edilmişdir. Səs verməyinizi xahiş edirəm. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun.

Hörmətli həmkarlar, üçüncü oxunuşdur, amma mən baxıram yazılan var. Vüqar Bayramov. Vüqar müəllim, buyurun.

Vüqar Bayramov. Çox təşəkkür edirəm. Hörmətli xanım sədr, hörmətli millət vəkilləri. Hörmətli xanım sədr, mən xüsusi ilə Sizə təşəkkür etmək istərdim ki, Milli Məclisdə təqdim olunan hər bir təklif həm komitədə, həm də şöbələrdə xüsusi olaraq qiymətləndirilir və müzakirə olunur. Eyni zamanda, millət vəkilləri tərəfindən təqdim olunan xeyli sayda təkliflər qanunvericilikdə öz əksini tapır. Bu baxımdan, təbii ki, mən Sizə təşəkkür edirəm.

Sadəcə, mən ilk dəfə olaraq üçüncü oxunuşda yazılmışam. Səbəb təkliflərlə bağlıdır ki, əvvəla, mən ikinci oxunuşda təkliflərimi təqdim etmişdim. Amma təqdim olunan təkliflə bağlı, düşünürəm ki, uyğun olmayan şərh verilərsə görə, eyni zamanda, bir sıra məqamlara çox qısa olaraq aydınlıq gətirmək istərdim. Əvvəla, ikinci oxunuş zamanı hörmətli Əminə xanım qeyd etdi ki, dünyanın heç bir ölkəsində cərimə məbləğləri minimum əməkhaqqı və ya əhalinin gəliri ilə bağlanmır. Amma əksinə, dünyanın əksər ölkələrində cərimə məbləğləri minimum əməkhaqqı və gəlirin səviyyəsi ilə bağlanır. Bunu xüsusən də Avropa İttifaqı dövlətlərinin

qanunvericiliyinə baxmaqla çox asanlıqla müəyyənləşdirmək olar. Çünki inkişaf etmiş ölkədə tətbiq edilən cərimə məbləğinin hansısa zəif inkişaf etmiş və ya inkişaf etməkdə olan digər ölkədə tətbiq olunması praktik olaraq mümkün deyil.

Eyni zamanda, ikinci oxunuşda qeyd olunan şərtlərdən biri yaşayış minimumu ilə bağlı idi. Amma mənim təklifim, əslində, cərimə məbləğləri deyil, ziyanın məhdudlaşdırılması ilə bağlıdır. Bu praktika da bir sıra ölkələrdə tətbiq olunur. Çünki ziyanın məhdudlaşdırılması, bizim öncə müzakirə etdiyimiz Hesablama Palatasının hesabatında qeyd olunduğu kimi, xüsusən də dövlət vəsaitlərinin istifadəsində təyinatından yayındırılması hallarını xeyli dərəcədə minimumlaşdırır. Təbii ki, ikinci oxunuşda yaşayış minimumu ilə bağlı hər hansı bir təklif olmadı. Ona görə nə üçün yaşayış minimumunun xüsusi vurğulanması da mənim üçün aydın deyil. Amma nəzərə almaq lazımdır ki, Azərbaycanda da, bütövlükdə, cərimələrin minimum əməkhaqqına bağlılığı uzun müddət tətbiq olunub. Hazırda da Vergi Məcəlləsinə əsasən bir sıra ödənişlər minimum əməkhaqqı məbləği ilə birbaşa bağlıdır. Minimum əməkhaqqı məbləği cənab Prezident tərəfindən təsdiq olunduğuna görə və bu, əslində, bütün dünyada da qəbul edilmiş bir meyardır. O baxımdan xüsusi ilə qeyd etmək istərdim ki, bu praktika inkişaf etmiş ölkələrin, eləcə də bir sıra MDB ölkələrinin praktikasına uyğundur.

Bir daha müzakirələrin təşkilinə və dəstəyinizə görə Sizə təşəkkür edirəm. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Mən düşünürəm ki, bu məsələni işçi qaydada da siz danışa bilərdiniz, indi kim yazılırsa. Xahiş edirəm, gəlin, biz məsələni səsə qoyaq. Əli müəllim, sizin komitənizin məsələsidir. Vüqar müəllimi Əminə xanımla bir yerdə dəvət edin, işçi qaydada siz bunu müzakirə edin.

Bu təklif səslənmişdi. Görünür, dəstək tapmadı. Bəlkə gələcəkdə hansısa dəyişikliklərdə öz yerini tapar. Gəlin, biz prosesi pozmayaq.

Üçüncü oxunuşda mən qanun layihəsini səsə qoyuram. Buyurun, münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.21 dəq.)
Lehinə	101
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	101
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun, qanun layihəsi üçüncü oxunuşda qəbul edildi.

Növbəti məsələ Cinayət Məcəlləsində və digər 3 qanunvericilik aktında dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir. Bu layihəyə də Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsində baxılmışdır. Məsələyə dair məlumat vermək üçün komitənin sədri hörmətli Əli Hüseynliyə söz verirəm. Əli müəllim, buyurun.

Əli Hüseynli, *Milli Məclisin Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsinin sədri.*

Çox sağ olun, hörmətli xanım sədr. Bu layihə qanunsuz olaraq süni intellektdən istifadə ilə müvafiq materialların hazırlanması, yayılması ilə bağlı çox vacib bir layihədir. 2 komitədə müzakirə olunmuşdur, digər komitə üzvləri də iştirak etmişdir.

Hörmətli xanım sədr, bu barədə həmkarlarımızı məlumatlandırmışdıq. Həm komitə iclaslarında, həm plenar iclasda çıxış etmiş hörmətli deputat həmkarlara bir daha təşəkkürümüzü bildiririk, çünki onların fikirləri işçi qrupu tərəfindən də dinlənildi, qeydlər olundu.

Amma onu bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, əlbəttə, gələcəkdə süni intellekti tənzimləyəcək normativ sənədlərin, qanunların, qərarların, sərəncamların qəbulu prosesi gedəcək. Bu gün bizim qarşımızda duran məqsəd qanunsuz olaraq istifadə ilə bağlı mümkün olan çərçivəni müəyyən etmək və o çərçivəni elə müəyyən etmək ki, beynəlxalq təcrübəyə, qoşulduğumuz konvensiyalara və əməkdaşlıq etdiyimiz ölkələrin qanunvericiliyinə uyğun olsun.

Bu baxımdan, hörmətli həmkarları məhz bu çərçivədə Cinayət Məcəlləsində təklif olunan dəyişikliklərə səs verməyə xahiş edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Əli müəllim.

Hörmətli həmkarlar, bilirsiniz, ikinci komitədə də baxılıb. İnsan hüquqları komitəsində. Ona görə komitənin sədri hörmətli Zahid Oruca söz verirəm. Zahid müəllim, buyurun.

Zahid Oruc, *Milli Məclisin İnsan hüquqları komitəsinin sədri.*

Təşəkkür edirəm. Hörmətli sədr, həm Sizin yanınızda planlaşma iclasında, həm də hörmətli Əli müəllimin qeyd etdiyi kimi, komitələrdə məsələ 2 dəfə geniş müzakirə olunmuşdur.

Vətəndaşlarımızın hüquq və mənafelərinin qorunmasına xidmət edən çox mühüm bir layihədir. Komitə onun səsə qoyulmasını təklif edir. Sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun.

Hörmətli həmkarlar, üçüncü oxunuşdur, qanun layihəsini mən səsə qoyuram. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri

(saat 13.23 dəq.)

Lehinə

103

Əleyhinə

0

Bitərəf

0

Səs vermədi	0
İştirak edir	103
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun, qanun layihəsi üçüncü oxunuşda qəbul edildi.

4-cü məsələyə keçirik. Bu məsələ İnzibati Xətlər Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında qanun layihəsidir. Bu layihəyə də Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsində baxılmışdır. Yenə də mən komitənin sədri, Əli müəllim, Sizə söz verirəm. Buyurun.

Əli Hüseynli. Çox sağ olun. Hörmətli xanım sədr, İnzibati Xətlər Məcəlləsində təklif olunan dəyişikliyin bir hissəsi süni intellektlə bağlıdır. Qeyd etmək istəyirəm, burada da hörmətli deputat həmkarların bir sıra təklifləri olmuşdur, o cümlədən hazırlanma məsələsinin nəzərə alınması. Bu məsələ qanunvericilik təşəbbüsü subyektinin də diqqətinə çatdırılmışdır. Söylədiyim kimi, gələcəkdə müzakirə predmeti ola bilər.

O cümlədən qeyd edim ki, layihənin əsas hissəsi “Uşaq hüquqları haqqında” Qanun qüvvəyə mindikdən sonra orada nəzərdə tutulan müddələrin İnzibati Xətlər Məcəlləsinə gətirilməsi, buna görə sanksiyaların tətbiq olunması ilə bağlıdır. Yəni faktiki olaraq uyğunlaşdırma xarakterlidir.

Amma hörmətli xanım sədr, onu qeyd etmək istəyirəm ki, bizim bu layihələrdə cəza sanksiyalarına bir daha baxsaq, görürük ki, burada fiks rəqəmlərdir. Fərsətdən istifadə edərək qeyd etmək istəyirəm ki, IV çağırışdan başlayaraq, 2012-ci ildən sonra Azərbaycan Cinayət və İnzibati Xətlər məəcəllələrində minimum əməkhaqqı anlayışı artıq istifadə olunmur. Onun o dövrdə əsaslandırılması olub, uzun illərdir və bunun da nəzərə alınmasını xahiş edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun.

Hörmətli həmkarlar, mən qanun layihəsini üçüncü oxunuşda səsə qoyuram. Buyurun, münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.25 dəq.)
Lehinə	104
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	104
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun, qanun layihəsi üçüncü oxunuşda qəbul edildi.

Növbəti məsələ. “Dövlət icra məmurları haqqında” Qanunda və digər 2 qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir. Qeyd edirəm ki, layihə dəqiqləşdirmə xarakter daşıyır. Odur ki, qanunvericiliyin tələbinə əsasən bir oxunuşda qəbul edilməlidir.

Hörmətli deputatlar, bu qanun layihəsinə də Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsində baxılmışdır. Əli müəllim, yenə də sözü Sizə verirəm. Buyurun, məlumat verin.

Əli Hüseynli. Çox sağ olun. Hörmətli sədr, xatırlayırsınızsa, hörmətli həmkarlarla birlikdə biz çox geniş müzakirələr aparmışdıq. “Dövlət icra məmurları haqqında”, “İcra haqqında” qanunlara çox əsaslı əlavələr və dəyişikliklər edildi. Hesab edirəm ki, qanunvericilikdə edilmiş dəyişikliklər, sonra onun düzgün tətbiqi məhkəmə qərarlarının icrasında müsbət bir vəziyyət də yaradıb.

Hörmətli həmkarlara fürsətdən istifadə edib məlumat vermək istəyirəm ki, 2025-ci ildə icra faizi artıq 60 faizdir, əvvəlki son 5 illə müqayisədə bu, ən yüksək həddə çatmışdır. Hesab edirəm ki, bu, həm də qəbul etdiyimiz qanunların düzgün tətbiqinin nəticəsidir.

İndi isə təqdim olunan bu əlavələr, dəyişikliklər, hörmətli sədr, sözlədiyiniz kimi, daha çox texniki xarakterlidir, anlayışların dəqiqləşdirilməsi ilə bağlıdır.

Hörmətli həmkarlardan layihəyə səs verilməsini xahiş edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun.

İkinci komitədə də baxılıb. İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsində. Azər müəllim, xahiş edirəm, Siz də... Üzr istəyirəm, Azər Badamov. Azər müəllim, mən çox üzr istəyirəm, ikiniz də Azər müəllimsiniz. Ancaq dünən bu məsələ ilə bağlı Azər müəllim Əmiraslanov məlumat verdi. Buyurun.

Azər Badamov, Milli Məclisin İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsi sədrinin müavini.

Təşəkkür edirəm, hörmətli Sahibə xanım. Əli müəllimin də qeyd etdiyi kimi, qanun layihəsinə təklif olunmuş dəyişikliklər, ifadələrin dəqiqləşdirilməsi, uyğunlaşdırılması texniki xarakterlidir. Komitənin rəyi müsbətdir. Nəzərə almağınızı xahiş edirik.

Sədrlik edən. Çox sağ olun.

Hörmətli həmkarlar, qanun layihəsi barədə heç kim çıxış etmək istəmir. Bir oxunuşda qəbul edirik. Xahiş edirəm, münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.28 dəq.)
Lehinə	103
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	104
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun, qanun qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, bizim gündəliyimizdə 3 məsələ qalır. Bu məsələlərin hamısı ikinci oxunuşda olan qanun layihələridir. İndi biz 6-cı məsələyə keçirik. Bu məsələ də, gördüyünüz kimi, Əmək Məcəlləsində və “Narkoloji xidmət və nəzarət haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir. Layihəyə Əmək və sosial siyasət komitəsində baxılmışdır. Məsələyə dair məlumat vermək üçün komitənin sədri hörmətli Musa müəllimə söz verirəm. Musa Quliyev. Buyurun.

Musa Quliyev, Milli Məclisin Əmək və sosial siyasət komitəsinin sədri.

Çox sağ olun. Hörmətli xanım sədr, hörmətli millət vəkilləri. İkinci oxunuşda Milli Məclisin müzakirəsinə təqdim olunan qanun layihəsi “Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsinə və narkomanlığa qarşı mübarizəyə dair 2025–2030-cu illər üçün Dövlət Proqramı”nın icrası ilə bağlı hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə hazırlanmışdır.

Əmək Məcəlləsinin 4 maddəsində 6 dəyişiklik təklif edilir. Qanun layihəsinin konseptual əsaslandırılması barədə birinci oxunuş zamanı ətraflı məlumat verildiyini nəzərə alaraq, ikinci oxunuşun tələblərinə uyğun olaraq, maddələr üzrə dəyişiklikləri diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm.

Əmək Məcəlləsinin 48-ci maddəsinə 5-2-ci və 5-3-cü yarımbəndləri əlavə olunur. Bu dəyişikliyə görə “narkoloji xəstələr üçün fəaliyyət məhdudiyyəti nəzərdə tutulmuş peşə növlərinə və vəzifələrə işə qəbul edilərkən işçilər dövlət narkoloji tibb müəssisəsi tərəfindən verilmiş tibbi müayinə (tibbi yoxlama) haqqında rəy təqdim etməlidirlər”. Əgər belə bir arayış və rəy təqdim olunmazsa, şəxsin müvafiq peşə və vəzifələrə işə qəbul edilməsi qadağan olunur.

Digər dəyişiklik Əmək Məcəlləsinin 74-cü maddəsinin 1-ci bəndinə “g” və “ğ” yarımbəndlərinin əlavə olunması ilə bağlıdır. Belə ki, yeni əlavə

olunan müddəalara görə, tibbi rəyə əsasən narkoloji xəstəliyi olan şəxsin işə götürüldüyü aşkar edilərsə və ya əmək fəaliyyəti dövründə tibbi müayinədən keçərkən narkotik asılılığı faktı müəyyən olunarsa, yaxud müvafiq tibbi arayışı olmayan şəxslə əmək müqaviləsinin bağlandığı aşkar edilərsə, həmin şəxsə əmək müqaviləsinə dərhal xitam verilir.

Əmək Məcəlləsinin 226-cı maddəsinə təklif olunan 1-1-ci yarımbənddə “narkoloji xəstələr üçün fəaliyyət məhdudiyyəti nəzərdə tutulmuş peşə növlərinə və vəzifələrə işə qəbul” edilərkən, habelə işçilərin əmək funksiyasının yerinə yetirilməsi zamanı onun davranışında psixotrop maddənin təsiri altında olmasına əsaslı şübhələr yarandığı halda dövlət narkoloji tibb müəssisəsində işəgötürənin hesabına tibbi müayinədən keçirilməsi məsələsinin tənzimlənməsi öz həllini tapmışdır.

Qanun layihəsinin birinci oxunuşda müzakirəsi zamanı hörmətli millət vəkilləri Siyavuş Novruzov və Göydəniz Qəhrəmanov çıxış etmiş, qanun layihəsini dəstəkləmiş, eyni zamanda, müzakirə olunan qanun layihəsinin predmetinə aid olmayan, ancaq ümumiyyətlə, narkomaniya ilə bağlı təkliflərini söyləmişlər. Hər iki millət vəkili ilə işçi qaydasında qaldırdıqları məsələni müzakirə etmişik, heç bir fikir ayrılığı və sual yoxdur.

Hörmətli həmkarlar, qanun layihəsi Əmək və sosial siyasət komitəsində ətraflı müzakirə edilmişdir. İkinci oxunuşda müzakirə üçün Milli Məclisin plenar iclasına tövsiyə olunmuşdur. Qanun layihəsini ikinci oxunuşda dəstəkləməyinizi xahiş edirəm. Sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun, Musa müəllim, ətraflı məlumatınıza görə.

Qanun layihəsinə Səhiyyə komitəsində də baxılmışdır. Ona görə komitənin sədri hörmətli Əhliman müəllim Əmiraslanova söz verirəm. Əhliman müəllim, buyurun.

Əhliman Əmiraslanov, *Milli Məclisin Səhiyyə komitəsinin sədri.*

Hörmətli Sahibə xanım, hörmətli həmkarlar. Qanun layihəsi ilə bağlı Səhiyyə komitəsinin də rəyi müsbətdir. Nəzərə almağınızı xahiş edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Əhliman müəllim.

Hörmətli həmkarlar, bu, ikinci oxunuşdur. Bilirsiniz ki, biz qanun layihəsini əsas kimi qəbul etməliyik. Xahiş edirəm, indi qanun layihəsinə əsas kimi münasibət bildirəsiniz. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.33 dəq.)
Lehinə	105
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun, qanun layihəsi əsas kimi qəbul edildi.

Müzakirəyə yazılanlar yoxdur. Səsverməyə keçirik. Hörmətli həmkarlar, bu qanun layihəsində 2 maddə var. Xahiş edirəm, 1-ci maddəyə münasibət bildirəsiniz. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.33 dəq.)
Lehinə	106
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

Maddə qəbul edildi.

İndi mən 2-ci maddəni səsə qoyuram. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.34 dəq.)
Lehinə	105
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	105
Nəticə: Qəbul edildi	

Bu maddə də qəbul edildi.

Nəhayət, mən qanun layihəsini ikinci oxunuşda bütövlükdə səsə qoyuram. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.34 dəq.)
Lehinə	105
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

Qanun layihəsi ikinci oxunuşda qəbul edildi, çox sağ olun.

Hörmətli həmkarlar, növbəti məsələ Cinayət Məcəlləsində və “Terrorçuluğa qarşı mübarizə haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir. Layihəyə Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsində baxılmışdır. Yenə də mən sözü komitənin sədri Əli Hüseynliyə verirəm. Əli müəllim, buyurun.

Əli Hüseynli. Çox sağ olun, hörmətli sədr. Bu layihəyə həm bizim komitədə, həm də digər müvafiq komitədə birinci oxunuşda çox geniş, çox ətraflı baxılmışdır, təqdimatlar olmuşdur. Hörmətli həmkarlarım da çıxışlarında çox dəqiq məqamları vurğuladılar. Həm layihənin hazırlanmasında bizim qoşulduğumuz konvensiyanın, – çünki terrorçuluq

məsələsi ümumbəşəri məsələdir, hər zaman konvensiyalar inkişaf edir, – həm də milli hüququn inkişafı, yeni təhdidlərin qarşısının alınması baxımından. Təsadüfi deyil ki, misal üçün, təxribat maddəsində həm də süni intellekt resurslarından istifadə etməklə təxribatın törədilməsi də indi cinayət məsuliyyətinə səbəb olacaq. Sanksiyalar da, hörmətli sədr, kifayət qədər ciddidir, yəni 20 ilə qədər azadlıqdan məhrumetmə cəzası nəzərdə tutulur. Çünki bu, ağır cinayət hesab olunur. Bu baxımdan həmkarlarıma təşəkkür edirəm və əminəm ki, ikinci oxunuşda da layihə dəstəklənəcək.

Sədrlik edən. Çox sağ olun.

Qanun layihəsinə ikinci komitədə, Müdafiə, təhlükəsizlik və korrupsiya ilə mübarizə komitəsində də baxılıb. Komitənin sədri Arzu Nağıyevə söz verirəm. Arzu müəllim, buyurun.

Arzu Nağıyev, *Milli Məclisin Müdafiə, təhlükəsizlik və korrupsiya ilə mübarizə komitəsinin sədri.*

Təşəkkür edirəm. Hörmətli xanım sədr, Əli müəllim də qeyd etdiyi kimi, qanun layihəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə və “Terrorçuluğa qarşı mübarizə haqqında” Qanuna müvafiq əlavələr olunur.

Yəni 214-4-cü maddə Cinayət Məcəlləsinə, eyni zamanda, təxribatla bağlı 282.1-ci maddə əlavə olunur. Yəni burada, eyni zamanda, elmi-texniki potensialı zəiflətmək, nəqliyyat və telekommunikasiya şəbəkələrinin normal fəaliyyətinin pozulması kimi yeni hallar əlavə olunur.

Həmçinin Əli müəllim qeyd etdi, təxribatın törədilmə üsullarında süni intellekt texnologiyalarından istifadə olunması məsələsi də var. Qeyd etmək istərdim ki, layihəyə əsasən Cinayət Məcəlləsinin 282.2-ci maddəsində bir sıra yeni ağırlaşdırıcı hallar nəzərdə tutulur.

Bundan başqa qeyd hissəsi var. Qeyd hissəsində də təxribatın hazırlanmasında iştirak etmiş şəxs və yaxud şəxslər hakimiyyət orqanlarını vaxtında xəbərdar etməklə, başqa üsulla bu cür əməlin qarşısının alınmasına yardım edərlərsə, onların əməlində başqa cinayətin tərkibi olmadıqda, cinayət məsuliyyətindən azad edirlər.

Digər məsələni də qeyd etmək istərdim. Çox hörmətli həmkarlar Nizami Səfərov, Hikmət Babaoğlu, eyni zamanda, Vasif Qafarov bu məsələlərlə bağlı öz fikirlərini bildirmişdilər. Onlara da təşəkkürümüzü bildiririk.

Layihə Müdafiə, təhlükəsizlik və korrupsiya ilə mübarizə komitəsində müzakirə edilib. İkinci oxunuş üçün plenar iclasa tövsiyə edilmişdir. Səs verməyinizi xahiş edirəm. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun, Arzu müəllim.

Hörmətli həmkarlar, ikinci oxunuşdur, bu qanunu biz əsas kimi qəbul etməliyik. Buyurun, münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.37 dəq.)
Lehinə	105
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	105
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun, qanun layihəsi əsas kimi qəbul edildi.

Müzakirəyə keçirik. Yazılan yoxdur. Bildiyiniz kimi, maddələr üzrə səsverməyə keçirik. Hörmətli həmkarlar, bu qanun layihəsində də 2 maddə var. Xahiş edirəm, 1-ci maddəyə münasibət bildirin. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.38 dəq.)
Lehinə	106
Əleyhinə	0

Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

Maddə qəbul edildi.

İndi isə 2-ci maddəni mən səsə qoyuram. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.38 dəq.)
Lehinə	105
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

2-ci maddə də qəbul edildi.

İndi isə qanun layihəsini ikinci oxunuşda bütövlükdə səsə qoyuram. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.39 dəq.)
Lehinə	105
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun, qanun layihəsi ikinci oxunuşda qəbul edildi.

Gündəliyimizin sonuncu məsələsinə keçirik. Bu məsələ Vergi Məcəlləsində, “Təhsil haqqında” və “Minatəmizləmə fəaliyyəti haqqında” qanunlarda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir. Layihəyə Müdafiə,

təhlükəsizlik və korrupsiya ilə mübarizə komitəsində baxılıb. Məsələyə dair məlumat vermək üçün Arzu müəllim, mən Sizə söz verirəm. Buyurun.

Arzu Nağıyev. Təşəkkür edirəm, hörmətli xanım sədr. Sizin də qeyd etdiyiniz kimi, minatəmizləmə ilə bağlı qanun layihəsi ikinci oxunuşa təqdim olunur. Layihədə Vergi Məcəlləsində təklif edilən dəyişiklik minatəmizləmə fəaliyyətini həyata keçirən zaman vəzifə borcunu yerinə yetirərkən həlak olmuş mina təmizləyənlərin ailə üzvlərindən vergi tutulması ilə bağlıdır.

Eyni zamanda, "Təhsil haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda təklif olunan dəyişiklikdə isə söhbət minatəmizləmə fəaliyyəti vaxtı həlak olmuş mina təmizləyənlərin övladlarının mülkiyyət formasından asılı olmayaraq Azərbaycan Respublikasının təhsil müəssisələrində ödənişli əsaslarla təhsil aldıkları müddətdə təhsil haqqının dövlət büdcəsi hesabına ödənilməsindən gedir.

Qanun layihəsinin ən mühüm məsələlərindən də biri keçid maddəsinə əsasən 2026-cı il sentyabrın 15-dən tətbiq edilməsi nəzərdə tutulan dəyişikliklər bu qanun qüvvəyə mindiyi tarixədək minatəmizləmə fəaliyyətini həyata keçirən zaman həlak olan və ya bu zaman aldığı xəsarətdən həyatını itirən mina təmizləyənlərin övladlarına da şamil olunur.

Birinci oxunuş vaxtı hörmətli həmkarlarımız Nigar Məmmədova, Fazil Mustafa, Azər Allahverənov öz fikirlərini bildirdilər, onlara da təşəkkür edirik. Qanun layihəsi komitəmizdə müzakirə olunub və ikinci oxunuş üçün plenar iclasa tövsiyə edilmişdir. Səs verməyinizi xahiş edirəm.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun.

Hörmətli həmkarlar, bu qanun layihəsinə daha iki komitədə baxılıb. Birinci komitə İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsidir. Ona görə komitənin sədri hörmətli Azər müəllimə söz verirəm. Azər müəllim, buyurun.

Azər Əmiraslanov, *Milli Məclisin İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədri*.

Təşəkkür edirəm, hörmətli xanım sədr. Hörmətli həmkarım Arzu Nağıyev təqdim edilmiş qanun layihəsi barədə geniş, ətraflı məlumat verdi. Profil komitəsi olaraq onu bildirmək istərdik ki, biz həm layihənin özünü, həm də layihə çərçivəsində Vergi Məcəlləsində dəyişiklikləri dəstəkləyirik. Burada nəzərə alınmalı məqam ondan ibarətdir ki, qeyd olunan kateqoriya üzrə vergi güzəştləri, xüsusi ilə də gəlir vergisi üzrə güzəştlər sosial xarakterlidir və bu dəyişiklikləri vacib hesab edirik. Bu baxımdan rəyimiz müsbətdir, nəzərə alınmasını xahiş edirəm.

Sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Azər müəllim.

Üçüncü komitədə, Elm və təhsil komitəsində də baxılıb. Komitənin rəyini bildirmək üçün komitənin sədri hörmətli Anar İsgəndərova söz verirəm. Anar müəllim, buyurun.

Anar İsgəndərov, *Milli Məclisin Elm və təhsil komitəsinin sədri*.

Hörmətli xanım sədr, qanun layihəsi haqqında mən birinci oxunuş zamanı ətraflı məlumat vermişdim. Komitənin rəyi müsbətdir, səsə qoyulmasını xahiş edirəm.

Sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Anar müəllim.

Hörmətli həmkarlar, ikinci oxunuşdur, yenə də xatırladım, biz qanun layihəsini əsas kimi qəbul etməliyik. Buyurun, qanun layihəsinə əsas kimi münasibət bildirin.

Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun, qanun layihəsi əsas kimi qəbul edildi.

Siyavuş müəllim çıxışa yazılıb. Buyurun, Siyavuş müəllim, Sizi eşidirik.

Siyavuş Novruzov. Təşəkkür edirəm, hörmətli xanım sədr. Qısa olaraq bir neçə kəlmə qeyd etmək istərdim. Doğrudan da, bu güzəştlər çox vacib güzəştlərdir. Hələ mən deyərdim, əlavə güzəştlərin edilməsinə də zərurət var. Çünki minatəmizləyənlər, demək olar, hər gün ölümlə qarşılaşan insanlardır və biz görürük ki, işğaldan azad olunmuş ərazilərimizdə ermənilər tərəfindən basdırılmış minaların partlayışı nəticəsində bu gün də həm dinc sakinlərimiz, həm də orada işləri həyata keçirən minatəmizləyənlər xəsarət alırlar, həyatlarını, sağlamlıqlarını itirirlər. Ona görə də onlara bu güzəştlərlə bağlı mən təklif edərdim ki, əgər gələcəkdə mümkün olarsa, orada minatəmizləmə prosesində iştirak edən insanlara müharibə veteranı statusu verilməsi kimi addımlar da atıla, yəni bu məsələyə baxıla bilər.

Mənim bir sualım var, burada sual meydana çıxır. Bu sual ondan ibarətdir ki, deməli, burada göstərilir, “minatəmizləmə fəaliyyətini həyata keçirən”. Bilirsiniz ki, minatəmizləmə fəaliyyəti ilə bir təşkilat, tək cə agentlik məşğul deyil. Tutaım, Müdafiə Nazirliyində də böyük taborlar var ki, minatəmizləmə fəaliyyəti ilə məşğuldur, Fövqəladə Hallar Nazirliyində də var. Ondan əlavə Dövlət Sərhəd Xidmətində də belə bir fəaliyyət var. Yəni onlar mina aşkarladıqda hətta Minatəmizləmə Agentliyindən nümayəndə dəvət etmirlər. Özlərinin hazırlıqlı, kurs keçmiş mütəxəssisləri var ki, istər

şəhərdə, istərsə də ayrı-ayrı ərazilərimizdə hər hansı bir partlayıcı maddəyə rast gəldikdə onun zərərsizləşdirilməsi və əhaliyə ziyan verilməməsi ilə əlaqədar operativ addımları atırlar. Bu güzəştlər həmin strukturların hamısına şamil olunur, yoxsa yalnız Minatəmizləmə Agentliyində fəaliyyət göstərən insanlara?

Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun.

Arzu müəllim, buyurun, təklif deyil, xahiş edirəm, suala münasibət bildirin.

Arzu Nağıyev. Hörmətli Siyavuş müəllimin qaldırdığı məsələ, məlumdur ki, 3 cür minatəmizləmə var, operativ minatəmizləmə, humanitar minatəmizləmə, döyüş şəraitində minatəmizləmə. Yəni bunların hər birinə uyğun olaraq, hər kəs özünün peşə fəaliyyətini həyata keçirir. Ona görə də söhbət ümumi minatəmizləmədən gedir və bunların hər üçünə bu məsələ şamil olunur. Digər məsələ, dediyi o təklif, humanitar minatəmizləmə fəaliyyəti döyüş bitdikdən sonra həyata keçirildiyinə görə o statusun verilməsi həmin şəxslərə şamil olunmur.

Sədrlik edən. Oldu, çox sağ olun, Arzu müəllim.

Hörmətli həmkarlar, daha çıxış etmək istəyən yoxdur. Biz səsverməyə keçirik. Bu qanun layihəsində 4 maddə var. Mən onları iki-ki səsə qoyacağam. Buyurun, 1-ci və 2-ci maddələrə münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.46 dəq.)
Lehinə	104
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	105
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun, bu iki maddə qəbul edildi.

İndi isə 3-cü və 4-cü maddələri mən səsə qoyuram. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.47 dəq.)
Lehinə	104
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	105
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun. Bu iki maddə də qəbul edildi.

İndi isə mən qanun layihəsini ikinci oxunuşda bütövlükdə səsə qoyuram. Buyurun, münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.47 dəq.)
Lehinə	106
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	106
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun, qanun layihəsi ikinci oxunuşda qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, mən hamıya təşəkkür edirəm, iclasımız başa çatdı. Növbəti iclasın vaxtı sizə deyiləcək.

Sağ olun.

EDİLMƏMİŞ ÇIXIŞLARIN MƏTNLƏRİ***21 aprel 2026-cı il***

Azər Allahverənov. İlk əvvəl onu bildirmək istəyirəm ki, Hesablama Palatasının 2025-ci ildə həyata keçirdiyi fəaliyyəti özündə əks etdirən hesabat bir çox indikatorlara görə olduqca mükəmməl şəkildə tərtib edilmişdir. Statistik rəqəmlərlə zəngin olan bu sənədin məzmunu və əhatə dairəsi Hesabalama Palatasının çoxşaxəli fəaliyyətinin bütün aspektlərini özündə ehtiva etməklə yanaşı, həm də bu qurumun 2025-ci il ərzində çox səmərəli fəaliyyət göstərdiyini təsdiq edir. Mən bu sənədi yüksək dəyərləndirir, onun hazırlanmasında əziyyəti keçən şəxslərə dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Məlum olduğu kimi, büdcəyə nəzarət funksiyasını həyata keçirən Hesablama Palatası, eyni zamanda, Milli Məclis tərəfindən qəbul edilən büdcənin icrasının daha da səmərəli tərtib edilməsinə və onun istifadəsinə öz böyük töhfəsini verir. Təqdirəlayiq haldır ki, bu işin öhdəsindən layiqincə gələn Hesablama Palatasının fəaliyyəti həm ölkənin hüdudları daxilində, həm də beynəlxalq müstəvidə yüksək dəyərləndirilir. Belə ki, hesabat ilində Səudiyyə Ərəbistanı Baş Audit Məhkəməsi tərəfindən 1900 nömrəli Həmkar Qiymətləndirməsinə dair INTOSAI Təlimatı əsasında Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının fəaliyyətinin həmkar qiymətləndirilməsi həyata keçirilmişdir. Proses zamanı Hesablama Palatasının fəaliyyətinin Ali Audit Orqanlarının Beynəlxalq Təşkilatının müəyyən etdiyi səkkiz əsas prinsipə uyğunluğu qiymətləndirilmişdir. Yekun nəticəyə görə Hesablama Palatasının fəaliyyətində bəzi təkmilləşdirilməli olan məqamlar müəyyən edilməklə yanaşı, həm də Palatının fəaliyyətində ən qabaqcıl təcrübəyə uyğun nümunələrin olduğu da bildirilmişdir. Yəni bu o deməkdir ki, öz vəzifəsinin öhdəsindən gələn, ildən-ilə fəaliyyətini daha da təkmilləşdirən və fəaliyyətində hesabatlılıq və şəffaflıq prinsiplərini əsas götürən Hesablama Palatasının fəaliyyəti beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən də yüksək qiymətləndirilir.

Yuxarıda qeyd olunan müsbət məqamlarla yanaşı, mən həm də Hesablama Palatasının gələcək fəaliyyətində, zənnimcə, diqqət artırmalı olduğu bir məsələyə toxunmaq istəyirəm. Belə ki, beynəlxalq təcrübəyə nəzər saldıqda görürük ki, bir sıra qabaqcıl ölkələrdə hesablama palataları vətəndaş cəmiyyəti institutları ilə yaxından əməkdaşlıq edir. Sistemli yanaşma üzərində qurulan həmin münasibətlər qarşılıqlı fayda və etibarlılıq prinsiplərinə söykənir. Bu prinsipləri özündə ehtiva edən əməkdaşlıq modeli dövlət maliyyə auditi ilə ictimai nəzarətin birləşməsinə nəzərdə tutur. Maraqlı

tərəflər, yəni bir tərəfdən, ali audit orqanı, digər tərəfdən isə, vətəndaş cəmiyyəti institutu arasında belə bir əməkdaşlıq nəticədə ictimai nəzarət vasitəsi ilə Hesablama Palatasını fəaliyyəti boyu zəruri məlumatla təmin etmiş olur. Bu baxımdan audit gündəliyinin müəyyən edilməsi, şəffaflığın və məlumat əlçatanlığının artırılması, tövsiyə edilən məsələlərin monitorinqinin aparılması vətəndaş cəmiyyəti institutları ilə inkişaf etdiriləcək əməkdaşlıq sayəsində yüksək səviyyədə təmin edilə biləcək vəzifələrdəndir.

Əminəm, bu gün Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası ölkəmizdə vətəndaş cəmiyyəti institutları ilə müəyyən əməkdaşlıq əlaqələrinə malikdir. Lakin bununla yanaşı, yuxarıda qeyd etdiyim əməkdaşlıq modelinin inkişaf etdirilməsi bu sahədə həyata keçirilən fəaliyyətin effektivliyini daha da artırmaqla bilər. Hesablama Palatası peşəkar maliyyə nəzarətini yerinə yetirdiyi halda, vətəndaş cəmiyyəti institutları məhz dövlət qurumları üzərində ictimai nəzarəti həyata keçirmiş olur. Bu iki missiyanın bir əməkdaşlıq modeli daxilində tandemini təmin etməklə dövlət qurumlarının şəffaflığını artırmaq və büdcə siyasətinin ictimai maraqlara yönəlikliyini təmin etmək mümkündür.

Təbii ki, bu, bir təklifdir. Onun üzərində fikir mübadiləsinin və ya dəqiqləşdirmələrin aparılmasına ehtiyac varsa, düşüncələrimi daha geniş şəkildə bölüşməyə hazıram.

Sonda, Hesablama Palatası tərəfindən təqdim olunan hesabatın yüksək səviyyədə hazırlandığını bir daha vurğulayaraq, təqdim edilən sənədi dəstəklədiyimi əminliklə bildirmək istəyirəm.

Bədəl Bədəlov. Zəngin elmi irs, ali mənəvi dəyərlər: nümunəvi ömür yolu. Aprelin 15-i görkəmli alim, akademik Zərifə Əliyevanın anım günüdür. Bu tarix elmə sədaqətin, insanlara xidmətin və yüksək mənəvi dəyərlərin

təntənəsi kimi dəyərləndirilir. Zərifə xanımın həyatı və fəaliyyəti göstərir ki, əsl alim olmaq yalnız elmi nailiyyətlər qazanmaq deyil, həm də cəmiyyətə fayda vermək, insanlara ümid və şəfa bəxş etməkdir. Onun zəngin elmi irsi və mənəvi dəyərləri bu gün də aktuallığını qoruyur və yeni nəsillər üçün örnək olaraq qalır.

Zərifə Əziz qızı Əliyeva 1923-cü il aprelin 28-də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Şərur rayonunun Şahtaxtı kəndində dünyaya göz açmışdır. Uşaqlıq illərindən elmə və biliyə xüsusi maraq göstərən Zərifə xanım daim öz üzərində işləyərək yüksək nəticələr əldə etmişdir. 1942-ci ildə orta məktəbi bitirdikdən sonra Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutuna daxil olması onun həyatında mühüm dönüş nöqtəsi olmuşdur. O, 1947-ci ildə ali təhsilini əla qiymətlərlə başa vurmuşdur.

Görkəmli alimin elmi fəaliyyətinin əsas istiqaməti oftalmologiya sahəsi olmuşdur. 1949-cu ildən Elmi-Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutunda fəaliyyətə başlayan Zərifə Əliyeva qısa müddətdə bu sahədə özünü istedadlı və perspektivli alim kimi təsdiq etmişdir. O, yalnız nəzəri biliklərlə kifayətlənməyərək, praktik həkim kimi də fəaliyyət göstərmiş, xəstələrin müalicəsində birbaşa iştirak etmişdir. Onun apardığı tədqiqatlar traxoma və qlaukoma kimi geniş yayılmış, ağır nəticələrə səbəb olan xəstəliklərin öyrənilməsi və müalicəsi baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb etmişdir.

XX əsrin ortalarında geniş yayılan və minlərcə insanın görmə qabiliyyətini itirməsinə səbəb olan traxoma xəstəliyinə qarşı mübarizədə Zərifə xanımın misilsiz xidmətləri olmuşdur. O, bölgələrə səfərlər etmiş, xəstəliyin daha çox yayıldığı ərazilərdə birbaşa profilaktik və müalicə tədbirləri həyata keçirmişdir. Həkimlər üçün seminarlar təşkil etmiş, maarifləndirici çıxışlar etmiş və bu sahədə sistemli yanaşmanın formalaşmasına nail olmuşdur. Onun tətbiq etdiyi müalicə üsulları

nəticəsində traxoma ilə mübarizə daha effektiv xarakter almış və bu xəstəliyin aradan qaldırılmasında mühüm dönüş yaranmışdır.

Zərifə Əliyeva oftalmologiya sahəsində çoxsaylı elmi əsərlərin müəllifi olmuş, 1977-ci ildə tibb elmləri doktoru elmi dərəcəsinə layiq görülmüşdür. Onun bir sıra elmi tədqiqatları sənaye sahəsində çalışan insanların görmə orqanlarının vəziyyətinin öyrənilməsinə həsr olunmuş və bu istiqamətdə yeni elmi yanaşmaların formalaşmasına səbəb olmuşdur. 1983-cü ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilməsi isə alimin elmi fəaliyyətinə verilən yüksək qiymətin bariz nümunəsidir. Zərifə xanım, eyni zamanda, bu ada layiq görülməyə ilk qadın oftalmoloq kimi tarixə düşmüşdür.

Alimin elmi irsi olduqca zəngindir, 150-yə yaxın elmi əsərin, 12 monoqrafiyanın, dərslik və dərs vəsaitlərinin müəllifi olmuşdur. “Terapevtik oftalmologiya” kimi fundamental əsərləri bu gün də oftalmoloqlar üçün mühüm elmi mənbə hesab olunur. Bununla yanaşı, Zərifə xanım pedaqoji fəaliyyətlə də yaxından məşğul olmuş, gənc həkimlərin yetişməsində mühüm rol oynamışdır. Onun rəhbərliyi ilə formalaşan mütəxəssislər bu gün də tibb sahəsində uğurla fəaliyyət göstərərək alimin elmi məktəbini davam etdirirlər.

Zərifə Əliyeva yüksək mənəvi keyfiyyətləri ilə seçilən ziyalı idi. O, yalnız alim və həkim kimi deyil, həm də böyük ürək sahibi olan insan kimi yadda qalmışdır. Kimsəsiz uşaqlara göstərdiyi qayğı və insanların sağlamlığı naminə yorulmaz fəaliyyəti alimin humanist şəxsiyyətini bir daha təsdiq etmişdir. Zərifə xanımın “Yüksək etimad” əsəri həkim peşəsinin etik və mənəvi tərəflərini ön plana çıxararaq bu sahədə çalışanlar üçün mühüm bələdçi rolunu oynayır.

Görkəmli oftalmoloq-alim Zərifə Əliyeva həm də nümunəvi ana və həyat yoldaşı kimi yadda qalmışdır. Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən

səsləndirilən fikirlər Zərifə xanımın yüksək insani keyfiyyətlərini, ailəyə bağlılığını və mənəvi zənginliyini nümayiş etdirir. Ümummilli Lider qeyd etmişdir: “Azərbaycan xanımının mənəvi dəyərlərini özündə təcəssüm etdirən Zərifə xanım bir qadın, bir həyat yoldaşı, bir ana, bir həkim, bir alim, bir ictimai xadim olaraq elə sağlığında əfsanəviləşməyi bacarıb və daşdığı bu titulları mərhəmət, şəfqət, humanizm kimi ali hisslərlə bütövləşdirərək əsl insanlıq zirvəsinə yüksəlib”.

Zərifə Əliyeva 1985-ci il aprelin 15-də Moskva şəhərində vəfat etmişdir. Onun vəfatı böyük itki olsa da, qoyub getdiyi elmi və mənəvi irs bu gün də yaşayır. Zərifə Əliyeva adına Milli Oftalmologiya Mərkəzi bu böyük elm fədaisinin ideyalarının yaşadılması və səhiyyə sahəsində tətbiqi baxımından mühüm rol oynayır.

Tibb elminin inkişafında xüsusi xidmətləri ilə seçilən Zərifə Əliyevanın 100 illik yubileyinin qeyd edilməsi ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Sərəncamına əsasən 2023-cü ildə Səhiyyə Nazirliyi və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası birgə silsilə tədbirlər həyata keçirmişdir.

Beləliklə, Zərifə Əliyevanın həyat yolu elmə, insanlığa və Vətənə xidmətin parlaq nümunəsi kimi yadda qalmışdır. Onun zəngin irsi gələcək nəsillər üçün tükənməz bir məktəb, formalaşdırdığı yüksək mənəvi dəyərlər isə hər zaman yol göstərən parlaq bir mayak kimi əhəmiyyətini qoruyur.

Ceyhun Məmmədov. Son dövrlər həm Türkiyədə, həm də ölkəmizdə məktəblilər arasında baş verən bir sıra xoşagəlməz hadisələr müasir dünyamızın təhsil, təlim və tərbiyə mühitinin ciddi təhdid və çağırışlarla üz-üzə qaldığını göstərir.

Məlum olduğu kimi, məktəb yalnız təhsil verilən yer deyil, həm də uşaqların davranışlarının, dəyərlərinin və münasibətlərinin formalaşdığı bir

mühitdir. Bu mühitdə belə aqressiyanın ortaya çıxması xüsusi narahatlıq doğurur.

Bu gün ailə institutunun zəifləməsi, ailələrin sürətlə dağılması, süni intellektin, sosial medianın sürətlə insanların həyatına daxil olması, bir sıra hallarda insanların milli-mənəvi dəyərlərdən uzaqlaşması təlim-tərbiyə prosesini daha da çətinləşdirir. Proseslərin təhlili göstərir ki, getdikcə bütün dünyada təlim, tədris və tərbiyə prosesi daha da çətinləşəcək.

Bu da reallıqdır ki, bu gün süni intellekt, sosial media artıq yalnız ünsiyyət vasitəsi deyil, ictimai rəyin formalaşdırılması, ideoloji təsir və sosial davranış modellərinin istiqamətləndirilməsi mexanizminə çevrilmişdir. Bu baxımdan hazırda sosial medianın, süni intellektin uşaq və yeniyetmələrə təsirlərinin elmi əsaslarla qiymətləndirilməsi xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Eyni zamanda, onu da qeyd etmək lazımdır ki, müasir dövrdə milli-mənəvi dəyərlərin qorunması rəqəmsal mühitdə xüsusi həssaslıq tələb edir. Milli şüurun və kimliyin formalaşdırılması, milli-mənəvi dəyərlərin qorunması, ailə institutunun möhkəmləndirilməsi, mədəni və dini irsin düzgün təqdimatı prioritet istiqamətlər olmalıdır.

O da reallıqdır ki, rəqəmsal maariflənmə və sosial media savadlılığı yalnız texniki bacarıq deyil, həm də tənqidi düşüncə və informasiya məsuliyyəti deməkdir. Bu baxımdan media savadlılığının tədris proqramlarına daxil edilməsi, ailə-dəstək və nəzarət mexanizmlərinin gücləndirilməsi xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Bu da birmənalıdır ki, bu prosesdə məsuliyyəti yalnız məktəb deyil, həm valideynlər, həm də, bütövlükdə, cəmiyyət daşıyır. Valideynlər övladlarının təlim-tərbiyəsinə məsuliyyətlə yanaşmalı, sağlam gəncliyin yetişdirilməsi prosesinə töhfə verməyə çalışmalıdırlar.

Qeyd olunanlar nəzərə alınaraq, gələcəkdə bu istiqamətdə baş verə biləcək xoşagəlməz halların qarşısının indidən alınması üçün qabaqlayıcı addımların atılması və tədbirlər planının hazırlanması xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Eldar Quliyev. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev prezidentliyə başladığı ilk vaxtlardan indiyə kimi dəfələrlə bəyan etmişdir ki, onun formalaşdırdığı siyasətin əsasında insan amili dayanır. Bu fikir əməli işdə də daim özünü göstərir. Belə ki, hörmətli Prezidentimizin təşəbbüsü ilə əhalinin rifah halının yaxşılaşdırılması, sosial müdafiəyə xüsusi ehtiyacı olan müxtəlif kateqoriyadan olan şəxslərə və ailələrə müəyyən istiqamətlər üzrə yardımlar edilməsi və imtiyazlar verilməsinə dair çoxsaylı normativ hüquqi aktlar qəbul edilmişdir. Bu gün müzakirə etdiyimiz qanun layihəsi də bu xoşməramlı məsələyə həsr olunmuşdur.

Bildiyiniz kimi, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə çox uğurla həyata keçirilən 44 günlük Vətən müharibəsi möhtəşəm Zəfərlə yekunlaşdı. Lakin bu qələbədən sonra gözəgörünməyən düşmənlə – mina və digər partlayıcı sursatla müharibə hələ davam edir. Onu da xüsusi vurğulamaq istəyirəm ki, cəsur minatəmizləyən vətəndaşlarımız bu müharibədə də böyük igidlik göstərir və onların təmizlədiyi ərazilərdə bu gün insanlarımız tam əminliklə yaşayırlar. Təəssüf ki, müharibə qurban tələb edir və bəzi hallarda çox təhlükəli olan bu prosesdə minatəmizləyənlər öz həyatlarını itirir və ya əlil olurlar. Bu hallar nəzərə alınaraq, qanun layihəsində imtiyaz xarakterli müvafiq dəyişiklik nəzərdə tutulur. Mən bu dəyişikliyi zəruri hesab edirəm. Bununla belə, bəzi fikirlərimi də bildirmək istəyirəm.

Hər üç qanuna əlavə edilən bəndlərin “minatəmizləmə fəaliyyətini həyata keçirən zaman partlayıcı sursatların işə düşməsi nəticəsində baş

verən bədbəxt hadisə ilə əlaqədar həlak olan və ya bu zaman aldığı xəsarətdən həyatını itirən” hissəsi aşağıdakı redaksiyada verilsin.

“Minatəmizləmə fəaliyyətini həyata keçirən zaman partlayıcı sursatların işə düşməsi nəticəsində həlak olan, aldığı xəsarətdən həyatını itirən və orqanizmin funksiyalarını itirməyə görə əlil olan”. Çünki nəzərdə tutulan əlavədəki “baş verən bədbəxt hadisə ilə əlaqədar” sözləri artıqdır və əmək qabiliyyətini yüksək dərəcədə itirən minatəmizləyənlər əhatə olunmurlar. Hesab edirəm ki, bu redaksiya daha aydın və əhatəlidir.

Bir məsələni də hörmətli həmkarlarımin nəzərinə çatdırmaq istəyirəm. Vergi Məcəlləsinin 102.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan dəyişikliyin mahiyyəti odur ki, bundan sonra həlak olan və ya aldığı xəsarətdən sonralar həyatını itirən minatəmizləyənlərin ailə üzvləri hər hansı muzzdu işdən vergi tutulmalı olan aylıq gəliri 400 manat məbləğində azaldılır. Bildirmək istəyirəm ki, bu məbləğ Vergi Məcəlləsi qəbul edilən 2000-ci ildə nəzərdə tutulub və indiyə kimi dəyişməyib. Həmin vaxt orta aylıq əməkhaqqı çox aşağı idi və hazırda 1100 manatdan çoxdur. Ümumən, Məcəllənin 102-ci maddəsində nəzərdə tutulan güzəştlər ölkəmizin hazırkı iqtisadi vəziyyətinə uyğun deyil. Ona görə də bu məsələyə baxılmalıdır. Əgər hörmətli həmkarlarım bu təklifi dəstəkləsələr, Milli Məclisin adından 2027-ci ilin büdcə zərfini hazırlayan əlaqədar təşkilatlara göndərmək olar.

Mən qanun layihəsini dəstəkləyirəm və onun lehinə səs verəcəyəm.

Bildiyiniz kimi, bütün dünyada olduğu kimi ölkəmizdə də son illər müasir texnika və texnologiyalardan istifadə etməklə respublikamızın iqtisadiyyatı güclənir, müdafiə qüdrəti daim təkmilləşir və elmi potensialı artır. Bununla belə, əldə olunan bu elmi yeniliklərdən müəyyən qüvvələr tərəfindən zərərli niyyətlər üçün də istifadə olunur. Belə ki, yeni

texnologiyalardan, o cümlədən süni intellekt texnologiyalarından və xüsusi proqram təminatlarından istifadə etməklə ölkənin iqtisadiyyatına, ətraf mühitə, insan sağlamlığına, habelə dövlətin və xalqın mənafeyinə zərər vuran hərəkətlər baş verir. Bunun qarşısını almaq üçün Cinayət Məcəlləsində nəzərdə tutulan dəyişikliklər tam zəruridir. Bu məqsədlə məcəllənin “Təxribat” adlanan 282.1-ci maddəsi genişləndirilmiş və müasir tələblərə uyğun, daha əhatəli formada əks olunmuşdur.

Bununla yanaşı, həmin maddədə təxribatla bağlı bütün hallar sadalandıqdan sonra cümlə qeyri-müəyyən ifadə ilə – “və ya digər hərəkətlər etmə” sözləri ilə yekunlaşır. Hesab edirəm ki, Cinayət Məcəlləsində belə bir ifadənin əks olunması aidiyyəti orqanlarda subyektiv fikrin formalaşmasına və məhkəmə prosesində həmin hərəkətin bu maddənin tələblərinə uyğunluğunu müəyyən etməkdə çox böyük çətinliklər yarada bilər. Bu da son nəticədə haqsız qərarlar qəbul edilməsi ilə nəticələnər.

Digər tərəfdən, həmin qeyri-müəyyən ifadənin işlədilməsi həm də “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Konstitusiya Qanununun tələblərinə uyğun deyil. Həmin Konstitusiya qanununun 25.5-ci maddəsində qeyd olunur ki, normativ hüquqi aktın mətnində istifadə edilən termin və anlayışlar aydın və birmənalı olmalı, 56.0.4-cü maddədə isə anlaşılmaz söz birləşmələrinə yol verilməməsi əks olunub. Burada qeyd olunan fikir isə tam aydın olmamaqla birmənalı deyil. Bu da subyektiv fikrin formalaşması üçün şərait yaradır. Hesab edirəm ki, insan taleyinə birbaşa təsiri olan Cinayət Məcəlləsində belə bir mücərrəd fikrin yer alması doğru deyil. Ona görə də yaxşı olar ki, bu maddədən “və ya digər hərəkətlər etmə” sözləri çıxarılsın. Cümlə “törətmə” sözü ilə tamamlansın.

Mən qanun layihəsini dəstəkləyirəm və deputat həmkarlarımı da səs verməyə çağırıram.

Əminə Ağazadə. Belçika və Niderland parlamentlərinin 2026-cı il 16 aprel tarixli qətnamələri ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının mövqeyi qəti və prinsipialdır. Bu sənədlər beynəlxalq hüququn əsas prinsiplərinə zidd olmaqla yanaşı, regionda davam edən sülh prosesinə siyasi təsir alətinə çevrilmiş yanaşmanın nümunəsidir.

Xüsusi ilə diqqətəlayiq hal ondan ibarətdir ki, bu qətnamələr məhz parlamentlərarası dialoqun davam etdiyi, spikerlər səviyyəsində danışıqların aparıldığı bir mərhələdə qəbul edilmişdir. Bu isə konstruktiv dialoq mühitinə zidd olmaqla yanaşı, etimadın möhkəmləndirilməsi istiqamətində atılan addımlara uyğun gəlmir.

İlk növbədə qeyd etmək istərdim ki, dövlətlərin suverenliyi və ərazi bütövlüyü Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Nizamnaməsində təsbit olunmuş fundamental prinsiplərdir. Bu prinsiplərə selektiv yanaşma hüququn deyil, siyasi konyunkturanın üstün tutulduğunu göstərir.

Qəbul edilmiş qətnamələrdə Azərbaycanın suveren ərazilərinə dair irəli sürülən iddialar nə hüquqi əsaslara, nə də mövcud reallıqlara söykənir. Bu, faktların deyil, əvvəlcədən formalaşdırılmış mövqelərin ifadəsidir.

Bu gün dünyada baş verən proseslər bir daha göstərir ki, beynəlxalq hüquq prinsipləri bəzən vahid standart kimi deyil, seçici yanaşma ilə tətbiq olunur. Bu isə hüququn universallığını zəiflədir və beynəlxalq münasibətlərdə etimad böhranı yaradır.

Hüquqi baxımdan bu qətnamələr heç bir öhdəlik yaratmır. Lakin siyasi baxımdan onlar sülhə xidmət etmir, əksinə, həssas mərhələdə olan normallaşma prosesinə kölgə salır.

Azərbaycan isə fərqli yanaşma nümayiş etdirir – biz hüquqa əsaslanan, nəticə yönümlü və davamlı sülhün tərəfdarıyıq. Hesab edirik ki, regionun gələcəyi kənardan diktə olunan qərarlarla deyil, birbaşa dialoq və qarşılıqlı hörmət əsasında müəyyən olunmalıdır.

Nəticə etibarı ilə biz bu qətnamələri qətiyyətlə rədd edir və beynəlxalq tərəfdaşları məsuliyyətli, hüquqa əsaslanan mövqe sərgiləməyə çağırırıq.

Jalə Əliyeva. Hörmətli xanım sədr, icazə verin, öncəliklə Sizi və Parlament nümayəndə heyətimizi Türkiyə Respublikasına uğurlu səfəriniz və orada keçirdiyiniz səmərəli görüşlər münasibəti ilə təbrik edirəm.

Bu günlərdə baş tutan Antalya Diplomatiya Forumunda Prezident İlham Əliyevin iştirakı Azərbaycanın xarici siyasətinin prioritetlərini, regional liderlik istiqamətində və global diplomatik platformalarda artan rolunu nümayiş etdirən mühüm hadisə kimi qiymətləndirilməlidir. Bu iştirak tək-cə protokol xarakterli səfər deyil, həm də çoxşaxəli strateji mesajların verildiyi bir platformadır.

İlk növbədə, forum Azərbaycanın artan geosiyasi çəkisinin təsdiqi baxımından önəmlidir. Son illərdə, xüsusi ilə postmünaqişə dövründə Azərbaycan regionda yeni reallıqlar formalaşdıran əsas aktorlardan birinə çevrilib. Prezident İlham Əliyevin belə nüfuzlu beynəlxalq tədbirdə iştirakı ölkənin yalnız Cənubi Qafqaz çərçivəsində deyil, daha geniş Avrasiya məkanında söz sahibi olduğunu göstərir. Forum çərçivəsində keçirilən görüşlər Azərbaycanın mövqeyinin beynəlxalq auditoriyaya birbaşa çatdırılması baxımından mühüm rol oynayır.

İkinci mühüm məqam Türkiyə ilə strateji müttəfiqliyin nümayişidir. Türkiyədə keçirilən bu forumda Azərbaycan liderinin fəal iştirakı Ankara–Bakı tandeminin gücünü bir daha ortaya qoyur. Bu, xüsusi ilə regionda təhlükəsizlik, enerji və nəqliyyat layihələri kontekstində ortaq siyasətin

koordinasiyası baxımından əhəmiyyətlidir. Forum həm də Azərbaycan–Türkiyə əlaqələrinin artıq regional çərçivəni aşaraq global gündəmdə də təsirli faktor olduğunu göstərir.

Eyni zamanda, forum Azərbaycanın çoxtərəfli diplomatiya strategiyasının mühüm alətlərindən biri kimi çıxış edir. Müxtəlif ölkələrin liderləri, siyasətçilər və ekspertlərin iştirakı ilə keçirilən bu platforma Bakı üçün yeni tərəfdaşlıqların qurulması, mövcud əlaqələrin dərinləşdirilməsi və beynəlxalq əməkdaşlıq imkanlarının genişləndirilməsi baxımından əlverişli şərait yaradır. Prezident İlham Əliyevin bu istiqamətdə verdiyi mesajlar isə ölkənin enerji təhlükəsizliyi, nəqliyyat dəhlizləri və regional sabitlik məsələlərində oynadığı rolu ön plana çıxarır. Forumun digər vacib aspekti informasiya müstəvisidir. Müasir beynəlxalq münasibətlər sistemində yalnız hərbi və iqtisadi güc deyil, həm də informasiya üstünlüyü mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan cənab Prezidentin davamlı olaraq öz çıxışlarında açıqladığı fikirlər və verdiyi mesajlar Azərbaycanın mövqelərinin beynəlxalq ictimaiyyətə düzgün çatdırılması bəzi dairələrin qərəzli yanaşmalarının neytrallaşdırılması üçün effektiv vasitə rolunu oynayır.

Qərəzli yanaşmadan söz düşmüşkən, ölkəmiz üçün belə bir əhəmiyyətli, qürurverici məqamda, Belçika və Niderland parlamentlərində qəbul olunan qətnamələr həmin qərəzin nümunəsi kimi qiymətləndirilməlidir. Bu sənədlər regionda mövcud olan reallıqları obyektiv əks etdirməməklə bərabər, birtərəfli mövqedən çıxış edərək beynəlxalq hüququn prinsiplərinə zidd yanaşmanı ortaya qoyur.

Azərbaycan uzun illər ərzində beynəlxalq hüquqa, xüsusi ilə də dövlətlərin suverenliyi və ərazi bütövlüyü prinsipinə sadıqlığını nümayiş etdirib. Münaqişədən sonrakı dövrdə isə regionda sülhün və əməkdaşlığın

təmin olunması istiqamətində konkret addımlar atılıb. Belə bir şəraitdə qəbul olunan bu kimi qətnamələr konstruktiv dialoqa deyil, əksinə, gərginliyin artmasına xidmət edir.

Qərb ölkələrinin parlamentlərindən gözlənti daha məsuliyyətli və ədalətli yanaşmadır. Çünki birtərəfli qərarlar regionda davamlı sülhün qurulmasına deyil, yanlış təsəvvürlərin formalaşmasına səbəb olur. Bu isə həm diplomatik münasibətlərə, həm də qarşılıqlı etimada mənfi təsir göstərir.

Unutmaq olmaz ki, beynəlxalq münasibətlərdə davamlı sabitlik yalnız qarşılıqlı hörmət və obyektiv yanaşma əsasında mümkündür. Əgər, həqiqətən, sülh və əməkdaşlıq dəstəklənsə, bu, selektiv yanaşmalarla deyil, ədalətli mövqe ilə müşayiət olunmalıdır.

Belçika və Niderland parlamentlərinin qəbul etdiyi bu qətnamələr nə regionda sülhə xidmət edir, nə də beynəlxalq hüququn ruhuna uyğundur. Əksinə, bu cür addımlar dialoq imkanlarını zəiflədir və tərəflər arasında etimadın bərpasını çətinləşdirir.

Könül Nurullayeva. Bu gün müzakirəyə çıxarılan Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının 2025-ci ildəki fəaliyyəti haqqında hesabatı geniş və ətraflı təqdim etdiyi üçün hörmətli Vüqar müəllimə öz təşəkkürümü bildirirəm.

Fikrimcə, Hesablama Palatasının təqdim etdiyi hesabat məzmun baxımından geniş və əhatəlidir, kreativdir, eyni zamanda, inklüziv və innovativdir, statistik və digər məlumatlarla zəngindir, həmçinin yenilikçidir.

Son illər Prezident İlham Əliyevin həyata keçirdiyi uğurlu siyasət nəticəsində ölkəmizdə makroiqtisadi sabitlik, dayanıqlı iqtisadi inkişaf uğurla təmin olunmuşdur. Ölkə əhalisinin rifahının yaxşılaşdırılması, ölkə

iqtisadiyyatının dünya iqtisadiyyatında baş verən xoşagəlməz proses və tendensiyalardan sığortalanması üçün mühüm addımlar atılmışdır.

Bu gün ölkəmizin qarşısında duran ən mühüm vəzifələrdən biri də hərbi potensialla yanaşı, iqtisadi imkanların daha da gücləndirilməsidir. Proseslərin təhlili göstərir ki, dünyamız yeni iqtisadi böhranın astanasındadır. Artıq dünyanın bir sıra ölkələri bu böhranın simptom və acı nəticələrini yaşamaqdadırlar. Prosesi tətikləyən səbəblərdən biri neftin qiyməti ilə bağlı baş verən titrəyişlərdir. Neftin qiymətində tez-tez baş verən titrəyişlər, heç şübhəsiz ki, dünya iqtisadiyyatına, eyni zamanda, ölkəmizin gəlirlərinə də ciddi təsir göstərir. Bu prosesin hələ bir müddət davam edəcəyi ilə bağlı proqnozlar dünya iqtisadiyyatına yaxşı heç nə vəd etmir.

Bundan əlavə, qlobal təchizat zəncirlərindəki pozulmalar, inflyasiya təzyiqləri, xammal bazarlarında qeyri-sabitlik, eləcə də geoiqtisadi gərginliklər dünya iqtisadiyyatında gözlənilən böhranı daha da dərinləşdirə bilər. Xüsusi ilə inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün xarici borc yükü, valyuta ehtiyatlarına təzyiq və kapital axınının azalması kimi əlavə risklər meydana çıxır. Azərbaycan bu çağırışlar fonunda özünün müdrik büdcə və maliyyə siyasəti ilə fərqlənir, lakin hər hansı böhranın mümkün təsirlərinə qarşı hazırlıqlı olmalıyıq.

Baş verəcək növbəti böhrandan ölkəmizin sığortalanması və vətəndaşların ciddi əziyyət çəkməməsi üçün hazırda dövlət strukturları sistemli və ardıcıl addımlar atmağa davam edirlər. Heç şübhəsiz ki, bu siyasətin uğurla davam etdirilməsi üçün düzgün büdcə siyasəti və büdcə vəsaitlərinin səmərəli istifadəsi olduqca önəmlidir.

Bu gün qarşıda duran ən mühüm vəzifələrdən biri büdcə vəsaitlərindən düzgün və səmərəli istifadə, büdcədən yayınmaların qarşısının alınmasıdır. Bu isə dövlətdən daha çevik, ardıcıl siyasətin və

islahatların həyata keçirilməsini tələb edir. Bunu nəzərə alaraq, Azərbaycanın müvafiq strukturları iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi üçün real addımlar atırlar.

Büdcə nəzarətinin gücləndirilməsi yalnız dövlət vəsaitlərinin qorunması üçün deyil, həm də korrupsiya risklərinin minimuma endirilməsi, ictimai maliyyə idarəçiliyində şəffaflığın təmin edilməsi və vergi ödəyicilərinin vəsaitlərinin hədəfə uyğun xərclənməsi baxımından vacibdir. Bu kontekstdə Hesablama Palatasının rolu strateji əhəmiyyət daşıyır. Palatanın apardığı auditlər, yoxlamalar və təhlillər nəticəsində büdcə vəsaitlərinin səmərəliliyinin artırılması, dövlət satınalmalarında şəffaflığın təmin edilməsi və maliyyə intizamının gücləndirilməsi istiqamətində mühüm işlər görülmüşdür.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, müzakirəyə təqdim edilən hesabat elmi metodologiyaya və real iqtisadi rəqəmlərə əsaslanır. Ötən müddətdə görülmən real işləri, həyata keçirilən mühüm tədbirləri əks etdirir. Eyni zamanda, hesabatda əksini tapan rəqəmlər büdcəyə nəzarətin daha da gücləndirilməsi, büdcədən yayındırılan vəsaitlərin büdcəyə qaytarılması üçün palatanın real addımlar atdığını göstərir. Məsələn, son bir ildə aşkar edilmiş maliyyə pozuntuları, qanunsuz xərcləmələr və büdcə vəsaitlərinin təyinatı üzrə istifadə edilməməsi halları ilə bağlı palatanın apardığı işlər yüksək qiymətləndirilməlidir.

Bütün bunlarla yanaşı, dövlət qurumları da büdcə vəsaitlərinin səmərəli xərclənməsi məsələsinə həssas yanaşmalı, maliyyə vəsaitlərinin düzgün xərclənməsinə nəzarəti daha da gücləndirməlidirlər. Daxili audit mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi, maliyyə hesabatlılığının artırılması və qanun pozuntularına yol verənlərə qarşı sanksiyaların sərtləşdirilməsi bu sahədə prioritet tədbirlər sırasındadır.

Beləliklə, qeyd olunanları nəzərə alaraq, Hesablama Palatasının fəaliyyətini və hesabatını bu baxımdan xüsusi əhəmiyyətə malik sənəd kimi qiymətləndirirəm. Palata qarşıya qoyulan hədəflərə nail olmaq, dövlət vəsaitlərinin səmərəli idarə olunması və büdcə intizamının gücləndirilməsi istiqamətində mühüm işlər görmüşdür.

Hesabata səs verəcəyəm. Palataya gələcək fəaliyyətində uğurlar arzulayıram.

Azərbaycan Respublikasının gənclər siyasəti hər zaman dövlətçiliyimizin əsas prioritetlərindən biri olmuşdur. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin “Gənclər gələcəyimizin memarlarıdır” kimi tarixi əhəmiyyət daşıyan fikirləri bu siyasətin ideya əsasını təşkil edir. Bu gün isə ölkəmizin inkişafının strateji istiqamətlərini müəyyən edən cənab Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə gənclər siyasəti mütəmadi olaraq təkmilləşdirilir, yeni çağırışlara cavab verən sənədlər hazırlanır.

Bununla belə, beynəlxalq təcrübənin və qabaqcıl ölkələrin gənclər strategiyalarının təhlili açıq şəkildə göstərir ki, effektiv strategiyalar yalnız ümumi prioritetlərin sadalanması ilə məhdudlaşmamalıdır. Müasir dövrdə uğurlu strategiyalar konkret hədəflərə, aydın icra mexanizmlərinə, maliyyələşdirmə mənbələrinin şəffaf bölgüsünə, ölçülə bilən göstəricilərə və müntəzəm monitoring sistemində əsaslanır. Eyni zamanda, dünyada baş verən sürətli texnoloji, iqlim, demoqrafik və geosiyasi dəyişikliklər gənclər siyasətinin daim yenilənməsini və çevik olmasını tələb edir.

Məhz bu baxımdan tərəfimdən aşağıdakı təkliflər hazırlanmışdır. Bu təkliflər üç əsas prinsipə əsaslanır. Birincisi, strategiyanın icra mexanizmlərlə gücləndirilməsi. İkincisi, yeni yaranan global çağırışların

(süni intellekt, kibertəhlükəsizlik, iqlim dəyişikliyi, informasiya təhlükəsizliyi və sair) strategiyada əks olunması. Üçüncüsü, region gəncləri, gənc ailələr və həssas qruplar üzrə məqsədyönlü mexanizmlərin qurulması.

İnanıram ki, bu təkliflər strategiyanın daha real, təsirli və gələcəyə hazır olmasına xidmət edəcəkdir.

Diqqətinizə təqdim olunan təkliflər aşağıdakılardır.

1. Müvafiq dövlət orqanları arasında koordinasiyanın gücləndirilməsi və icra və maliyyələşdirmə mexanizmlərinin (məsələn, dövlət büdcəsi hesabına və ya dövlət–özəl tərəfdaşlığı çərçivəsində özəl investisiyaların cəlbə) konkretləşdirilməsini təklif edirəm.

Hər istiqamət üzrə konkret alətlər, məsul qurumlar və KPI-ların (Key Performance Indicators – Əsas fəaliyyət göstəriciləri) müəyyən edilməsi zəruridir.

2. Gənc İnnovasiya Zonaları zamanın tələbidir. Bu baxımdan regionlarda, xüsusi ilə də işğaldan azad edilmiş ərazilərdə gənclər üçün innovasiya zonalarının yaradılmasını təklif edirəm. Bu zonalarda startap mühiti, vergi güzəştləri və dövlət satınalmalarında üstünlük təmin edilməlidir.

3. Gənclər arasında dini radikalizm meyillərinin qarşısının alınması çərçivəsində mübarizə metodları ümumdövlət miqyasında reallaşmaqdadır. Bununla belə, layihədə Azərbaycan gəncləri üzərində xarici ideoloji təsirlərdən yaranan sosial çətinliklər qeyd edilsə də, radikallaşma riski açıq şəkildə ayrıca prioritet kimi müəyyən edilməmişdir. Gənclər arasında dini radikalizm meyillərinin qarşısının alınması xüsusi diqqət tələb edən istiqamət kimi qiymətləndirilməlidir. Bu baxımdan gənclərin dini radikal təsirlərdən qorunması məqsədi ilə kompleks yanaşmanın tətbiqi zəruridir. Xüsusi ilə maarifləndirmə və profilaktik

proqramların genişləndirilməsi, dini savadlılığın və tənqidi düşüncə bacarıqlarının artırılması, risk qrupları ilə hədəfli sosial işin təşkili, eləcə də gənclər üçün alternativ sosial, mədəni və intellektual platformaların inkişaf etdirilməsini təklif edirik. Eyni zamanda, rəqəmsal mühitdə radikal ideologiyaların yayılmasının qarşısının alınması üçün monitoring və erkən müdaxilə mexanizmlərinin yaradılmasını məqsədəuyğun hesab edirəm.

4. Gənc ailələrin dəstəklənməsi (regionlar üzrə). Regionlarda gənc ailələrin sosial və iqtisadi dayanıqlığını artırmaq məqsədi ilə xüsusi dəstək mexanizmləri tətbiq olunmalıdır. Bu çərçivədə güzəştli ipoteka və sosial xidmətlərin genişləndirilməsi məqsədəuyğundur.

5. İştirakçılıq üzrə kvota mexanizmi. Dövlət proqramları və qərarvermə strukturlarında gənclər üçün məcburi kvotaların tətbiqini təklif edirəm.

6. Süni intellekt və gələcək bacarıqlar. Süni intellekt və avtomatlaşdırma proseslərinin əmək bazarına artan təsiri nəzərə alınaraq, gənclərin bu transformasiyaya uyğun hazırlanması prioritet istiqamət kimi qiymətləndirilməlidir. Süni intellektin əmək bazarına təsiri nəzərə alınaraq, gənclər üçün SI savadlılığı proqramlarının tətbiqi vacibdir. Bu məqsədlə orta ümumtəhsil və ali təhsil səviyyələrində süni intellekt, data analitika və rəqəmsal bacarıqlar üzrə kurikulumların tətbiqi, eləcə də gənclərin texnoloji bilik və bacarıqlarının sistemli şəkildə inkişaf etdirilməsi zəruridir. Eyni zamanda, risk altında olan peşələr üzrə yenidən ixtisaslaşma və bacarıqların artırılması proqramlarının həyata keçirilməsini təklif edirik. Bununla yanaşı, gənclərin innovasiya ekosistemində iştirakını genişləndirmək məqsədi ilə texnoloji təlim mərkəzlərinin və rəqəmsal platformaların yaradılması, habelə süni intellektin əmək bazarına mümkün

neqativ təsirlərinin preventiv tədbirlər vasitəsi ilə azaldılmasını məqsədəuyğun hesab edirik.

Strateji əhəmiyyət kəsb edən süni intellekt sistemlərinin tətbiqi üzrə əlverişli infrastrukturun yaradılması, rəqəmsal xidmət sahələrinin müəyyən edilməsi və inkişafı çərçivəsində “Süni intellektdən düzgün istifadə mədəniyyəti”nin ayrıca prioritet istiqamət kimi müəyyənləşdirilməsi zəruridir. Mövcud sənədlərdə STEM və ümumi rəqəmsal savadlılıq məsələləri əhatə olunsada, süni intellektdən praktik və məsuliyyətli istifadə mexanizmləri aydın şəkildə əks olunmur. Bu baxımdan, məktəblər, kolleclər, ali təhsil müəssisələri və gənclər mərkəzləri üçün ayrıca “Al istifadə kodeksi”nin (davranış kodeksi) hazırlanması məqsədəuyğun hesab edilir. Həmin kodeks süni intellekt alətlərindən etik, təhlükəsiz, məsuliyyətli və səmərəli istifadə prinsiplərini müəyyən etməli, akademik dürüstlük, məlumat təhlükəsizliyi və tənqidi düşünmə bacarıqlarının qorunmasını təşviq etməlidir. Süni intellekt artıq dövlət səviyyəsində prioritet istiqamətə çevrildiyi üçün bu məsələnin strateji sənədlərdə ayrıca təsbit olunması və institusional yanaşma çərçivəsində həyata keçirilməsi vacib hesab edilir.

7. “Rəqəmsal təhlükəsizlik və ailəvi onlayn davranış” modulunun yaradılması. Müasir dövrdə gənclərin təhlükəsizliyi yalnız fiziki məkanla məhdudlaşmır, rəqəmsal mühitdə təhlükəsizlik də prioritet istiqamət kimi qiymətləndirilməlidir. Azərbaycanda bu sahədə dövlət və ictimai təşəbbüslərin artması da bu ehtiyacı təsdiq edir. Bu baxımdan yalnız maarifləndirmə deyil, konkret icra mexanizmlərinin tətbiqi məqsədəuyğun hesab edilir.

Bu çərçivədə 14-17 yaş qrupu üçün təhlükəsiz sosial media davranışı proqramlarının hazırlanması, müəllimlər üçün kibertəzyiqə erkən reaksiya protokolunun tətbiqi, ali təhsil müəssisələrində anonim rəqəmsal təhlükə

müraciət xəttinin yaradılması, eləcə də valideynlər üçün ailəvi rəqəmsal davranış və onlayn təhlükəsizlik üzrə təlimlərin təşkilini məqsədəuyğun hesab edilir.

8. “Media savadlılığı və informasiya toxunulmazlığı”nın ayrıca istiqamət kimi müəyyənləşdirilməsi. Rəqəmsal savadlılıq və dezinformasiyanı tanımaq bacarıqları fərqli kompetensiyalardır. Mövcud şəraitdə manipulyativ informasiya, saxta xəbərlər və ideoloji təsirlər gənclərin sosial və psixoloji dayanıqlılığına təsir göstərir. Bu baxımdan media savadlılığının ayrıca prioritet istiqamət kimi müəyyənləşdirilməsi məqsədəuyğundur.

Bu istiqamətdə orta ümumtəhsil və ali təhsil müəssisələrində fact-checking bacarıqlarının tədrisi, bir xəbəri paylaşmazdan əvvəl “üç addım” modeli üzrə maarifləndirici proqramların hazırlanması, dini, milli və ailə dəyərlərini hədəf alan manipulyativ məzmunun tanınmasına dair təlimlərin təşkili, eləcə də gənclərin tənqidi düşüncə və informasiya təhlükəsizliyi bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi təklif olunur.

9. “Yaradıcı rəqəmsal iqtisadiyyat”ın ayrıca istiqamət kimi daxil edilməsi. Müasir dövrdə gənclər kontent istehsalı, dizayn, montaj, podkast, sosial media idarəetməsi, onlayn tədris, rəqəmsal xidmətlər və frilans fəaliyyət vasitəsi ilə gəlir əldə etmək imkanına malikdirlər. Bu istiqamət xüsusi ilə region gəncləri və evdən çalışan qadınlar üçün mühüm iqtisadi imkanlar yaradır.

Bu baxımdan gənclər üçün yaradıcı rəqəmsal bacarıqlar üzrə təlim proqramlarının hazırlanması, frilans və rəqəmsal xidmətlər üçün dövlət dəstəyi mexanizmlərinin tətbiqi, yaradıcı gənclər üçün qrant və mikro-maliyyə proqramlarının təşkili, həmçinin regionlarda yaradıcı rəqəmsal iqtisadiyyat mərkəzlərinin yaradılması məqsədəuyğun hesab edilir.

10. “Region gəncləri üçün rəqəmsal bərabərləşdirmə paketi”nin hazırlanması. Regionlarda yüksək internet əhatəsi mövcud olsa da, bu, avtomatik olaraq yüksək rəqəmsal bacarıqların formalaşması demək deyil.

Bu baxımdan regionlarda süni intellekt və rəqəmsal bacarıq mərkəzlərinin yaradılması, maker-space, cyber-lab və media-lab tipli praktik bacarıq məkanlarının təşkili, uzaqdan iş imkanlarını artırmaq məqsədi ilə “remote work corners” modelinin tətbiqi, eləcə də region gənclərinin rəqəmsal iqtisadiyyata inteqrasiyası üçün xüsusi təlim proqramlarının həyata keçirilməsi təklif olunur.

11. “Diaspor və beynəlxalq şəbəkələrlə gənclərin əlaqələndirilməsi platforması”nın yaradılması.

Gənclərin beynəlxalq şəbəkələrlə əlaqələndirilməsi üçün platformanın yaradılması məqsədəuyğun hesab edilir. Bu istiqamətdə xaricdə yaşayan azərbaycanlı peşəkarlarla mentorluq platformasının yaradılması, region gənclərinin beynəlxalq layihələrə qoşulması üçün bridge proqramının tətbiqi, xaricdə təhsil alan və çalışan gənclər üçün qısamüddətli geri dönüş proqramlarının təşkili, həmçinin “brain drain” prosesinin qarşısının alınması məqsədi ilə “brain circulation” modelinin tətbiqi məqsədəuyğun hesab edilir.

12. “İqlimə uyğun yeni gənclik gündəliyi” nəzərə alınmalıdır. Qlobal iqlim çağırışları fonunda bu istiqamətin ayrıca prioritet kimi müəyyənəndirilməsi zəruridir. Xüsusi ilə COP29-dan sonra Azərbaycanın iqlim siyasətində gənclərin rolu daha da aktuallaşmışdır. Azərbaycan Respublikasının Uşaqlar, Gənclər və İqlim Fəaliyyəti Bəyannaməsinə qoşulması da bu istiqamətin əhəmiyyətini artırır.

Bu baxımdan “yaşıl peşə”lər üzrə qısamüddətli kursların təşkili, məktəb və universitetlərdə iqlim riskləri ilə bağlı praktik layihələrin həyata keçirilməsi, kənd gəncləri üçün iqlimə davamlı həyat bacarıqları modulunun

hazırlanması, eləcə də gənclərin iqlim siyasəti və yerli icma təşəbbüslərində iştirakının genişləndirilməsi məqsədəuyğun hesab edilir.

Nəticə. Qeyd edilən təklifləri ümumiləşdirərək vurğulamaq istərdim ki, gənclik strategiyası, sadəcə, niyyət bəyannaməsi deyil, gələcək onilliyin real dəyişikliklərini proqnozlaşdıran və bu dəyişikliklərə cavab verə bilən çevik, ölçülə bilən və icraata yönəlmiş sənəd olmalıdır. Bugünkü global çağırışlar – süni intellektin sürətli inkişafı, rəqəmsal təhdidlərin artması, iqlim dəyişiklikləri, informasiya müharibələri və dəyərlər böhranı gənclər siyasətində köhnəlmiş yanaşmalardan imtina edilməsini zəruri edir.

Təqdim etdiyim təkliflər məhz bu reallıqlardan qaynaqlanır. Biz təklif edirik ki, gənclər təkcə təhsil alan və işləyən şəxslər kimi deyil, həm də dövlət idarəçiliyində fəal iştirakçı, rəqəmsal iqtisadiyyatın qurucusu, kibertəhdidlərə qarşı dayanıqlı şəxsiyyət, iqlim siyasətinin fəal subyekti və beynəlxalq əlaqələrdə Azərbaycanın etibarlı sözcüsü kimi formalaşdırılsın.

Bu siyasətin uğuru birbaşa onun icra mexanizmlərinin aydınlığından, maliyyələşdirmə mənbələrinin şəffaflığından, dövlət qurumları, özəl sektor və vətəndaş cəmiyyəti arasında səmərəli koordinasiya asılıdır.

Yekunda bildirmək istəyirəm ki, bu gün qəbul edəcəyimiz qərarlar sabahkı Azərbaycanın necə bir gəncliyə sahib olacağını müəyyən edəcək. Gənclərimizə etdiyimiz yatırım dövlətimizin global rəqabət qabiliyyətinə edilən ən dəyərli investisiyadır. Odur ki, bu strategiyanın hər bir bəndi üzərində məsuliyyətlə işləməli, onu zamanın ruhuna uyğun və praktiki icraya tam hazır şəkildə formalaşdırmalıyıq.

Təkliflərimin layihəyə əks olunacağına inamımı ifadə edirəm.

Malik Həsənov. Mövcud qanunvericiliyə uyğun olaraq, Hesablama Palatasının 2025-ci ildəki fəaliyyəti haqqında illik hesabatı bizlərə təqdim

edildi. Məzmunlu və ətraflı təqdimata, peşəkar hazırlanmış hesabatla görə palatanın sədrinə və onun kollektivinə təşəkkürümü bildirirəm.

Dövlət başçısı İlham Əliyev tərəfindən qəbul edilən qərarlar çərçivəsində Hesablama Palatasının rəqəmsallaşma və süni intellekt istiqamətində fəaliyyətinin genişləndirilməsi ilə dövlət əlavə informasiya sisteminin tətbiqinə başlanılıb. Qeyd edildiyi kimi, bu sistem geniş imkanlara malikdir və onun vasitəsi ilə növbəti ildən hesabat formasının təkmilləşdirilməsi planlaşdırılır.

Məruzədən performans auditlərinin artırılması ilə bağlı səsləndirilən təklifləri də əsaslı hesab edirəm. Hazırda bu istiqamətdə müəyyən məhdudiyyətlər mövcud olsa da, performans auditlərinin sayının artırılması zəruridir və bu sahədə işlər davam etdiriləcəkdir.

Hesablama Palatası ilk dəfə olaraq auditin nəticələri və büdcə səmərəliliyi ilə bağlı əsas riskləri əhatə edən ayrıca bölməni hesabatına daxil edib. Bu bölmədə ölkə miqyasında əhəmiyyətli problemlər və risk sahələri əks olunub.

Palatada təqdim olunan tövsiyələrin icrasının izlənməsi üzrə xüsusi proqram fəaliyyət göstərir və hər bir təklif üzrə icra vəziyyəti mütəmadi nəzarətdə saxlanılır. Təklif icra olunmasa belə, hüquqi əsas olmadıqca həmin təklif izlənmədən çıxarılmır.

Maliyyə nəzarətinin kompleks xarakter daşmalı, parlament nəzarəti, icra hakimiyyəti və xarici nəzarət orqanları bir-birini tamamlayan sistem kimi fəaliyyət göstərməlidir.

Palata sədrinin vurğuladığı kimi, həmçinin maliyyə hesabatlarında bəzi göstəricilərin azalması müxtəlif amillərlə bağlıdır və bu, bütün hallarda fundamental problemlərin aradan qalxması kimi qiymətləndirilməməlidir. O, əlavə edib ki, əvvəlki auditlərin təsirinin qiymətləndirilməsi vacib məsələ

olaraq qalır və bu istiqamətdə müqayisəli yanaşmalar tətbiq olunur, lakin eyni qurumların hər il audit olunması mümkün deyil.

Palata sədri çıxışında rəqəmsallaşma və süni intellektin tətbiqinin ali audit orqanları üçün əsas çağırışlardan biri olduğunu da qeyd etdi. Onun sözlərinə görə, bu sahədə Estoniya və İsrail kimi ölkələrin təcrübəsi öyrənilir və Hesablama Palatası da yaxın illərdə bu texnologiyaların tətbiqini genişləndirməyi planlaşdırır.

Bütün bu istiqamətlər üzrə palatanın fəaliyyətinin uğurla davam etdirilməsində və növbəti illərdə daha effektiv nəticələr əldə edilməsində bütün kollektivə bir daha uğurlar arzulayıram.

Nizami Səfərov. Azərbaycan Respublikası tərəfindən sülh gündəliyinin müvəffəqiyyətlə həyata keçirdiyi və Cənubi Qafqazda davamlı sülhün və təhlükəsizlik rejiminin bərqərar olunması üçün tarixi şans yarandığı vaxtda, istər Avropa Parlamenti, bütövlükdə, istərsə də bəzi üzv dövlətlərin parlamentləri real vəziyyətlə açıq-aşkar ziddiyyət təşkil edən qərəzli mövqe nümayiş etdirirlər.

Cari il martın 16-da Niderland Krallığı Parlamentinin Nümayəndələr Palartası “erməni hərbi əsirlərin azad olunması” və “erməni soyqırımının tanınması” haqqında deputat Don Sederin təşəbbüsünə əsasən ölkəmizin əleyhinə qətnamə qəbul etmişdir. Bəzi dəyişikliklərlə analoji qətnamə Belçika Federal Parlamentinin Nümayəndələr Palatası tərəfindən də qəbul olunmuşdur. Xatırlatmaq istərdim, 2025-ci il mart ayının 13-də Avropa Parlamenti “Azərbaycan tərəfindən erməni girovların, o cümlədən Dağlıq Qarabağın yüksək səviyyəli siyasi nümayəndələrinin qanunsuz həbsləri və saxta məhkəmələri” adlı bir kağız parçası qədər dəyəri olmayan qərəzli qətnamə qəbul etmişdir.

Çox təəssüf ki, keçmiş Yuqoslaviya, Ruanda, Siyerra Leone və dünyanın digər regionlarında baş verən beynəlxalq cinayətlərin cəzalandırılmasını alqışlayan müxtəlif Avropa qurumları və dövlətləri, azərbaycanlılara qarşı sisteməlik etnik təmizləmələr, soyqırımlar, insanlıq əleyhinə cinayətlər, ekosid cinayəti törədən müharibə canilərinin müdafiəsinə qalxır, onları “girov”, “hərbi əsir” adlandırır. Xüsusi ilə ağır beynəlxalq cinayətlər törədən canilərin beynəlxalq hüquqdan və milli qanunvericilikdən irəli gələn məsuliyyətə cəlb edilməsi və cəzalandırılması Azərbaycanın beynəlxalq öhdəliyidir və bu prosesdə dövlətimiz bütün bəşəriyyəti təmsil edir.

Milli məhkəmə sistemi çərçivəsində soyqırım, insanlıq əleyhinə cinayətlər və müharibə cinayətləri törətmiş erməni canilərinin ömürlük və uzunmüddətli azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmələri beynəlxalq miqyasda hüququn aliliyinin təmin edilməsinin təntənəsi olaraq, eyni zamanda, beynəlxalq cinayətlərə görə cəzasızlığın aradan qaldırılması prosesinə ölkəmizin ən böyük töhfəsidir. Məsələ burasındadır ki, soyqırım, insanlıq əleyhinə cinayətlər və müharibə cinayətləri törədilməsinin qadağası global müstəvidə imperativ “jus cogens” xarakteri daşıyır və bu cür əməllərin təqibində, bütövlükdə, beynəlxalq birliyin hüquqi maraqları mövcuddur.

Azərbaycan öz ərazi bütövlüyü və suverenliyini döyüş meydanında öz gücünə bərpa etdiyi kimi, sona qədər hüquqi mücadiləsini davam etdirəcək və münəqişə qurbanlarının qanını yerdə qoymayaraq, müharibə canilərini cəzalandıracaq.

Şahin İsmayılov. Cənubi Qafqazda sülhün qurulması üçün real imkanların yarandığı, Azərbaycan ilə Ermənistan arasında normallaşma prosesinin irəlilədiyi bir dövrdə, bəzi Avropa dövlətlərinin atdığı addımlar bu

prosesi dəstəkləmək əvəzinə, ona kölgə salır. Xüsusi ilə Belçika və Niderland parlamentlərinin qəbul etdiyi qətnamələr bu baxımdan ciddi suallar doğurur.

Birincisi, açıq demək lazımdır, belə qətnamələr sülhə xidmət etmir. Əksinə, onlar regionda yeni formalaşan etimad mühitini zədələyir. Sülh prosesi emosiyalar üzərində deyil, qarşılıqlı hörmət və balanslı yanaşma üzərində qurulmalıdır. Xarici aktorların birtərəfli mövqeləri isə tərəflər arasında dialoqu çətinləşdirir, kompromis imkanlarını zəiflədir. Əgər, doğrudan da, məqsəd sabitlikdirsə, onda bu cür siyasi addımlar ya yanlış hesablanıb, ya da şüurlu şəkildə prosesə təsir etmək məqsədi daşıyır.

İkinci mühüm məsələ – tarix və siyasi yaddaşdır. Bu gün insan hüquqları mövzusunda yüksək tonla çıxış edən bəzi ölkələrin öz keçmişlərinə nəzər salmaq kifayətdir. Belçikanın Konqoda apardığı siyasət və ya Niderlandın müxtəlif regionlarda həyata keçirdiyi kolonial idarəçilik tarix kitablarında qara səhifələr kimi qalır. Bu faktlar heç də uzaq keçmiş deyil və onların nəticələri bu gün də hiss olunur. Belə bir tarixi fon üzərində başqalarına insan hüquqları dərsi keçmək, ən azı, ciddi suallar doğurur. Bu, prinsipiallıqdan daha çox selektiv yanaşma təsiri bağışlayır.

Üçüncü aspekt zamanlama məsələsidir. Ermənistan daxilində siyasi proseslərin aktiv olduğu, seçki ərəfəsinin yaxınlaşdığı bir dövrdə bu cür qətnamələrin qəbulu təsadüfi görünür. Bu, daxili siyasi gündəmə dolayı təsir cəhdi kimi də qiymətləndirilə bilər. Xarici qüvvələrin belə həssas məqamda balanssız mövqe nümayiş etdirməsi nə regiona, nə də Avropanın öz maraqlarına xidmət edir. Çünki Avropanın strateji marağı sabit və proqnozlaşdırıla bilən qonşuluq mühitidir, yeni gərginlik ocaqları deyil.

Burada daha geniş bir məqama da toxunmaq lazımdır. Bu gün Avropa İttifaqı və onun aparıcı ölkələri özlərini global dəyərlərin daşıyıcısı kimi

təqdim edirlər. Lakin bu dəyərlərin tətbiqində ardıcılıq və ədalət prinsipi pozulduqda, həmin dəyərlərin inandırıcılığı zəifləyir. Əgər beynəlxalq hüquq prinsipləri selektiv şəkildə tətbiq olunursa, bu, artıq hüquq deyil, siyasi alətə çevrilir. Bu isə, beynəlxalq münasibətlər sistemində etimadı sarsıdır.

Reallıq ondan ibarətdir ki, Cənubi Qafqazda sülh üçün əsas məsuliyyət region ölkələrinin üzərindədir. Azərbaycan artıq postmünaqişə dövründə normallaşma üçün konkret təşəbbüslərlə çıxış edib: sərhədlərin delimitasiyası, kommunikasiyaların açılması, qarşılıqlı tanınma prinsipləri. Bu təşəbbüslər real sülh gündəliyinin əsasını təşkil edir. Xarici tərəfdaşlardan gözlənilən isə bu prosesi dəstəkləmək, onu siyasiləşdirmək deyil.

Sonda isə açıq mesaj vermək istəyirəm: sülh prosesi həssasdır və hər bir məsuliyyətsiz bəyanat, hər birtərəfli qərar bu prosesi geri ata bilər. Əgər Belçika və Niderland, həqiqətən də, regionda sabitlik və təhlükəsizlik istəyirlərsə, onda onlar balanslı, obyektiv və konstruktiv mövqe nümayiş etdirməlidirlər. Əks halda, bu cür addımlar nə sülhə xidmət edəcək, nə də onların beynəlxalq nüfuzuna. Çünki sülh bəyanatlarla deyil, ədalətli yanaşma və qarşılıqlı hörmətlə qurulur.

Vüqar Rəhimzadə. Prezident İlham Əliyevin həyata keçirdiyi uzaqqörən siyasət nəticəsində Azərbaycan bu gün sabitlik və təhlükəsizlik adasına çevrilib. Ölkəmiz siyasi-ictimai sabitliyi, dinamik iqtisadi inkişafı, uğurlu xarici siyasəti və sosial rifah səviyyəsi ilə beynəlxalq ictimaiyyətin diqqət mərkəzindədir. Tarixi Zəfərimizin və suverenliyimizin bərpasının yaratdığı yeni reallıqlar fonunda Azərbaycanın beynəlxalq münasibətlər sistemində yeri və rolunun möhkəmləndiyi diqqətdən kənarda qalmır.

Ölkəmiz 44 günlük İkinci Qarabağ müharibəsində tarixi Zəfərə imza atdıqdan sonra regionda dayanıqlı inkişafın təmin edilməsi, Ermənistanla münasibətlərdə yeni səhifə açmaq üçün qarşı tərəfə sülh təklifini etdi. Ötən ilin avqustunda Prezident İlham Əliyevin ABŞ-yə səfəri zamanı Vaşinqtonda ABŞ, Azərbaycan və Ermənistan arasında Ağ Evdə keçirilən sülh sammiti Cənubi Qafqazda davamlı sülhün bərqərar olmasında yeni səhifə açdı. Bu tarixi görüş Azərbaycan və Ermənistan arasında sülh sazişinin mətninin razılaşdırılması ilə nəticələndi. Azərbaycanın müəllifi olduğu, beynəlxalq hüququn 5 əsas prinsipini özündə əks etdirən sülh gündəliyi Ermənistan tərəfindən qəbul edildi və sülh sazişinin yekun mətni paraflandı.

Amma regionda sülhün bərqərar olması bəzi qüvvələri narahat edir. Belçika və Niderlandın nümayəndələr palatalarının aprelin 16-da Azərbaycan–Ermənistan sülh prosesinə, hər iki ölkənin birgə söyləri ilə regionda sülh və əməkdaşlıq mühitinin formalaşmasına yönəlmiş addımlarına zərbə vurmaq məqsədi daşıyan qətnamələr qəbul etmələri də bunun təsdiqidir. Azərbaycanın suverenliyinə və ərazi bütövlüyünə qarşı yönələn, həmçinin Azərbaycanla Ermənistan arasında davam edən sülh prosesini sarsıtmaq məqsədi daşıyan, növbəti məsuliyyətsiz cəhdlər olan bu qətnamələr tamamilə yalan və əsassız qiymətləndirmələrə uyğun olaraq tərtib olunub və bu qurumların daxilində dərin kök salmış Azərbaycan əleyhinə qərəzi nümayiş etdirir. Belçika və Niderlandın nümayəndələr palatalarının həmin qətnamələrində yer alan qəbuledilməz iddiaları beynəlxalq hüququn kobud şəkildə pozulması və qanunun aliliyinə açıq şəkildə müdaxilə cəhdidir.

Bu sənədlərin xüsusi ilə Azərbaycan və Ermənistanın parlament sədrlərinin növbəti görüşünün keçirildiyi bir vaxtda qəbul edilməsi

paradoksal olmaqla yanaşı, qətnamələrin müəlliflərinin əsl niyyətlərinin sülh və dialoqu təşviq etmək olmadığını açıq şəkildə ortaya qoyur.

Tarixi Vaşinqton sülh sammitinə heç bir istinadın olmaması, artıq paraflanan sülh sazişinin qeyd edilməməsi, müharibə və insanlıq əleyhinə cinayətlər törətdiyi şəffaf və açıq hüquqi proses yolu ilə sübuta yetirilmiş şəxsləri “müharibə əsiri” kimi qələmə verilməsi anti-Azərbaycan dairələrin artıq xroniki hal almış qərəzliliyinin daha bir əyani nümunəsidir.

Bu qətnamələr qeyri-obyektiv və qərəzli olmaqla yanaşı, beynəlxalq hüququn prinsiplərinə, xüsusi ilə dövlətlərin suverenliyi və ərazi bütövlüyünə hörmət prinsipinə ziddir. Avropa İttifaqının regionla bağlı bəyan etdiyi maraqlarına da zidd olan bu qərəzli qətnamələr beynəlxalq hüquq normalarına, insan hüquqlarına və qanunun aliliyinə qarşı yönəlib. Bu sənədlər beynəlxalq hüququn kobud şəkildə pozulması, regionda davam edən və həssas mərhələdən keçən sülh prosesinə qarşı təxribatdır. Qərəzli qətnamələri kəskin şəkildə qınayır və qətiyyətlə rədd edirik.